

PRIROČNIK

Uporaba Listine Evropske unije o temeljnih pravicah v pravu in pri oblikovanju politike na nacionalni ravni

Smernice

Veliko informacij o Agenciji Evropske unije za temeljne pravice je na voljo na internetu. Do njih je mogoče dostopati prek njenega spletišča (fra.europa.eu).

Ta dokument nikakor ne predstavlja zavezujoče razlage citirane zakonodaje, temveč sklicni dokument, namenjen poenostavitvi uporabe. Ni nujno, da v celoti ali deloma odraža stališče Evropske komisije.

***Europe Direct je služba za pomoč pri iskanju odgovorov
na vprašanja v zvezi z Evropsko unijo.***

**Brezplačna telefonska številka (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(* Informacije so brezplačne, kakor tudi večina klicev (nekateri operaterji, telefonske govornice ali hoteli lahko klic zaračunajo).

Naslovnica: © FRA

Več informacij o Evropski uniji je na voljo na internetu (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2020

Print ISBN 978-92-9474-869-0 doi:10.2811/322 TK-04-18-616-SL-C
PDF ISBN 978-92-9474-872-0 doi:10.2811/775638 TK-04-18-616-SL-N

© Agencija Evropske unije za temeljne pravice, 2020

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Za vsako uporabo ali reprodukcijo fotografij ali drugega gradiva, ki ni zaščiteno z avtorskim pravicami FRA, je treba pridobiti dovoljenje neposredno od imetnikov pravic. *Printed by Bie Belgium*

TISKANO NA PAPIRJU, RECIKLIRANEM BREZ KLORA (PCF)

Uporaba Listine Evropske unije o temeljnih pravicah v pravu in pri oblikovanju politike na nacionalni ravni

Smernice

Predgovor

Evropska unija ima svojo listino o pravicah – Listino o temeljnih pravicah – v veljavi od leta 2000. Pravno zavezujoča je postala leta 2009 in ima enako pravno vrednost kot Pogodbe EU.

Kot zelo sodoben katalog človekovih pravic, ki vsebuje veliko pravic, ki jih ni mogoče najti v veljavnih listinah o pravicah, je Listina na papirju resnično videti dobro. Tisti, ki poznajo glavna načela prava EU, lahko običajno hitro navedejo, da je Listina vedno zavezujoča za EU, za države članice pa samo, ko „izvajajo pravo Unije“. Ampak kaj ta pogosto citirana določba iz člena 51 Listine dejansko pomeni?

V realnosti strokovnjaki pogosto niso prepričani, ali se Listina v dani situaciji uporablja in kako k njej pripomore. Celo v strokovnih krogih ni vedno dobro razumljeno, kaj spada na področje uporabe Listine in kaj ne. Tako ni presenetljivo, da pregled izvajanja Listine v praksi desetletje po njeni uveljavitvi še vedno privede do nejasne slike. Pravni strokovnjaki – bodisi sodniki, javni uslužbenci bodisi oblikovalci prava ali politik – se redko sklicujejo na Listino. Kadar se, so njihova sklicevanja površinska. Pojavi se občutek oklevanja.

Zaradi tega je Svet Evropske unije države članice spodbudil, da izmenjajo in evidentirajo dobre prakse ter razvijejo skupna orodja za ozaveščanje o Listini. Izpostavil je še, da bi Agencija za temeljne pravice lahko pomagala pri usposabljanju nacionalnih javnih uslužbencev, in agencijo še posebej zaprosil, naj pripravi priročnik o nacionalni uporabi Listine za strokovnjake in laike.

Namen tega priročnika je pripomoči k boljšemu razumevanju Listine, vključno s tem, kdaj se uporablja v pravu in pri oblikovanju politike. Podrobno preverjanje tega, ali se Listina uporablja, se bo zagotovo izplačalo. Tudi če se ugotovi, da se ne uporablja, „preverjanje v zvezi z Listino“ poudari pomembnost človekovih pravic v kontekstu prava in oblikovanja politike. To je samo po sebi dosežek, saj pripomore h krepitvi ozaveščenosti.

Besedilo predhodnega predloga je pripravila dr. Mirjam de Mol z Maastrichtskega centra za evropsko pravo (MCEL) ob usmeritvah agencije in po posvetu s skupino strokovnjakov, ki delajo v nacionalnih parlamentih. Pregledano je bilo v agenciji FRA, kjer so se posvetovali tudi z 28 nacionalnimi uradniki agencije FRA za zvezo – mrežo strokovnjakov, ki delajo v državnih upravah. Priročnik je bil dokončan po proučitvi pripomb našega znanstvenega odbora. Vsem sodelujočim se zahvaljujem za njihov dragoceni prispevek.

Michael O'Flaherty
Direktor

Vsebina

PREGOVOR	3
KRATICE IN OKRAJŠAVE	7
UVOD.....	9
DEL I: SPLOŠNE USMERITVE.....	15
1 Sistem Evropske unije za temeljne pravice.....	15
Dva vira temeljnih pravic	15
Splošna načela prava Evropske unije	16
Listina Evropske unije o temeljnih pravicah.....	17
Področje uporabe	17
Kaj je utemeljitev na podlagi člena 51 Listine	19
Upravičenci	19
Načela in pravice iz Listine.....	20
2 Kako se Listina nanaša na nacionalne in mednarodne instrumente na področju temeljnih pravic	21
Evropska konvencija o človekovih pravicah	21
Drugi mednarodni instrumenti na področju človekovih pravic.....	23
Nacionalne temeljne pravice.....	24
3 Razlogi za preverjanje, ali se Listina lahko uporabi.....	25
Dolžnost spoštovanja in upoštevanja Listine ter spodbujanja njene uporabe..	25
Več pravic in/ali močnejše pravice, ki jih zagotavlja Listina	25
Nacionalna sodišča lahko uporabijo Listino	29
Sodišče Evropske unije lahko razlaga Listino.....	33
Kršitev Listine lahko pripelje do postopka za ugotavljanje kršitev.....	35
4 Kako preveriti, ali naj se Listina uporabi.....	36
Kje bi morali začeti svojo oceno	36
Katera je nujna zahteva za uporabo Listine.....	37
Obstoj povezave s pravom Evropske unije kot minimalna zahteva	38

5	V katerih situacijah se Listina uporabi	39
	Ko države članice delujejo kot zastopnik za Evropsko unijo	39
	Ko se morajo države članice sklicevati na dovoljenje po pravu Evropske unije	41
6	Kako uporabiti Listino	42
	Katera so ustrezna orodja za razlago	42
	V katerih okoliščinah je lahko uresničevanje pravic omejeno	44
DEL II: PRAKTIČNA ORODJA		45
7	Kontrolni seznam v zvezi z možnostjo uporabe Listine	45
	Izberite pot, ki odraža vaše izhodišče	45
	Pot A: podlaga za nacionalni zakonodajni ukrep je akt EU	46
	Pot B: zakonodajni predlogi zunaj postopka za prenos pravnih aktov EU	56
8	Preverjanje skladnosti z Listino	65
	Faza I: Opredelitev omejitev temeljnih pravic	66
	Faza II: Ocena, ali so omejitve sploh dovoljene	67
	Faza III: Ocena, ali so omejitve lahko upravičene	71
PRILOGA: PREGLED PRAVIC IZ LISTINE		77
STVARNO KAZALO		91

Kratice in okrajšave

CEDAW	Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk
CRPD	Konvencija o pravicah invalidov
ECPT	Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja
EKČP	Evropska konvencija o človekovih pravicah
ESC	Evropska socialna listina
ESC 96	Evropska socialna listina (spremenjena leta 1996)
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
FRA	Agencija Evropske unije za temeljne pravice
GS ZN	Generalna skupščina Združenih narodov
ICERD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
ICCPR-OP2	Drugi neobvezni protokol k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah, katerega namen je odprava smrtne kazni
Konvencija o ukrepanju proti trgovini z ljudmi	Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi
KOP	Konvencija o otrokovih pravicah
Listina	Listina Evropske unije o temeljnih pravicah
MKPM	Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju
MOD	Mednarodna organizacija dela
MOPPM	Opcijski protokol h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju
MPDPP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
MPESKP	Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah

OPCRC - SC	Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije
P	Protokol (k EKČP)
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
PEU	Pogodba o Evropski uniji
SEU	Sodišče Evropske unije
UDHR	Splošna deklaracija človekovih pravic
ZN	Združeni narodi

Uvod

Ta priročnik podaja smernice za uporabo Listine EU o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina) na nacionalni ravni. V skladu s členom 51 Listine ter v nasprotju z mednarodnimi in nacionalnimi instrumenti na področju človekovih pravic je „področje uporabe“ Listine omejeno na področja, ki spadajo na področje uporabe prava EU. Namen Listine ni, da bi presegala področje uporabe prava Unije, vendar pa je, kakor kaže sodna praksa Sodišča Evropske unije (SEU), Listina zelo pomemben instrument za pravne strokovnjake, vključno s tistimi, ki delajo v pravu in pri oblikovanju politike.

Ta priročnik podaja praktične usmeritve glede področja uporabe Listine. Njegov namen ni obravnavati vse podrobnosti ali biti popoln. Čeprav temelji na sodni praksi SEU, ne more nadomestiti ocene vsakega primera posebej in potrebe po posvetu s pravnimi službami, ko je to primerno.

„Defenzivna“ narava Listine

Čeprav je Listina pisana v jeziku „nevtalne kompetence“, se ne uporablja na področjih, o katerih se EU ni nikakor izrekla. Še več, različne določbe primarnega prava EU poudarjajo, da namen Listine ni, da bi spreminjala pristojnosti na račun držav članic:

„Člen 51(1) Listine o temeljnih pravicah za izognitev širitvi pristojnosti Unije v razmerju do držav članic zlasti določa, da:

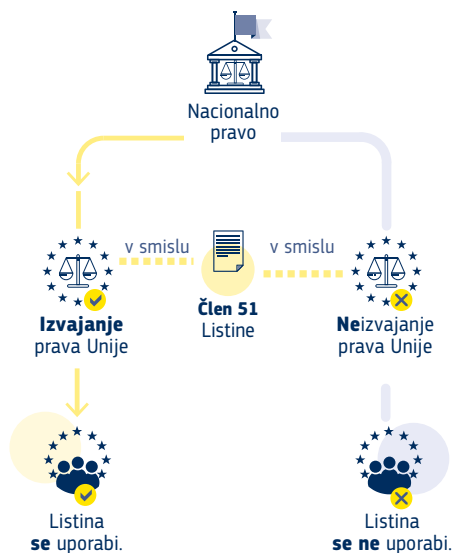
- *uporaba Listine o temeljnih pravicah ne omejuje načela subsidiarnosti (člen 51(1), prvi stavek),*
- *se Listina za države članice uporablja samo, ko izvajajo pravo Unije (člen 51(1), prvi stavek),*

- je treba Listino upoštevati in uporabljati ob spoštovanju meja pristojnosti Unije, ki so ji dodeljene v Pogodbah (člen 51(1), drugi stavek).¹

Člen 51 Listine o temeljnih pravicah – Področje uporabe

1. Določbe te listine se uporabljajo za institucije, organe, urade in agencije Unije ob spoštovanju načela subsidiarnosti, za države članice pa samo, ko izvajajo pravo Unije. Zato spoštujejo pravice, upoštevajo načela in spodbujajo njihovo uporabo v skladu s svojimi pristojnostmi in ob spoštovanju meja pristojnosti Unije, ki so ji dodeljene v Pogodbah.
2. Ta listina ne razširja področja uporabe prava Unije preko pristojnosti Unije niti ne ustvarja nikakršnih novih pristojnosti ali nalog Unije in ne spreminja pristojnosti in nalog, opredeljenih v Pogodbah.

Slika 1: Področje uporabe Listine (ki je v primerjavi z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah omejeno)

Vir: FRA, 2018.

1 Sklepni predlogi generalne pravobranilke V. Trstenjak z dne 22. septembra 2011, točka 72, v SEU, združeni zadevi C-411/10 in C-493/10, N. S. (C-411/10) proti Secretary of State for the Home Department ter M. E. in drugi (C-493/10) proti Refugee Applications Commissioner in Minister for Justice, Equality and Law Reform (veliki senat), 21. december 2011.

Komu je namenjen ta priročnik

Priročnik je namenjen predvsem posameznikom, ki sodelujejo v zakonodajnih postopkih in postopkih politike na nacionalni ravni. Ti postopki so ključnega pomena za spoštovanje in spodbujanje temeljnih pravic v Evropski uniji. Primarna ciljna skupina so tako vsi tisti, ki sodelujejo z nacionalnimi zakonodajnimi in upravnimi organi, kot so vlade, parlamenti, regionalni in lokalni organi. Priročnik je pomemben tudi za posameznike, ki delajo na sodiščih in v institucijah za človekove pravice v državah članicah EU.

Kakšna je vaša vloga pri uresničevanju jamstev iz Listine

Človekove pravice veljajo najprej na nacionalni in lokalni ravni. Na teh ravneh imajo pravice resnično velik pomen. Pravo EU se običajno izvaja na nacionalni ravni. Obveznosti v okviru Listine EU o temeljnih pravicah so zato zelo pomembne za nacionalne oblikovalce politike. Zakonodajca EU običajno nacionalni zakonodaji pusti možnost proste presoje pri prenosu in izvajanju prava EU in ta manevrski prostor je treba izkoristiti na način, združljiv z Listino. Ta obveznost nacionalnim oblikovalcem politike in zakonodajalcem nalaga veliko odgovornost.

Pravni strokovnjaki, ki delajo za nacionalne parlamente in/ali državne uprave, imajo ključno vlogo v okviru Listine EU o temeljnih pravicah, ko razvijajo zakonodajo in/ali politike, ker morajo izpolniti tri ključne naloge. Ugotoviti morajo:

- ali se Listina uporabi za dani (zakonodajni) predlog,
- kaj Listina pomeni za nacionalno zakonodajo/državno upravo v smislu negativnih in pozitivnih obveznosti, s katerimi bi se izognili kršenju Listine,
- ali obstaja možnost na določeni instanci v pravu in/ali pri oblikovanju politike ne samo za spoštovanje Listine, temveč tudi za njeno proaktivno spodbujanje, kakor je predpisano v členu 51 Listine.

Nacionalni akterji kot „zastopniki Listine“

EU priznava izjemno pomembnost nacionalnih akterjev za izvajanje Listine. Na primer, Evropski parlament je poudaril, da so „nacionalni organi (pravosodni organi, organi kazenskega pregona in uprave) osrednji akterji za učinkovito uveljavljanje pravic in svoboščin, zapisanih v Listini“.*

Svet Evropske unije poudarja pomembnost uporabe Listine kot dela širšega nabora veljavnih virov temeljnih pravic v nacionalnih kontekstih. Poudarja, da „je treba določiti uporabo Listine v posameznih okoliščinah“ ter da „morajo nacionalni organi za učinkovito izvajanje Listine posebno pozornost nameniti tistim njenim določbam, katerih pomen in področje uporabe nista določena v ustreznih določbah Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP)“.**

Svet tudi „pozdravlja pobude, usmerjene v povečanje ozaveščenosti in izboljšanje izvajanja Listine med oblikovalci politike [in] pravnimi strokovnjaki“***. Takšno pobudo prinaša ta priročnik. Upamo, da prispeva k obravnavanju enega od „ključnih izzivov“, ki stojijo na poti k temu, da „Listina zaživi“, tj. da se razjasni njeno področje uporabe.****

Viri: * Evropski parlament (2015), Resolucija Evropskega parlamenta z dne 8. septembra 2015 o razmerah na področju temeljnih pravic v Evropski uniji (2013-2014) (2014/2254(INI)), Strasbourg, odstavek 20.

** Svet Evropske unije (2016), Sklepi Sveta o uporabi Listine o temeljnih pravicah v letu 2015, priloga k dokumentu Sveta 10005/16 z dne 9. junija 2016, odstavek 6.

*** Svet Evropske unije (2017), Sklepi Sveta o uporabi Listine o temeljnih pravicah v letu 2016, priloga k dokumentu Sveta 11546/17 z dne 28. julija 2017, odstavek 5.

**** FRA (2012), *Bringing the Charter to life – opportunities and challenges of putting the EU Charter of Fundamental Rights into practice*; glej tudi FRA (2018), *Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights, Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights, Dunaj, 04/2018*.

Kako lahko uporabljate ta priročnik

- Ta priročnik sestavljata dve vrsti besedila. Glavno besedilo v normalni črni pisavi je namenjeno hitremu pregledu za boljše bralčevo razumevanje. Primeri in nadaljnje podrobnosti pa so podani v besedilu v sivi pisavi.
- Priročnik je sestavljen iz dveh delov in prilog.
- Del I podaja „Splošne usmeritve“, uvod v Listino za vse ciljne skupine, s poudarkom na:
 - sistemu EU za varstvo temeljnih pravic (poglavje 1),
 - razmerju med Listino in drugimi instrumenti na področju temeljnih pravic (poglavje 2),

- razlogih za uporabo Listine (poglavje 3),
 - področju uporabe Listine (poglavje 4),
 - situacijah, v katerih se uporabi Listina (poglavje 5),
 - razlagi in omejitvi pravic iz Listine (poglavje 6).
- Bralcem, ki s pravom EU še niso dobro seznanjeni, bo v pomoč, če preberejo poglavja od 1 do 4, drugi pa jih lahko preskočijo in začnejo s poglavjema 5 in 6 ter praktičnimi orodji.
 - V *Delu II* so „Praktična orodja“, ki vključujejo dva kontrolna seznama, pripravljena za tiste, ki sodelujejo v zakonodajnih postopkih in postopkih politike na nacionalni ravni:
 - kontrolni seznam za oceno možnosti uporabe Listine v zvezi z nacionalnim pravom in oblikovanjem politike (poglavje 7): ta kontrolni seznam je usmerjen predvsem na nacionalne zakonodajne postopke in postopke politike. K možnostim uporabe Listine pristopa na podlagi situacij in tako podaja bolj praktične usmeritve;
 - kontrolni seznam za pridobitev začetnega razumevanja tega, ali je nacionalni akt (njegov osnutek) v skladu z Listino (poglavje 8).
 - *Priloga* podaja kratek povzetek pravic po Listini in tega, kako se nanašajo na različne druge kataloge človekovih pravic, ter tako prikazuje dodano vrednost, ki jo zagotavlja Listina.

Terminologija, uporabljena v tem priročniku

- Priročnik se sicer pogosto sklicuje na nacionalne „zakonodajne predloge“ ali „zakonodajo“, vendar se enako nanaša na vse vrste nacionalnih ukrepov.
- Ta priročnik se večinoma sklicuje samo na Listino, vendar se enako nanaša na temeljne pravice EU kot splošna načela prava EU (glej [poglavje 1](#)).
- Kadar se priročnik sklicuje na določbe Listine, ni nujno, da pri tem razlikuje med pravicami in načeli v Listini. Čeprav sta obe vrsti določb Listine zavezujoči, so njihuni pravni učinki različni (za več glej člen 51(5) Listine in oddelek o [načelih in pravicah Listine](#) v poglavju 1 tega priročnika).

Upoštevajte, da se v tem priročniku uporablja fraza „splošna načela prava Unije“ za sklicevanje na nepisana, sodno uveljavljena splošna načela, inherentna za vladavino prava, ki jih je mogoče uveljavljati pred sodišči kot podlago za pravno revizijo. Ta pravni vir poleg temeljnih pravic vključuje druga načela, kot so načelo pravne

varnosti, načelo legitimnega pričakovanja in načelo sorazmernosti. Fraza „splošna načela prava Unije“, ki se uporablja v tem priročniku, se ne nanaša na institucionalna načela, kot sta načelo subsidiarnosti in načelo institucionalnega ravnovesja.

Del I: Splošne usmeritve

1 Sistem Evropske unije za temeljne pravice

Dva vira temeljnih pravic

- V pravu EU sta dva glavna vira temeljnih pravic: (i) (nepisana) splošna načela prava in (ii) Listina². Tako splošna načela kot določbe Listine sestavljajo primarno pravo EU in se prekrivajo. Ta načela in te določbe veljajo samo na področju uporabe prava EU in imajo zato enako področje uporabe³.
- Temeljne pravice EU je mogoče najti tudi v določbah Pogodbe⁴ in sekundarnem pravu EU⁵. Ta priročnik se osredotoča samo na temeljne pravice kot na splošna načela prava EU in v okviru Listine.

2 Evropske skupnosti (2012), Prečiščena različica Pogodbe o Evropski uniji (PEU), UL C 326, 26.10.2012, člen 6.

3 Pojasnila k členu 51(1) Listine („Področje uporabe“) pojasnjujejo, da je ta določba kodifikacija sodne prakse SEU v zvezi s področjem uporabe splošnih načel. SEU trenutno uporablja člen 51(1) Listine po analogiji za splošna načela prava. Glej na primer SEU, zadeva C-406/15, *Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. marec 2017, točki 50 in 54.

4 Evropske skupnosti (2012), Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU), UL C 326, 26.10.2012, člen 157.

5 Glej na primer *Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu*, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.

Slika 2: Dva vira temeljnih pravic

Vir: FRA, 2018.

Splošna načela prava Evropske unije

- To so nepisana načela, ki jih je opredelilo SEU.
- Obstajajo od poznih 60. let 20. stoletja⁶ in se lahko, tako kot drugi viri primarnega prava EU, uporabijo za „ugotovitev tega, ali je akt sekundarnega prava veljaven, oziroma tega, ali je treba uporabiti določbo nacionalnega prava“.⁷
- Zadevna določba Pogodbe je člen 6(3) Pogodbe o Evropski uniji (PEU).

Člen 6(3) Pogodbe o Evropski uniji

Temeljne pravice, kakor jih zagotavlja Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in kakor izhajajo iz ustavnega izročila, skupnega državam članicam, so kot splošna načela del prava Unije.

6 SEU, zadeva 29-69, *Erich Stauder proti mestu d'Ulm - Sozialamt*, 12. november 1969; SEU, zadeva 11-70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 17. december 1970; SEU, zadeva 4-73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisiji Evropskih skupnosti*, 14. maj 1974.

7 Sklepni predlogi generalnega pravobranilca R.-J. Colomerja z dne 24. januarja 2008, točka 19 v SEU, združeni zadevi C-55/07 in C-56/07, *Othmar Michaeler (C-55/07 in C-56/07), Subito GmbH (C-55/07 in C-56/07) in Ruth Volgger (C-56/07) proti Amt für sozialen Arbeitsschutz in Autonome Provinz Bozen*, 24. april 2008.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

- Listina je sodobna listina, ki vsebuje 50 temeljnih pravic in načel. Dodatni štirje členi Listine se nanašajo na razlago in uporabo teh 50 določb. Za pregled vseh pravic, ki jih zagotavlja Listina, glej [Prilogo](#).
- Listina ima sedem poglavij: Dostojanstvo (pet členov), Svobosčine (štirinajst členov), Enakost (sedem členov), Solidarnost (dvanajst členov), Pravice državljanov (osem členov), Sodno varstvo (štirje členi) in Splošne določbe (štirje členi).
- Pripravila jo je Evropska konvencija, sestavljena iz poslancev (tako nacionalnih parlamentov kot Evropskega parlamenta) in članov vlad, svoja mnenja pa je prispevala tudi civilna družba⁸.
- Razglašena je bila leta 2000 in je pravno zavezujoča od uveljavitve Lizbonske pogodbe 1. decembra 2009⁹.
- Zadevna določba Pogodb je člen 6(1) PEU.

Člen 6(1) Pogodbe o Evropski uniji

Unija priznava pravice, svobosčine in načela iz Listine Evropske unije o temeljnih pravicah [...], ki ima enako pravno veljavnost kot Pogodbi.

Področje uporabe

Člen 51 Listine o temeljnih pravicah – Področje uporabe

1. Določbe te listine se uporabljajo za institucije, organe, urade in agencije Unije [...], za države članice pa samo, ko izvajajo pravo Unije.

- Temeljne pravice EU se na nacionalni ravni uporabljajo samo, ko države članice „izvajajo pravo Unije“. To pa je dokaj širok pojem. „[S]odna praksa Sodišča nedvoumno določa“, da ta zahteva zajema „države članice [...], ko ukrepajo znotraj področja uporabe prava Unije“¹⁰. [Poglavje 5](#) podaja podrobnejše informacije v zvezi z navedenim.

8 Konvencijo je sestavljalo 15 predstavnikov voditeljev držav in vlad takratnih 15 držav članic, 30 predstavnikov nacionalnih parlamentov, 16 predstavnikov Evropskega parlamenta in 1 predstavnik Evropske komisije.

9 Glej *Uradni list Evropske unije*, UL C 83, 30.3.2010, str. 389–403.

10 Pojasnilo k členu 51; glej Evropska unija (EU) (2007), Pojasnila k Listini o temeljnih pravicah, UL C 303, 14.12.2007, str. 17–37.

- Zato so temeljne pravice EU potencialno pomembne za širok nabor področij, vključno s tistimi, ki jih primarno pokriva nacionalno pravo¹¹.

Listina se lahko uporabi za širok nabor vprašanj. To med drugim vključuje pravno pomoč¹², kazni za carinske prekrške¹³, kartele¹⁴, zaposlovanje policistov lokalne policije¹⁵, dajanje krvi¹⁶, uporabo igralnih avtomatov¹⁷, podporo za razvoj podeželja¹⁸, oglaševanje televizijskih radiodifuznih hiš¹⁹, objavo računovodskih listin²⁰, obveznost oddaje prstnih odtisov za potni list²¹ in upokojitveno starost²².

- Iz uporabe Listine, kakor jo izvaja SEU, izhaja, da se v zvezi z določenimi področji politike še posebej pojavlja težnja, da se izpostavijo argumenti, ki temeljijo na Listini²³.

Listina je pred SEU pogosto uporabljena na naslednjih področjih: socialna politika (npr. zaposlitev in delovni pogoji, plačilna nesposobnost, prenos podjetij, starševski dopust), azil in migracije, varstvo potrošnikov, pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah (npr. pristojnost ter priznavanje in izvrševanje sodb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo), obdavčitev (davek na dodano vrednost), intelektualna lastnina, kmetijstvo, okolje, varstvo podatkov, pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah (evropski nalog za prijetje).

Na nacionalni ravni pa ni na voljo popoln vzorec vseh nacionalnih sodnih odločb, ki se nanašajo na Listino; agencija je v zadnjih letih za vsako državo članico za vsako leto analizirala do tri pomembne sodne odločbe, v katerih je bila uporabljena Listina. Večina teh odločb se je nanašala na področja mejne kontrole, azila in migracij ter

11 Glej na primer SEU, zadeva C-276/12, *Jiří Sabou proti Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* (veliki senat), 22. oktober 2013.

12 SEU, zadeva C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22. december 2010.

13 SEU, zadeva C-546/09, *Aurubis България AD proti Načalnik na Mitnica Stolična*, 31. marec 2011.

14 SEU, zadeva C-17/10, *Toshiba Corporation in drugi proti Úřad pro ochranu hospodářské soutěže* (veliki senat), 14. februar 2012.

15 SEU, zadeva C-416/13, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, 13. november 2014.

16 SEU, zadeva C-528/13, *Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes et Établissement français du sang*, 29. april 2015.

17 SEU, zadeva C-390/12, *Robert Pflieger in drugi*, 30. april 2014.

18 SEU, zadeva C-401/11, *Blanka Soukupová proti Ministerstvo zemědělství*, 11. april 2013.

19 SEU, zadeva C-234/12, *Sky Italia srl proti Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, 18. julij 2013.

20 SEU, zadeva C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013.

21 SEU, zadeva C-291/12, *Michael Schwarz proti Stadt Bochum*, 17. oktober 2013.

22 SEU, zadeva C-401/11, *Blanka Soukupová proti Ministerstvo zemědělství*, 11. april 2013.

23 Od 1. januarja 2014 do 1. septembra 2017.

pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah, pa tudi na področja zaposlovanja, prepovedi diskriminacije in varstva podatkov²⁴.

Kaj je utemeljitev na podlagi člena 51 Listine

- Izhodišče sistema EU za varstvo temeljnih pravic je dolžnost Unije, da spoštuje temeljne pravice, kot je določeno v členu 6 PEU.
- Glede na to, da izvajanje in uporaba prava Unije večinoma potekata na nacionalni ravni, se dolžnost Unije nujno razteza na akte, ki jih sprejmejo nacionalni organi, če takšni akti verjetno prispevajo k izvajanju prava Unije. Če ne bi bilo tako, Listina ne bi veljala za številne situacije, ki jih pokriva pravo EU, zaradi česar bi v pravu EU obstajala vrzel v varstvu temeljnih pravic.
- Dolžnost držav članic, da spoštujejo Listino, zato obstaja kot nujna posledica obveznosti EU na področju temeljnih pravic. Dopolnjuje obveznosti v zvezi s človekovimi pravicami, ki jih imajo države članice v svojih ustavah in po mednarodnih pogodbah o človekovih pravicah.

„Ker je [...] treba, kadar nacionalna ureditev spada na področje uporabe prava Unije, spoštovati temeljne pravice, ki jih zagotavlja Listina, ne morejo obstajati primeri, v katerih nacionalna ureditev spada na področje uporabe prava Unije, ne da bi se uporabljale te temeljne pravice. Dejstvo, da se uporabi pravo Unije, vključuje uporabo temeljnih pravic, ki jih zagotavlja Listina.“ SEU, zadeva C-617/10, *Åklagaren proti Hansu Åkerbergu Franssonu* (veliki senat), 26. februar 2013, točka 21.

„Poleg tega je treba upoštevati, da je cilj varstva temeljnih pravic v pravu Unije zagotavljanje, da te pravice na področjih delovanja Unije niso kršene zaradi ravnanja Unije ali zaradi izvajanja prava Unije s strani držav članic.“ SEU, zadeva C-206/13, *Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. marec 2014, točka 31.

Upravičenci

- V primerih, ko se Listina uporabi, se lahko posamezniki sklicujejo na njene določbe. Glede na pravico in okoliščine v danem primeru to velja tudi za zasebne pravne osebe, kot so družbe in drugi tovrstni pravni subjekti²⁵.

²⁴ Glej poglavja o uporabi Listine v poročilih o temeljnih pravicah agencije za zadnjih pet let.

²⁵ Glej na primer SEU, zadeva C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22. december 2010, točka 52.

- Na Listino se lahko sklicujejo v svojih razmerjih z EU in/ali eno ali več državami članicami. V zvezi z omejeno možnostjo uporabe Listine med posamezniki („horizontalni učinek“) glej v nadaljevanju.
- Zdi se, da se lahko pod določenimi okoliščinami na Listino sklicujejo tudi javni subjekti²⁶.

Načela in pravice iz Listine

- Listina v členu 52(5) razlikuje med „praviciami“ in „načeli“. V Listini sta dve vrsti določb (česar ne gre zamenjevati z razlikovanjem med dvema viroma temeljnih pravic EU, tj. Listino in splošnimi načeli prava EU).
- Obe vrsti določb Listine sta zavezujoči, vendar je treba pravice Listine „spoštovati“, načela Listine pa „upoštevati“²⁷. Posamezniki lahko pravice uveljavljajo neposredno pred nacionalnimi sodišči, za načela pa to ne velja.
- Pojasnila k Listini (razlagalni dokument, ki je bil prvotno pripravljen pod okriljem predsedstva konvencije, ki je pripravila Listino)²⁸ nekatere določbe izrecno opredeljujejo kot načela Listine. V zvezi z drugimi določbami Listine še vedno ni jasno, ali so pravice ali načela na podlagi člena 52(2) Listine. K večji jasnosti v tem pogledu bo pripomogla nadaljnja sodna praksa SEU. Vsekakor bi bilo nepravilno domnevati, da imajo na primer vse določbe iz poglavja IV (Solidarnost) status načel.

Primer: načela iz Listine

Nekatere določbe so v Pojasnilih k Listini izrecno opredeljene kot načela Listine: členi 25 (pravice starejših), 26 (vključenost invalidov) in 37 (varstvo okolja). Nekatere določbe so v Pojasnilih omenjene kot določbe, ki vsebujejo „značilnosti pravice in načela“: členi 23 (enakost žensk in moških), 33 (družinsko in poklicno življenje) in 34 (socialna varnost in socialna pomoč).

-
- 26 SEU, zadeva C-610/10, *Evropska komisija proti Kraljevini Španiji* (veliki senat), 11. december 2012, točke 48 do 52; SEU, zadeva C-176/13 P, *Svet Evropske unije proti Bank Mellat*, 18. februar 2016, točki 49 in 52; SEU, zadeva C-200/13 P, *Svet Evropske unije proti Bank Saderat Iran*, 21. april 2016, točka 47; Sklepni predlogi generalne pravobranilke E. Sharpston z dne 26. februarja 2015, točka 43, v SEU, zadeva C-176/13 P, *Svet Evropske unije proti Bank Mellat*, 18. februar 2016; Sklepni predlogi generalne pravobranilke E. Sharpston z dne 20. februarja 2015, točke 34-47, v zadevi C-200/13 P, *Svet Evropske unije proti Bank Saderat Iran*, 21. april 2016.
- 27 Evropska unija (EU) (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 51(1).
- 28 EU (2007), Pojasnila k Listini o temeljnih pravicah, UL C 303, 14.12.2007, str. 17-37.

Člen 52(5) Listine o temeljnih pravicah

Določbe te listine, v katerih so določena načela, se lahko izvajajo z zakonodajnimi in izvedbenimi akti institucij, organov, uradov in agencij Unije ter akti držav članic za izvajanje prava Unije v skladu z njihovimi pristojnostmi. Nanje se sme pred sodišči sklicevati samo pri razlagi teh aktov in pri odločanju o njihovi zakonitosti.

- Načela, vključena v Listino, se lahko izvajajo z zakonodajnimi in izvedbenimi akti Unije ter akti držav članic za izvajanje prava Unije²⁹. Načela Listine so lahko „sodno priznana“ samo pri razlagi izvedbenih aktov in za oceno njihove veljavnosti v razmerju do zahtev Listine, kar pomeni, da je mogoče načelo Listine pred nacionalnim sodiščem uveljavljati samo v takšnih okoliščinah³⁰. Z drugimi besedami, načela Listina ne dajejo podlage za neposredne zahtevke pred sodišči za pozitivno ukrepanje institucij Unije ali organov države članice: uveljavljati jih je mogoče samo v kombinaciji z izvedbenim aktom, ki ga je sprejela EU ali nacionalni organi³¹.

2 Kako se Listina nanaša na nacionalne in mednarodne instrumente na področju temeljnih pravic

Evropska konvencija o človekovih pravicah

Člen 52(3) Listine o temeljnih pravicah

Kolikor ta listina vsebuje pravice, ki ustrezajo pravicam, zagotovljenim z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, sta vsebina in obseg teh pravic enaka kot vsebina in obseg pravic, ki ju določa navedena konvencija. Ta določba ne preprečuje širšega varstva po pravu Unije.

- Evropska konvencija o človekovih pravicah (EKČP) določa minimalni prag varstva. Pravo Unije lahko vzpostavlja širše varstvo.

²⁹ EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(5).

³⁰ Prav tam.

³¹ Sklepni predlogi generalnega pravobranilca P. C. Villalóna z dne 18. julija 2013, točki 49 in 50 v SEU, zadeva C-176/12, *Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT in drugim* (veliki senat), 15. januar 2014.

- Dokler Evropska unija ne pristopi k EKČP, Konvencija ni pravni instrument, formalno vključen v pravo Unije³².
- V skladu s členom 6(2) PEU Unija pristopi k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vendar je SEU v svojem Mnenju 2/13 sklenilo, da pristop v skladu s predlaganim sporazumom o pristopu ne bi bil v skladu s primarnim pravom EU. Tako EKČP kot taka ni vir prava EU, to pa avtonomno razlaga SEU.
- Vendar temeljne pravice, ki jih priznava EKČP, spadajo v splošna načela prava EU in imajo zato ključno vlogo v pravnem sistemu EU³³.
- Listina in splošna načela prava Unije so primarni instrumenti na področju temeljnih pravic pri ocenjevanju prava EU in nacionalnih ukrepov v okviru uporabe prava EU³⁴.
- Listina vsebuje pravice, ki ustrezajo pravicam, ki jih zagotavlja EKČP (za pregled ustreznih pravic glej *sliko 2* in *Prilogo*). Pomen in obseg tistih, ki ustrezajo pravicam iz Listine (ter obseg, v katerem so te lahko omejene), sta enaka, kot velja za tiste, ki jih določa EKČP³⁵.
- Sklicevanje na EKČP zajema Konvencijo in protokole k njej. Pomen in obseg zajamčenih pravic sta določena ne samo z besedilom navedenih instrumentov, ampak tudi s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice in SEU³⁶.
- Dodana vrednost Listine v primerjavi z EKČP, še posebej v zvezi s socialno-ekonomsko pravico, je prikazana na *sliki 3*. Pri tem pa je treba upoštevati, da dejansko področje uporabe EKČP presega določbo besedila EKČP, saj je Konvencija „živ instrument“ in so bile njene določbe razložene v sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice.

32 SEU, združeni zadevi C-203/15 in C-698/15, *Telez Sverige AB proti Post- och telestyrelsen in Secretary of State for the Home Department proti Tomu Watsonu in drugim* (veliki senat), 21. december 2016, točka 127; SEU, zadeva C-601/15 PPU, *J. N. proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (veliki senat), 15. februar 2016, točka 45; SEU, zadeva C-501/11 P, *Schindler Holding Ltd in drugi proti Evropski komisiji*, 18. julij 2013, točka 32; SEU, zadeva C-571/10, *Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim* (veliki senat), 24. april 2012, točke 59 do 62.

33 Primerjaj Evropske skupnosti (2012), Prečiščena različica Pogodbe o Evropski uniji (PEU), UL C 326, 26.10.2012, člen 6(3).

34 SEU, združeni zadevi C-203/15 in C-698/15, *Telez Sverige AB proti Post- och telestyrelsen in Secretary of State for the Home Department proti Tomu Watsonu in drugim* (veliki senat), 21. december 2016, točka 128.

35 EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(3).

36 EU (2007), Pojasnila k Listini, UL C 303, 14.12.2007, str. 17–37, na strani 33.

Drugi mednarodni instrumenti na področju človekovih pravic

Člen 53 Listine o temeljnih pravicah – Raven varstva

Nobena določba te listine se ne sme razlagati kot omejevanje ali zoževanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih, na njihovem področju uporabe, priznavajo pravo Unije, mednarodno pravo in mednarodni sporazumi, katerih pogodbenica je Unija ali vse države članice, predvsem Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter ustave držav članic.

- Drugi mednarodni instrumenti na področju pravic lahko prav tako delujejo kot minimalni standardi in so v vsakem primeru viri razlage. Raven varstva, ki ga zagotavljajo drugi instrumenti na področju človekovih pravic, katerih „pogodbenica je Unija ali vse države članice“, je treba ohranjati³⁷. SEU pri izvajanju temeljnih pravic EU upošteva takšne instrumente.
- Mednarodne konvencije velikega pomena vključujejo Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP)³⁸, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP)³⁹, Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)⁴⁰, Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (ICERD)⁴¹, Konvencijo ZN proti mučenju (MKPM)⁴² in Konvencijo o otrokovih pravicah (KOP)⁴³ ter izbirne protokole k navedenim instrumentom⁴⁴. Še posebej pomembna je Konvencija o pravicah invalidov (CRPD⁴⁵), saj je EU sama pogodbenica te konvencije Združenih narodov.

37 EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, člen 53, UL C 326, 26.10.2012.

38 Generalna skupščina Združenih narodov (GS ZN) (1966), *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*, 16. december 1966.

39 GS ZN (1966), *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah*, 16. december 1966.

40 GS ZN (1979), *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*, 18. december 1979.

41 GS ZN (1965), *Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije*, 21. december 1965.

42 GS ZN (1984), *Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju*, 10. december 1984.

43 GS ZN (1989), *Konvencija o otrokovih pravicah*, 20. november 1989; glej tudi SEU, zadeva C-540/03, *Evropski parlament proti Svetu Evropske unije* (veliki senat), 27. junij 2006, točka 37.

44 Za pregled vseh instrumentov Združenih narodov na področju človekovih pravic in izbirnih protokolov glej spletišče Urada ZN za človekove pravice; za pregled statusa ratifikacije med državami članicami EU glej spletni iskalnik podatkov agencije FRA (*EU Member States and International Obligations - United Nations*).

45 GS ZN (2006), *Konvencija o pravicah invalidov*, 13. december 2006.

- Mnoge določbe Listine odražajo določbe, ki jih vsebujejo mednarodni instrumenti na področju človekovih pravic; ti so zato pomembni za razlago nekaterih določb Listine. Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU) se v členu 78 izrecno sklicuje na Ženevsko konvencijo (v zvezi s skupno politiko o azilu, subsidiarni zaščiti in začasni zaščiti), člen 151 PDEU pa na Evropsko socialno listino (ESC) (socialna politika). Za pregled primerljivih pravic glej [Prilogo](#). Na ravni evropskih instrumentov je EU podpisala tudi Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija)⁴⁶.

Nacionalne temeljne pravice

Člen 52(4) Listine o temeljnih pravicah

Kolikor so v tej listini priznane temeljne pravice, kot izhajajo iz skupnih ustavnih tradicij držav članic, je treba te pravice razlagati skladno s temi tradicijami.

- Nacionalni organi in sodišča lahko uporabijo nacionalne standarde varstva temeljnih pravic. Raven varstva po Listini se vedno uporabi kot minimalni standard za nacionalne ukrepe, s katerimi se izvaja pravo EU⁴⁷. Zato lahko nacionalni organi in sodišča v primerih, ko pravni akt EU zahteva nacionalne izvedbene ukrepe, uporabijo višje nacionalne standarde varstva temeljnih pravic.
- To pa v skladu s sodno prakso SEU velja samo pod predpostavko, da „se s to uporabo ne posega v raven varstva, ki je zagotovljena z Listino, kot jo razlaga Sodišče, niti v primarnost, enotnost in učinkovitost prava Unije“⁴⁸. SEU tako zaključuje na podlagi načela primarnosti, v skladu s katerim pravila nacionalnega prava – celo ustavnega reda – ne smejo zmanjševati učinkovitosti prava EU na območju te države.
- Nacionalne temeljne pravice lahko tudi pripomorejo pri razlagi pravic iz Listine: kolikor so v Listini priznane temeljne pravice, kot izhajajo iz skupnih ustavnih tradicij držav članic, je treba te pravice razlagati skladno s temi tradicijami⁴⁹.

46 Svet Evrope (2011), Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima, CETS št. 210, Istanbul, 11. maj 2011. Za pregled statusa ratifikacije med državami članicami EU glej spletni iskalnik podatkov agencije FRA ([EU Member States and International Obligations - Council of Europe](#)).

47 EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 53.

48 SEU, zadeva C-399/11, *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal* (veliki senat), 26. februar 2013, točka 60.

49 EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(4).

3 Razlogi za preverjanje, ali se Listina lahko uporabi

Dolžnost spoštovanja in upoštevanja Listine ter spodbujanja njene uporabe

- V skladu s členom 51(1) Listine imajo države članice dolžnost, da spoštujejo pravice, upoštevajo načela in spodbujajo uporabo Listine.
- Zato morajo države članice pri izvajanju prava EU spoštovati Listino in spodbujati njeno uporabo. To dolžnost imajo vsi organi držav članic, vključno z nacionalnimi zakonodajalci, upravami, sodniki itd.
- Uporaba Listine v zakonodajnem postopku ni samo sredstvo za zagotavljanje, da je nacionalna zakonodaja usklajena z Listino, pač pa tudi prispeva k spodbujanju uporabe Listine. Za nadaljnje pojasnilo glej [poglavje 4](#).

Več pravic in/ali močnejše pravice, ki jih zagotavlja Listina

- Listina v primerjavi z drugimi instrumenti nudi dodano vrednost, saj zagotavlja večjo prepoznavnost pravic, k obstoječim katalogom dodaja nekatere pravice in se opira na moč prava EU.
- Veliko od dodatnih pravic, ki jih navaja Listina, je že na voljo v sodni praksi ESČP ali nacionalnih sodišč. Vendar so zaradi Listine pravice in načela bolj prepoznavni, saj gre za nedaven, sodoben instrument, ki v enem instrumentu združuje širok nabor političnih, civilnih, ekonomskih in socialnih pravic ter načel, že priznanih v pravnem redu EU.
- Poleg navedenega vključuje pravice, ki so specifične za EU, kakršne so številne pravice, podeljene državljanom Unije v Pogodbah EU (za pregled glej Prilogo).

Primer: pravice, dane v skladu z Listino, redko pa v skladu z besedili nacionalnih ustav ali instrumentov na področju človekovih pravic

Pravica delavcev do obveščeniosti in posvetovanja v podjetju (člen 27 Listine), varstvo v primeru neupravičene odpustitve (člen 30 Listine), prepoved dela otrok in varstvo mladih pri delu (člen 32 Listine), dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena (člen 36 Listine), varstvo potrošnikov (člen 38 Listine).

Slika 3: Primerjava besedil Listine in EKČP

Člani Listine
in besedilo EKČP:
različni in enakovredni
členi

- V EKČP ni enakovrednega člana
- Obsežnejše kot v EKČP
- Enakovredno varstvo kot v EKČP
- Okvir, specifičen za EU

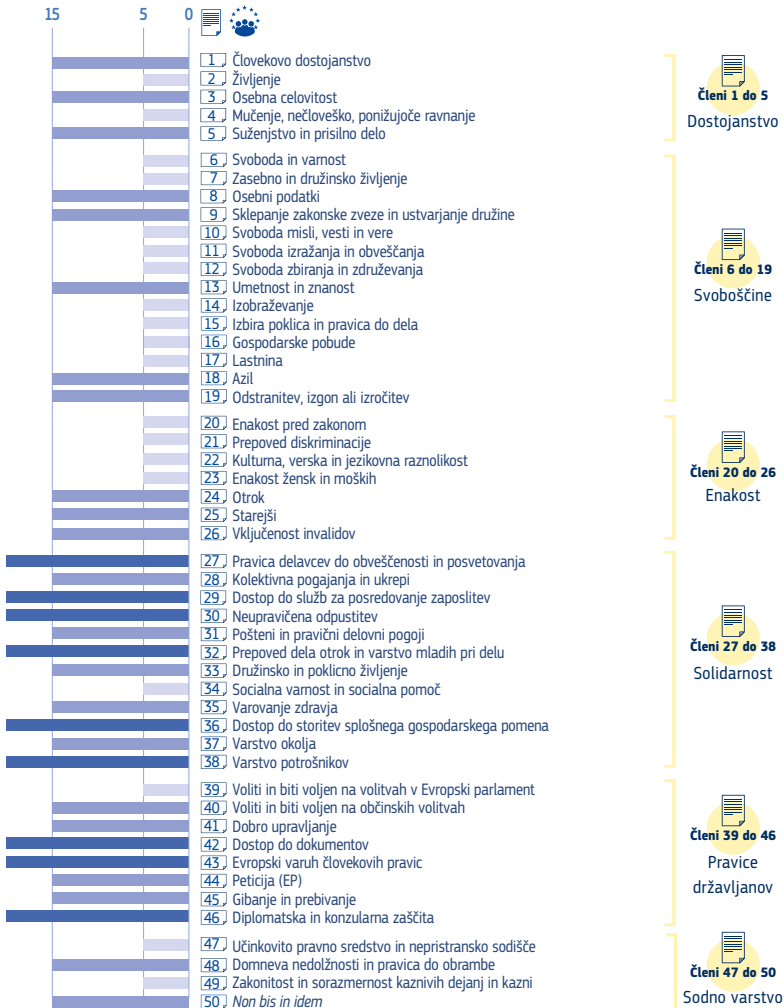
Členi 1 do 5 Dostojanstvo	1 Človekovo dostojanstvo 2 Življenje 3 Osebnostna celovitost 4 Mučenje, nečloveško, ponižujoče ravnanje 5 Suženstvo in prisilno delo
Členi 6 do 19 Svobode	6 Svoboda in varnost 7 Zasebno in družinsko življenje 8 Osebnostni podatki 9 Sklepanje zakonske zveze in ustanjevanje družine 10 Svoboda misli, vesti in vere 11 Svoboda izražanja in obveščanja 12 Svoboda zbiranja in združevanja 13 Umetnost in znanost 14 Izobraževanje 15 Izbira poklica in pravica do dela 16 Gospodarske pobude 17 Lastnina 18 Azil 19 Odstranitev, izgon ali izročitev
Členi 20 do 26 Enakost	20 Enakost pred zakonom 21 Preprečevanje diskriminacije 22 Kulturna, verska in jezikovna raznolikost 23 Enakost žensk in moških 24 Otrok 25 Starejši 26 Vključenost invalidov
Členi 27 do 38 Solidarnost	27 Pravica delavcev do obveščeniosti in posvetovanja 28 Kolektivna pogajanja in ukrepi 29 Dostop do služb za posredovanje zaposlitev 30 Neupravičena odpustitev 31 Pošteni in pravični delovni pogoji 32 Prepoved dela otrok in varstvo mladih pri delu 33 Družinsko in poklicno življenje 34 Socialna varnost in socialna pomoč 35 Varovanje zdravja 36 Dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena 37 Varstvo okolja 38 Varstvo potrošnikov
Členi 39 do 46 Pravice državljanov	39 Voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament 40 Voliti in biti voljen na občinskih volitvah 41 Dobro upravljanje 42 Dostop do dokumentov 43 Evropski varuh človekovih pravic 44 Peticija (EP) 45 Gibanje in prebivanje 46 Diplomatska in konzularna zaščita
Členi 47 do 50 Sodno varstvo	47 Učinkovito pravno sredstvo in nepristransko sodišče 48 Domneva nedolžnosti in pravica do obrambe 49 Zakonitost in sorazmernost kaznivih dejanj in kazni 50 <i>Non bis in idem</i>

Opomba: Slika temelji na Pojasnilih k Listini in primerjavi besedila obeh dokumentov za prikaz, kako se z Listino povečuje prepoznavnost pravic (nekatere pravice, ki niso izrecno vsebovane v EKČP, so zajete v sodni praksi, ki pa je za nestrokovnjaka manj prepoznavna).

Vir: FRA, 2018.

Slika 4: Pravice iz Listine, ki pogosto niso izrecno zajete v nacionalnih ustavah

Število držav članic EU glede na posamezni člen Listine, ki nimajo enakih in izrecnih določb v ustavnih besedilih

Opomba: Slika temelji na primerjavi besedil Listine in zapisanega ustavnega prava držav članic EU ter prikazuje, s katerimi določbami Listine je najverjetneje, da se bo povečala prepoznavnost pravic. Pravice, specifične za EU (določbe Listine, ki so na sliki 3 označene rumeno), so bile obravnavane, kot se odražajo v nacionalnih ustavah, če je bilo mogoče opredeliti primerljivo določbo (npr. ustavna določba v zvezi z nacionalnim varuhom človekovih pravic).

Vir: FRA, 2018.

- V primerih, ko Listina vključuje pravice, črpane iz mednarodnih ali drugih evropskih instrumentov, kot je EKČP, te pravice včasih razširi.

Primeri: pravice iz Listine, ki imajo širši obseg kot podobne pravice po EKČP

- Člen 6 EKČP zagotavlja dostop do sodišča in pravico do obrambe samo za civilne zahtevke in v okviru kazenskega pregona. Člen 47 Listine gre dlje: na področju uporabe prava EU zagotavlja pravico do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča na vseh področjih, vključno z upravnimi postopki, kot so primeri v zvezi z azilom in migracijami ter davčnim pravom.
- Člen 20 Listine vzpostavlja enakost pred zakonom. Poleg tega člen 21 Listine vsebuje podrobno, razširjeno in izrecno podlago za prepoved diskriminacije – vključno s starostjo, invalidnostjo ali spolno usmerjenostjo –, ki ni navedena v bolj tradicionalnih instrumentih na področju človekovih pravic starejše generacije. (Ti instrumenti običajno vključujejo odprt seznam prepovedanih podlag za diskriminacijo; primer tega je člen 14 EKČP.) To normo o prepovedi diskriminacije dopolnjujejo posebne določbe, kot so tiste iz člena 23 Listine, v skladu s katerimi mora biti enakost žensk in moških zagotovljena na vseh področjih, vključno z zaposlovanjem, delom in plačilom za delo (upoštevajte, da člen 23 vključuje „značilnosti pravice in načela“)⁵⁰. Člen 24 Listine je kodificiral bistvo pravic otrok, ki jih določa Konvencija o otrokovih pravicah. Člen 25 se nanaša na „pravice starejših“, člen 26 pa na „vključenost invalidov“.
- Člen 14 Listine (pravica do izobraževanja), ki temelji na skupnih ustavnih tradicijah držav članic in na členu 2 Protokola k EKČP, ima širši obseg kot ustrezna določba EKČP. Vključuje tudi dostop do poklicnega in nadaljnega usposabljanja, načelo brezplačnega obveznega šolanja in svobodo ustanavljanja izobraževalnih zavodov.
- Razlaga nekaterih temeljnih pravic, kot jo podaja SEU, lahko v okviru specifičnega konteksta pravnega reda EU včasih vodi do različnih rezultatov od tega, kar bi se utegnilo zgoditi v drugih sistemih, to pa je dodaten razlog za preverjanje, ali se naj se pravo EU uporabi za katero koli vprašanje na področju človekovih pravic.

⁵⁰ EU (2007), Pojasnila k Listini Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 303, 14.12.2007, str. 17–35, na strani 35.

Primer: drugačen izid

V zadevi *Soukupová* je moralo SEU proučiti češko pravo o pokojninskem zavarovanju, ki določa upokojitveno starost v okviru dodeljevanja podpore za predčasno upokojitev po kmetovanju na podlagi predpisa EU⁵¹. Ta češka upokojitvena zakonodaja je določila upokojitveno starost različno glede na vlagateljev spol, za ženske pa glede na število vzgojenih otrok. SEU je odločilo, da je bilo v okviru podpore EU za predčasno upokojitev nezdržljivo s splošnim načelom Unije glede prepovedi diskriminacije, da je bila „normalna starost za upokojitev“ določena različno glede na spol prosilca in v primeru žensk glede na število otrok, ki jih je prosilka vzgojila.

V starejši zadevi je Evropsko sodišče za človekove pravice odločilo, da je bil češki zakon o starostni pokojnini združljiv s členom 14 v kombinaciji z lastninsko pravico iz člena 1 Protokola št. 1 k EKČP⁵². Zadeva *Soukupová* kaže, da je mogoče, da je nacionalna zakonodaja združljiva z jamstvom prepovedi diskriminacije pri uživanju pravic po EKČP (člen 14 v kombinaciji s členom 1 Protokola št. 1 k EKČP) in da se zanjo hkrati ugotovi, da je nezdržljiva z načeloma enakosti in prepovedi diskriminacije, kot sta v specifičnem okviru zagotovljeni v pravnem redu EU.

- Člen 52(3), bran skupaj s Pojasnili k Listini, kaže, da lahko protokoli k EKČP (vključno s tistimi, ki jih dana država članica še ni ratificirala) predstavljajo razlagalni pripomoček⁵³.

Nacionalna sodišča lahko uporabijo Listino

- Vpliv Listine v okviru nacionalnega prava ni odvisen od ustavnega prava držav članic (npr. od tega, kako se nanaša na mednarodno pravo, od spektra med monizmom in dualizmom), temveč izhaja iz prava EU, zaradi česar temelji na načelih neposrednega učinka in prevlade.
- Nacionalna sodišča so zavezana razlagati nacionalne ukrepe v skladu z Listino, kadar koli pridejo na področje uporabe prava EU (razlaga SEU)⁵⁴.

51 SEU, zadeva C-401/11, *Blanka Soukupová proti Ministerstvo zemědělství*, 11. april 2013.

52 Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), *Andrle proti Češki republiki*, št. 6268/08, 20. junij 2011.

53 V skladu s členom 52(3) Listine, „[k]olikor ta listina vsebuje pravice, ki ustrezajo pravicam, zagotovljenim z [EKČP], sta vsebina in obseg teh pravic, [vključno z dovoljenimi omejitvami,] enaka kot vsebina in obseg pravic, ki ju določa [EKČP].“ Pojasnila k členu 52 v tem pogledu navajajo, da „[s]klacevanje na EKČP zajema konvencijo in njene protokole“.

54 SEU, zadeva C-426/11, *Mark Alemo-Herron in drugi proti Parkwood Leisure Ltd*, 18. julij 2013, točki 30 in 36; SEU, zadeva C-169/14, *Juan Carlos Sánchez Morcillo in María del Carmen Abril García proti Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, 17. julij 2014, točki 50 in 51.

- Nacionalne ukrepe je mogoče pregledati z vidika Listine, kadar koli pridejo na področje uporabe prava EU. V primerih, ko so določbe Listine dovolj natančne in brezpogojne, imajo lahko neposreden učinek⁵⁵. To pomeni, da nacionalnih norm, ki so v navzkrižju z Listino, ni mogoče uporabiti.
- Neposredni učinek posameznikom omogoča, da se sklicujejo na Listino v postopkih pred nacionalnimi sodišči. Poleg tega lahko neposredni učinek Listine vodi tudi do uvedbe pravic, ki niso na voljo po nacionalnem pravu.

Primer: dolžnost zagotovitve odložilnega učinka

Zadeva *Abdida* se je nanašala na belgijski azilni zakon in je primer člena 47 Listine (pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča), ki v določenih okoliščinah daje pravico do pravnega sredstva z odložilnim učinkom⁵⁶. SEU je odločilo, da mora pritožba zoper odločbo o vrnitvi vključevati začasno varstvo, ker bi lahko izvršitev vrnitve državljana tretje države izpostavila resnemu tveganju, da bo podvržen smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali poniževalnemu ravnanju ali kazni.

- Kadar je ugotovljena diskriminacija v nasprotju s pravom EU in niso bili sprejeti ukrepi za ponovno vzpostavitev enake obravnave, mora nacionalno sodišče razveljaviti vsako diskriminatorno določbo nacionalnega prava. Ni treba, da od zakonodajalca zahteva, da jo predhodno odpravi, ali na to čaka, za člane manj ugodno obravnavane skupine pa mora uporabiti isto ureditev, kot je tista, do katere so upravičene osebe v privilegirani skupini⁵⁷.

Primer: dolžnost dodeliti ugodnosti diskriminirani skupini

V zadevi *Milkova* je bil obravnavan bolgarski delovni zakonik. Ta zakon je vzpostavljaj pravni okvir, ki je v primeru odpustitve zaposlenega invalida podeljeval posebno predhodno varstvo, to jamstvo pa se ni nanašalo na javne uslužbence z istimi oblikami invalidnosti. SEU je zavzelo stališče, da mora predložitveno sodišče v primeru, da ugotovi, da načelo enake obravnave ni bilo upoštevano, enako obravnavo znova vzpostaviti s tem, da javnim uslužbencem invalidom,

55 SEU, zadeva 26-62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen*, 5. februar 1963.

56 SEU, zadeva C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve proti Moussi Abdidi* (veliki senat), 18. december 2014, točki 52 in 53; SEU, zadeva C-239/14, *Abdoulaye Amadou Tall proti Centre public d'action sociale de Huy*, 17. december 2015, točka 58.

57 SEU, zadeva C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. december 2002, točki 42 in 43; SEU, zadeva C-399/09, *Marie Landtová proti Česká správa socialního zabezpečení*, 22. junij 2011, točka 51; SEU, zadeva C-482/16, *Georg Stollwitzer proti ÖBB Personenverkehr AG*, 14. marec 2018, točki 30 in 45.

ki jih trenutni sistem postavlja v slabši položaj, dodeli enake ugodnosti, kot so tiste, do katerih so upravičeni zaposleni invalidi, ki so bili v tem sistemu ugodneje obravnavani. Kot posledica tega bi obveznost ravnanja skladno s pravom EU terjala, da se področje uporabe nacionalnih pravil o varstvu zaposlenih z določeno obliko invalidnosti razširi tako, da bi se ta pravila o varstvu uporabila tudi za javne uslužbenke z isto obliko invalidnosti.

- V nekaterih okoliščinah lahko pravice iz Listine povzročijo tudi horizontalni učinek, tj. obveznosti med zasebnimi strankami. Prelomni zadevi pred SEU, ki prikazujeta obstoj horizontalnega neposrednega učinka temeljnih pravic Unije, sta *Mangold* in *Kücükdeveci*⁵⁸. SEU je v teh zadevah odločilo, da bi morala nacionalna sodišča razveljaviti vsako določbo nacionalne zakonodaje, ki je v nasprotju s splošnim načelom prepovedi diskriminacije na podlagi starosti. V primerih, kjer se pravice iz Listine uporabljajo neposredno, se lahko Listina uveljavlja v pravi med zasebnimi strankami (horizontalni neposredni učinek).

Primer: horizontalni neposredni učinek prepovedi diskriminacije na podlagi starosti

Zadeva *Kücükdeveci*, ki izvira iz Nemčije, se je nanašala na spor med zaposlenim in zasebnim delodajalcem glede odpovednega roka. To obdobje je bilo izračunano na podlagi delovne dobe zaposlenega. V skladu z nemškim pravom pa ni bila upoštevana delovna doba pred dopolnjenim 25. letom starosti zaposlenega. SEU je zavzelo stališče, da je ta izjema v nasprotju z načelom prepovedi diskriminacije na podlagi starosti. Kot posledica tega je moralo nacionalno sodišče to izjemo razveljaviti.

- V zadevi *Egenberger* je SEU zavzelo stališče, da se zavezujoča narava člena 21 Listine načeloma ne razlikuje od različnih določb ustanovnih pogodb, ki prepovedujejo diskriminacijo na podlagi različnih razlogov, tudi če taka diskriminacija izhaja iz pogodb med posamezniki⁵⁹. Zaradi tega bi moralo nacionalno sodišče v sporu med zasebnimi posamezniki v okviru svojih pristojnosti zagotoviti

58 SEU, zadeva C-144/04, *Werner Mangold proti Rüdigerju Helmu* (veliki senat), 22. november 2005; SEU, zadeva C-555/07, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* (veliki senat), 19. januar 2010.

59 SEU, zadeva C-414/16, *Vera Egenberger proti Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV* (veliki senat), 17. april 2018, točke 76, 77 in 79. SEU je potegnilo vzporednice z zadevami *Defrenne* (SEU, zadeva 43-75, 8. april 1976, točka 39), *Angonese* (SEU, zadeva C-281/98, 6. junij 2000, točke 33 do 36), *Angelo Ferlini* (SEU, zadeva C-411/98, 3. oktober 2000, točka 50), *International Transport Workers' Federation in Finnish Seamen's Union* (SEU, zadeva C-438/05, 11. december 2007, točke 57 do 61). Glej tudi SEU, zadeva C-68/17, *IR proti JQ* (veliki senat), 11. september 2018, točke 69 do 71.

pravosodno varstvo, ki za posameznike izhaja iz členov 21 (prepoved diskriminacije⁶⁰) in 47 (pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča) Listine, ter zagotoviti polni učinek teh členov, pri čemer po potrebi ne bi uporabilo nobene nasprotujoče nacionalne določbe.

- V zadevi *AMS* je SEU pojasnilo, da bi lahko tudi druge temeljne pravice – gledano širše od prepovedi diskriminacije – imele to vrsto horizontalnega učinka in da pristop, uporabljen v zadevah *Mangold/Kücükdeveci*, načeloma velja tako za splošna načela prava Unije kot za temeljne pravice po Listini⁶¹.
- Države članice so lahko odgovorne tudi za škodo, povzročeno posameznikom zaradi kršitev Listine. Država članica mora tako nadomestiti škodo, kadar:
 - o je bil namen kršenega pravnega pravila podelitev pravic posameznikom,
 - o je kršitev zadostno izražena (zadevna država članica je očitno in hudo preokračila omejitve svoje diskrecijske pravice) in
 - o obstaja neposredna vzročna zveza med kršitvijo obveznosti države in škodo, ki so jo utrpele prikrajšane osebe⁶².

Država je lahko odgovorna tudi pod manj strogimi pogoji na podlagi nacionalnega prava⁶³.

60 „Prepovedana je vsakršna diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnosti manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.“

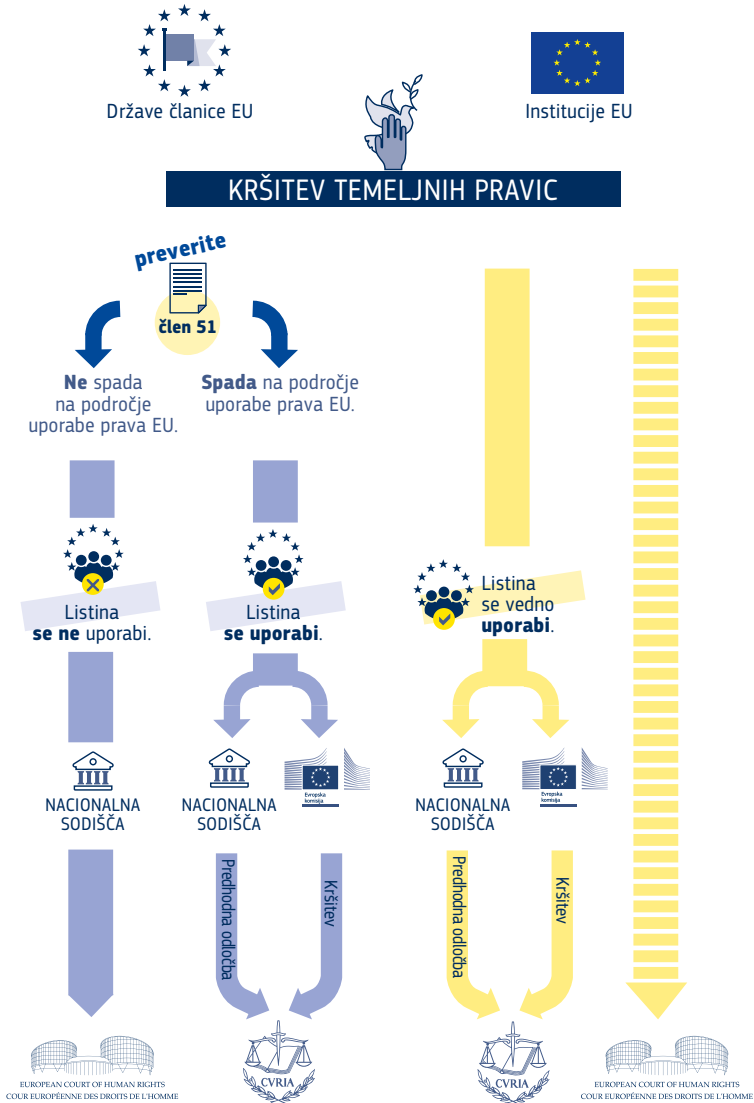
61 SEU, zadeva C-176/12, *Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT in drugim* (veliki senat), 15. januar 2014, točka 47.

62 Glej SEU, združeni zadevi C-6/90 in C-9/90, *Andrea Francovich in Danila Bonifaci in drugi proti Italijanski republiki*, 19. november 1991. V zvezi s posebnim okvirom kršitve temeljnih pravic glej SEU, zadeva C-300/04, *M. G. Eman in O. B. Sevinger proti College van burgemeester en wethouders van Den Haag* (veliki senat), 12. september 2006, točka 69.

63 SEU, združeni zadevi C-46/93 in C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland in The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd in drugim*, 5. marec 1996, točka 66.

Sodišče Evropske unije lahko razlaga Listino

Slika 5: Listina in dostop do Sodišča Evropske unije

Vir: FRA, 2018.

Člen 267 Pogodbe o delovanju Evropske unije

Sodišče Evropske unije je pristojno za predhodno odločanje o vprašanih glede:

(a) razlage Pogodb;

(b) veljavnosti in razlage aktov institucij, organov, uradov ali agencij Unije.

Kadar se takšno vprašanje postavi kateremu koli sodišču države članice in če to sodišče meni, da je treba glede vprašanja sprejeti odločitev, ki mu bo omogočila izreči sodbo, lahko to vprašanje predloži v odločanje Sodišču.

Kadar je takšno vprašanje postavljeno v postopku, ki teče pred sodiščem države članice, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, je to sodišče dolžno predložiti zadevo Sodišču.

Kadar je takšno vprašanje postavljeno v postopku, ki teče pred sodiščem države članice glede osebe, ki ji je odvzeta prostost, Sodišče odloča v najkrajšem možnem roku.

- Nacionalna sodišča lahko SEU predložijo predhodna vprašanja⁶⁴. Možnost predložitve ali obveznost predložitve zadeve Sodišču temelji na sodelovanju, vzpostavljenem za zagotovitev pravilne uporabe in enotne razlage prava EU, vključno z Listino o temeljnih pravicah.
- Odločitev o tem, ali bo zadevo predložilo SEU, mora sprejeti nacionalno sodišče. Predhodno vprašanje pogosto zagotovi hitrejše in večje pravno varstvo kot pritožba pri Evropskem sodišču za človekove pravice. SEU je izključno pristojno za razglasitev neveljavnosti aktov EU. Zato morajo nacionalna sodišča, kjer in kadar dvomijo o veljavnosti takšnega akta, zadevo predložiti Sodišču in navesti razloge, zakaj menijo, da je akt neveljaven. Še več, nacionalna sodišča, zoper odločitve katerih po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, so pravno zavezana, da SEU predložijo vprašanje prava EU, ki se je pojavilo v postopku pred njimi. To ne velja v primeru, ko sodišče ugotovi, da „vprašanje ni pomembno“ ali da je „Sodišče že podalo razlago določbe“ ali da je pravilna uporaba določbe „tako očitna, da nikakor ni mogoč utemeljen dvom o njej“. Pri proučevanju odsotnosti takšnega dvoma mora sodišče upoštevati „posebne značilnosti“ prava EU, vključno z „določenimi težavami, ki izhajajo iz njegove razlage, ter tveganjem razhajanj v sodnih odločitvah“ v EU⁶⁵.

64 Glej SEU, Priporočila nacionalnim sodiščem v zvezi z začetkom postopka predhodnega odločanja, UL C 257, 20. julij 2018. Glej tudi tematski prikaz Sodišča, *Področje uporabe Listine Evropske unije o temeljnih pravicah*, december 2017.

65 SEU, zadeva 283/81, *Srl CILFIT in Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità*, 6. oktober 1982, točka 21.

Primer: drugačna situacija nacionalnega sodnika v zvezi z Evropskim sodiščem za človekove pravice

Medtem ko predhodna odločba po pravu EU nacionalnim sodiščem omogoča neposreden dostop do SEU, pa je situacija (trenutno) drugačna v primeru, ko gre za Evropsko sodišče za človekove pravice. Pred vložitvijo vloge pri ESČP morajo biti izčrpana pravna sredstva pred domačimi sodišči in izpolnjeni morajo biti drugi pogoji za dopustnost. Teh ovir v postopkih predhodnega odločanja pri SEU ni. SEU nudi tudi veliko hitrejši postopek. Povprečno trajanje postopkov je 16,3 meseca⁶⁶.

Upoštevati pa je treba, da je 1. oktobra 2018 začel veljati Protokol št. 16 k EKČP. Ta najvišjim nacionalnim sodiščem omogoča, da v postopkih, ki tečejo pred njimi, ESČP „zaposijo [...] za svetovalna mnenja o načelnih vprašanjih, ki se nanašajo na razlago ali uporabo pravic in svoboščin, opredeljenih v konvenciji ali njenih protokolih“. V tem pogledu je novi postopek v določeni meri podoben postopku predhodnega odločanja pri SEU⁶⁷.

Kršitev Listine lahko pripelje do postopka za ugotavljanje kršitev

Člen 258 Pogodbe o delovanju Evropske unije

Če Komisija meni, da katera od držav članic ni izpolnila neke obveznosti iz Pogodb, poda o zadevi obrazloženo mnenje, potem ko je tej državi omogočila, da predloži svoje pripombe.

Če zadevna država ne ravna v skladu z mnenjem v roku, ki ga določi Komisija, lahko slednja zadevo predloži Sodišču Evropske unije.

- Evropska komisija nadzira izvajanje Pogodb. Kadar koli „Komisija meni, da katera od držav članic ni izpolnila neke obveznosti iz Pogodb“, lahko sproži postopek za ugotavljanje kršitev (uradni opomin, obrazloženo mnenje in predložitev zadeve Sodišču)⁶⁸.
- Listina je del primarnega prava Unije in Evropska komisija lahko sproži postopek za ugotavljanje kršitev zoper kršitev Listine, ki jo izvaja država članica, pod

66 SEU (2018), Letno poročilo 2017, Luxembourg, 2018, str. 14.

67 Do 1. avgusta je instrument ratificiralo samo pet držav članic EU (Estonija, Finska, Francija, Litva in Slovenija).

68 Evropske skupnosti (2012), Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU), UL C 326, 26.10.2012, člen 258.

pogojem, da se mora Listina uporabiti (tj. zatrjevana kršitev človekovih pravic je bila storjena v okviru uporabe prava EU; glej [poglavje 4](#))⁶⁹.

Primer: Listina in postopki za ugotavljanje kršitev

Trenutni primeri takšnega ukrepanja Komisije vključujejo postopek za ugotavljanje kršitev zoper nacionalni azilni zakon, v zvezi s katerim je Komisija zavzela stališče, da ni v skladu z zakonodajo EU (Direktiva 2013/32/EU o azilnih postopkih, Direktiva 2008/115/ES o vračanju, Direktiva 2013/33/EU o pogojih za sprejem) in številnimi določbami Listine⁷⁰. Drug primer (ki v času pisanja tega priročnika prav tako še teče) se nanaša na zakon, ki reformira sodstvo tako, da bi se bil velik del vrhovnega sodišča prisiljen upokojiti. Komisija meni, da vidiki reforme nasprotujejo načelu neodvisnosti sodstva, vključno z neodstranljivostjo sodnikov, in so zato v nasprotju z obveznostmi na podlagi člena 19(1) Pogodbe o Evropski Uniji v zvezi s členom 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah⁷¹.

4 Kako preveriti, ali naj se Listina uporabi

Kje bi morali začeti svojo oceno

- Izhodišče za kakršno koli oceno tega, ali naj se Listina uporabi, je člen 51. Kodi-ficira sodno prakso SEU v zvezi z uporabo splošnih načel prava EU⁷². Glej poglavje 1, oddelka [Področje uporabe](#) in [Kaj je utemeljitev na podlagi člena 51 Listine](#).
- Da se prepreči kakršna koli kršitev prava EU, bi bilo treba v okviru postopkov odločanja na nacionalni ravni (še zlasti vključno z zakonodajnimi postopki) sistematično proučiti, ali se mora Listina EU o temeljnih pravicah uporabiti ali ne. To oceno bi bilo treba opraviti v zelo zgodnjih pripravljalnih fazah kakršne koli predvidene zakonodajne pobude ali pobude politike. Če so določene kategorije prava ali oblikovanja politike že od začetka izvzete iz presoje, povezane z Listino, obstaja tveganje, da v nobeni poznejši oceni učinka ali pravni presoji predloga

69 V zvezi s postopkom za ugotavljanje kršitev in načini za optimizacijo njegove uporabe v okviru temeljnih pravic glej de Schutter, O. (2017), *Infringement proceedings as a tool for the enforcement of fundamental rights in the European Union*, Open Society Institute, oktober 2017.

70 Kršitev št. 20152201.

71 Kršitev št. 20172121.

72 Glej Pojasnila k členu 51(1) Listine, UL C 303, 14.12.2007, str. 17–37. Glej tudi Sklepni predlogi generalnega pravobranilca P. C. Villalóna z dne 12. junija 2012, točka 25 v SEU, zadeva C-617/10, *Åklagaren proti Hansu Åkerbergu Franssonu* (veliki senat), 26. februar 2013. V zvezi s splošnimi načeli prava in členom 51 Listine glej opombo 8.

ne bodo upošteevane določbe Listine, tudi če se Listina – v nasprotju s presplošno domnevo, da se pravo EU ne uporablja – mora uporabiti.

- Sistematično preverjanje tega, ali so pogoji iz člena 51 izpolnjeni, je pomembno orodje za zagotovitev tega, da se spodbuja uporaba Listine. Redno Pregledovanje na podlagi člena 51 omogoča prepoznavnost Listine, ozaveščenost o njej in njeno poznavanje.

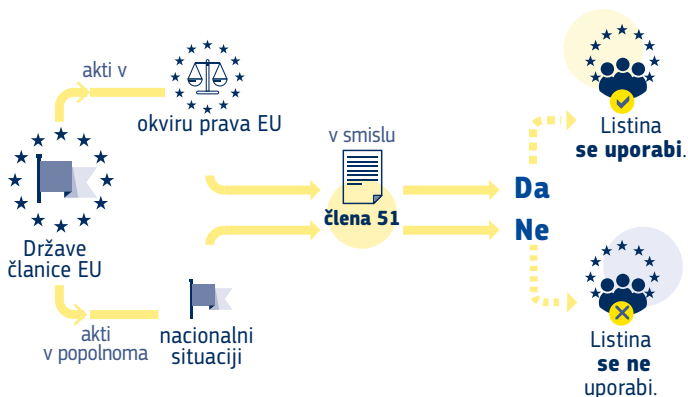
Katera je nujna zahteva za uporabo Listine

- Listina vedno zavezuje organe Unije, tudi kadar „delujejo zunaj pravnega okvira Unije“⁷³, države članice pa samo, kadar „izvajajo pravo Unije“.
- V skladu s sodno prakso SEU ima „izvajanje prava Unije“ zelo širok pomen, ki zajema vse izvrševanje (*mise en œuvre*) in uporabo prava Unije v državah članicah⁷⁴. Pomeni enako kot „delovati na področju uporabe prava EU“ in zajema vse situacije, ki jih ureja pravo EU.
- Zato velja, da lahko Listina velja za nacionalni akt, če ima (potencialno) značilnosti akta za izvajanje prava Unije v smislu člena 51(1) Listine, kar pomeni, da je na področju uporabe prava EU.

73 Glej SEU, združene zadeve C-8/15 P do C-10/15 P, *Ledra Advertising Ltd in drugi proti Evropski komisiji in Evropski centralni banki* (veliki senat), 20. september 2016, točka 67.

74 SEU, zadeva C-419/14, *WebMindLicenses kft proti Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó-és Vám Főigazgatóság*, 17. december 2015, točka 66; SEU, zadeva C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), 6. oktober 2015, točke 25 do 27; SEU, zadeva C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013, točka 73; SEU, zadeva C-265/13, *Emiliano Torralbo Marcos proti Korota SA in Fondo de Garantía Salarial*, 27. marec 2014, točki 29 in 30; SEU, zadeva C-617/10, *Åklagaren proti Hansu Åkerbergu Franssonu* (veliki senat), 26. februar 2013, točka 19.

Slika 6: Preverjanje možnosti uporabe Listine

Vir: FRA, 2018.

Obstoj povezave s pravom Evropske unije kot minimalna zahteva

- Kadar ni mogoče opredeliti nobene povezave s pravom EU, države članice niso zavezane z nobenimi obveznostmi v zvezi s temeljnimi pravicami EU – Listina se ne uporabi.
- Temeljne pravice EU veljajo samo skupaj z določbami prava EU. Minimalna zahteva za uporabo temeljnih pravic EU je, da mora obstajati zadostna povezava s pravom Unije, ki presega Listino⁷⁵.
- Obstoj kakršne koli povezave s pravom EU ne pomeni nujno, da se temeljne pravice EU uporabijo; vsaka povezava s pravom Unije še ne zadostuje za sprožitev uporabe temeljnih pravic EU⁷⁶.

75 Glej na primer SEU, zadeva C-92/14, *Liliana Tudoran in drugi proti SC Suport Colect SRL*, 3. julij 2014, točke 43 do 48; SEU, zadeva C-483/12, *Pelckmans Turnhout NV proti Walter Van Gestel Balen NV in drugim*, 8. maj 2014, točka 20; SEU, zadeva C-457/09, *Claude Chartry proti Belgijski državi*, 1. marec 2011, točke 22 do 25.

76 Glej na primer SEU, zadeva C-20/10, *Vino Cosimo Damiano proti Poste Italiane SpA*, 11. november 2010, točke 53, 54, 56, 57 in 64; SEU, zadeva C-161/11, *Vino Cosimo Damiano proti Poste Italiane SpA*, 22. junij 2011, točki 38 in 39.

Primeri: nezadostne povezave z EU

- Za zadevi (nacionalni akt in določba prava EU) je značilna „sorodnost urejanih materij ali posreden vpliv ene materije na drugo“⁷⁷ (glej poglavje 7, situacija B.1).
- Golo dejstvo, da nacionalni ukrep pride na področje v okviru pristojnosti EU⁷⁸ (glej poglavje 7, situacija B.6).
- Nacionalni akt velja kot „strožji nacionalni varstveni ukrepi“ (akti, ki prese-gajo minimalne zahteve, ki jih predpiše Unija)⁷⁹ (glej poglavje 7, situacija A.3).
- V nacionalnem pravu so prostovoljni sklici na pravo Unije⁸⁰ (glej poglavje 7, situacija B.5).
- Povezava s pravom EU mora biti dovolj konkretna, da velja za „izvajanje prava Unije“. Ta povezava je dovolj konkretna, če države članice delujejo kot zastopniki za EU ali če se morajo sklicevati na neke vrste dovoljenja po pravu EU (glej poglavje 5).

5 V katerih situacijah se Listina uporabi

Ko države članice delujejo kot zastopnik za Evropsko unijo

- Država članica deluje kot zastopnik ali predstavnik EU, če deluje v imenu Unije. V taki vlogi lahko nastopajo vsi organi in sodstvo držav članic.
- „Situacija zastopnika“ se nanaša na vse izvrševanje ali prenos pravnih aktov, ki so jih sprejeli institucije, organi, uradi ali agencije Unije⁸¹. Lahko se nanaša na

77 SEU, zadeva C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante)* in drugimi, 10. julij 2014, točke 34 do 36.

Glej tudi SEU, združeni zadevi C-483/09 in C-1/10, *Kazenska postopka proti Magatte Gueye (C-483/09)* in *Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, 15. september 2011.

78 SEU, zadeva C-206/13, *Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. marec 2014; SEU, zadeva C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante)* in drugimi, 10. julij 2014, točke 24, 27, 34 do 36 in 46. Glej tudi SEU, zadeva C-309/96, *Daniele Annibaldi proti Sindaco del Comune di Guidonia in Presidente Regione Lazio*, 18. december 1997.

79 SEU, zadeva C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe proti Land Rheinland-Pfalz*, 14. april 2005, točke 58 do 64; SEU, zadeva C-2/97, *Società italiana petroli SpA (IP) proti Borsana Srl*, 17. december 1998.

80 SEU, zadeva C-482/10, *Teresa Cicala proti Regione Siciliana*, 21. december 2011.

81 SEU, zadeva C-587/15, *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudimų biuras proti Gintarasu Dockevičiusu in Jurgiti Dockevičienė*, 15. junij 2017, točki 36 in 44; SEU, zadeva C-258/14, *Eugenia Florescu in drugi proti Casa Județeană de Pensii Sibiu in drugimi (veliki senat)*, 13. junij 2017, točka 35.

akte, kot so uredbe⁸², direktive⁸³, zunanji sporazumi (mednarodne pogodbe, ki jih sklene EU)⁸⁴ ali posebne določbe Pogodb⁸⁵. „Izvajanje prava Unije“ v vlogi zastopnika se lahko pojavi v različnih situacijah, v katerih imajo nacionalni akti (njihovi osnutki) neki pomen. Na podlagi izčrpane sodne prakse SEU v zvezi z uporabo temeljnih pravic EU se lahko opredelijo različne situacije z zastopniki⁸⁶.

- o Prenos pravnih aktov Unije v nacionalno pravo⁸⁷: v tej pogosti situaciji so nacionalni akti namenjeni prenosu posebnih obveznih zahtev na podlagi pravnih aktov Unije – na primer, z izvajanjem direktive. Za nadaljnje pojasnilo glej poglavje 7, *situacija A.1* in *situacija A.2*.
- o Nacionalni akti, sprejeti na podlagi pooblastil, ki jih podeljuje pravo Unije⁸⁸: v tem primeru država članica izvaja diskrecijska pooblastila na podlagi prava EU. Primer tega so odločitve, ki jih sprejmejo države članice na podlagi lastne diskrecijske pravice ali izjeme, ki jim je na voljo na podlagi pravnega akta Unije. Za nadaljnje informacije glej poglavje 7, *situacija A.3*.
- o Nacionalni akti v zvezi s pravnimi sredstvi, sankcioniranjem ali izvrševanjem, ki se lahko uveljavljajo v zvezi s pravnim aktom Unije ali določbo Pogodb⁸⁹: v skladu z dolžnostjo lojalnega sodelovanja iz člena 4(3) PEU in glede na neobstoj ustreznih postopkovnih pravil EU so države članice zavezane zagotoviti učinkovitost pravic EU in dolžnosti po pravu Unije. Čeprav države članice

82 Glej na primer SEU, zadeva C-384/05, *Johan Piek proti Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11. januar 2007, točka 32.

83 Glej na primer SEU, združeni zadevi C-20/00 in C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) in Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) proti The Scottish Ministers*, 10. julij 2003, točka 88.

84 SEU, zadeva C-7/98, *Dieter Krombach proti André Bamberski*, 28. marec 2000, točke 18 do 28; SEU, združeni zadevi C-7/10 in C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie proti Tayfunu Kahveciju in Osmanu Inanu*, 29. marec 2012, točka 23. Glej tudi SEU, zadeva C-370/12, *Thomas Pringle proti Government of Ireland in drugim*, 27. november 2012, točke 178 do 181.

85 Glej na primer SEU, zadeva C-300/04, *M. G. Eman in O. B. Sevinger proti College van burgemeester en wethouders van Den Haag* (veliki senat), 12. september 2006, točke 56 do 61; SEU, zadeva C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), 6. oktober 2015, točka 33.

86 Te situacije delno temeljijo na prispevku De Mol, M. (2014), *De directe werking van de grondrechten van de Europese Unie*, disertacija, Univerza v Maastrichtu, Oisterwijk Wolf Legal Publishers. Očitno se sodna praksa Sodišča še razvija in zato seznama ne gre obravnavati kot izključnega ali drugače dokončnega.

87 Glej na primer SEU, združeni zadevi C-20/00 in C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) in Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) proti The Scottish Ministers*, 10. julij 2003; SEU, zadeva C-300/04, *M. G. Eman in O. B. Sevinger proti College van burgemeester en wethouders van Den Haag* (veliki senat), 12. september 2006.

88 Glej na primer SEU, združeni zadevi C-356/11 in C-357/11, *O. in S. proti Maahanmuuttovirasto in Maahanmuuttovirasto proti L*, 6. december 2012; SEU, zadeva C-276/12, *Jiří Sabou proti Finanční feditelství pro hlavní město Prahu* (veliki senat), 22. oktober 2013.

89 Glej na primer SEU, zadeva C-682/15, *Berlioz Investment Fund SA proti Directeur de l'administration des Contributions directes* (veliki senat), 16. maj 2017, točke 40 do 42 in 49 do 52; SEU, zadeva C-405/10, *QB*, 10. november 2011; SEU, zadeva C-617/10, *Åklagaren proti Hansu Åkerbergu Franssonu* (veliki senat), 26. februar 2013; SEU, zadeva C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013.

- uživajo postopkovno avtonomijo, morajo svoje postopke uporabiti tako, da zagotovijo pravilno izvajanje materialnih pravic EU (poglavje 7, [situacija A.4](#)).
- o Nacionalni akti, ki vključujejo pravne pojme, omenjene v pravnem aktu Unije⁹⁰: včasih se pravni akti Unije sklicujejo na pojme nacionalnega prava. Za takšne nacionalne pojme bi lahko trdili, da prispevajo k „izvajanju prava EU“, ko se uporabijo v okviru zadevnih določb EU (poglavje 7, [situacija A.5](#)).
 - o Nacionalni akti, ki spadajo na (natančno) področje uporabe zakonodaje Unije brez obstoječe izrecne izvedbene zakonodaje⁹¹: ta situacija v svojem bistvu zadeva opustitev izvajanja (poglavje 7, [situacija B.1](#)).

Ko se morajo države članice sklicevati na dovoljenje po pravu Evropske unije

- Ta oblika „izvajanja prava Unije“ se nanaša na nacionalne akte, za katere velja prepoved EU. Za utemeljitev takšnih nacionalnih aktov morajo države članice uporabiti izjeme, ki jih določa pravo EU. V takšnih situacijah pravo EU dovoli obstoj takšnih aktov, vendar ti kljub temu ne smejo biti v nasprotju s temeljnimi pravicami EU. Zato se Listina uporablja z namenom zagotavljanja, da pravo EU državam članicam ne dovoljuje sprejetja ukrepov, ki kršijo temeljne pravice⁹².

Primer: nacionalni ukrep, ki predstavlja omejitev prostega pretoka (in zato potrebuje utemeljitev)

Primer navedenega je nacionalna zakonodaja, ki prepoveduje uporabo igralnih avtomatov zunaj igralnic. Takšna zakonodaja omejuje svobodo opravljanja storitev, ki jo zagotavlja člen 56 PDEU, in je zato po pravu EU sprejemljiva samo, če jo je mogoče upravičiti z razlogi prevladujočega javnega interesa. Pri ocenjevanju tega, ali je lahko tak ukrep upravičen, postane pomembna Listina. Takšna nacionalna pravila se lahko štejejo za upravičena samo, če so združljiva z Listino⁹³.

90 Glej na primer SEU, zadeva C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. december 2002, točke 29 do 32; SEU, zadeva C-520/03, *José Vicente Olaso Valero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16. december 2004, točka 34; SEU, zadeva C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13. december 2005, točki 25 in 26.

91 Glej na primer SEU, zadeva C-555/07, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* (veliki senat), 19. januar 2010.

92 SEU, zadeva C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE in Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou proti Dimotiki Etairia Pliroforissis in Sotirios Kouvelas in Nicolaos Avdellas in drugim*, 18. junij 1991, točke 41 do 43. Glej tudi SEU, zadeva C-390/12, *Robert Pflieger in drugi*, 30. april 2014, točke 30 do 37; SEU, zadeva C-145/09, *Land Baden-Württemberg proti Panagiotis Tsakouridis* (veliki senat), 23. november 2010, točka 52.

93 SEU, zadeva C-98/14, *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft in drugi proti Magyar Állam*, 11. junij 2015.

- Na podlagi sodne prakse SEU v zvezi z uporabo temeljnih pravic EU je mogoče razlikovati med dvema glavnima podkategorijama te situacije v zvezi z dovoljenjem EU⁹⁴. Za nadaljnje pojasnilo teh kategorij glej poglavje 7, *situacija B.2.*
 - Nacionalni akti, ki predstavljajo omejitve prostega pretoka oseb, storitev, blaga ali kapitala ali svobode ustanavljanja⁹⁵: ta situacija odraža klasični pristop v sodni praksi SEU.
 - Nacionalni akti, ki predstavljajo odvzem državljanstva EU v smislu člena 20 PDEU⁹⁶: ta situacija se nanaša na novejši razvoj sodne prakse SEU.

Posebna usmeritev za nacionalne zakonodajne postopke in postopke politike: uporabite naš kontrolni seznam!

Poglavje 7 tega priročnika podaja kontrolni seznam za člen 51, ki naj bi se uporabil v nacionalnih zakonodajnih postopkih in postopkih politike za oceno tega, ali nacionalni akt (njegov osnutek) predstavlja „izvajanje prava EU“ v smislu člena 51(1) Listine.

6 Kako uporabiti Listino

Če se med oceno osnutka nacionalnega zakona ali politik ugotovi, da se Listina mora uporabiti, je treba takšen nacionalni zakon in politike razlagati v skladu z Listino in jih po potrebi pregledati ob upoštevanju Listine. To od nacionalnih akterjev zahteva, da vedo, kako razlagati Listino, in da razumejo, ali in v kakšnem obsegu se lahko pravice iz Listine omejijo.

Katera so ustrezna orodja za razlago

Pri razlagi pravic iz Listine so lahko v pomoč različna orodja:

- Pojasnila k Listini⁹⁷. Pojasnila so uporabno izhodišče, ki podaja usmeritve glede razlage Listine, in jih je treba upoštevati pri razlagi določb Listine⁹⁸.

94 Seveda se lahko v prihodnji sodni praksi pojavijo še druge.

95 SEU, zadeva C-390/12, *Robert Pflieger in drugi*, 30. april 2014, točke 30 do 37.

96 SEU, zadeva C-98/14, *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft in drugi proti Magyar Állam*, 11. junij 2015, točka 74.

97 *Uradni list Evropske unije*, UL C 303, 14.12.2007, str. 17–35.

98 Evropske skupnosti (2012), Prečiščena različica Pogodbe o Evropski uniji (PEU), UL C 326, 26.10.2012, člen 6(1), in EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(7).

- Sodna praksa SEU⁹⁹.
- EKČP in sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice¹⁰⁰.
- Skupne ustavne tradicije držav članic¹⁰¹.
- Pomembni viri mednarodnega prava (poleg EKČP), zlasti Evropska socialna listina, na podlagi katere so bile oblikovane številne določbe Listine Evropske unije o temeljnih pravicah. Tako Listina kot Pojasnila omenjajo določene instrumente mednarodnega prava, ki so pomembni za razlago Listine¹⁰².
- Ustrezna nacionalna zakonodaja. Nekatere določbe Listine se sklicujejo na nacionalno pravo. Na primer, člen 9 (pravica sklepanja zakonske zveze in pravica ustvarjanja družine) navaja, da sta „[p]ravica sklepanja zakonske zveze in pravica ustvarjanja družine [...] zagotovljeni v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo uresničevanje teh pravic“.

DEJAVNOSTI AGENCIJE FRA

Pomoč agencije FRA: Charterpedia in priročniki

Na spletišču FRA so na voljo številni tematski priročniki, ki so nastali ob sodelovanju FRA in Sveta Evrope/Evropskega sodišča za človekove pravice. Ti v vseh jezikih EU podajajo pregled najpomembnejše sodne prakse SEU in Evropskega sodišča za človekove pravice glede uporabe Listine in EKČP na zadevnih področjih politik:

- *Handbook on European data protection law – 2018 edition, 2018,*
- *Handbook on European non-discrimination law – 2018 edition, 2018,*
- *Priročnik o evropski zakonodaji v zvezi z dostopom do pravnega varstva, 2016,*
- *Priročnik o evropskem pravu v zvezi z otrokovimi pravicami, 2015,*
- *Priročnik o evropski zakonodaji v zvezi z azilom, mejami in priseljevanjem, 2014.*

Charterpedia agencije FRA je spletna enotna vstopna točka, kjer je po posameznih členih na voljo dostop do evropske in nacionalne sodne prakse v zvezi z Listino. Poleg tega Charterpedia za vse določbe Listine podaja zadevne določbe nacionalnega ustavnega prava ter mednarodnega in evropskega prava na področju človekovih pravic. Charterpedia omogoča tudi preprost dostop do informacij, povezanih z Listino, po posameznih državah (npr. informativni listi za Listino po državah).

Charterpedia je na voljo na spletišču FRA.

⁹⁹ Na voljo na spletišču Curia ali EUR-Lex.

¹⁰⁰ EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(3).

¹⁰¹ EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(4).

¹⁰² Glej Prilogo k temu priročniku.

V katerih okoliščinah je lahko uresničevanje pravic omejeno

Člen 52 Listine o temeljnih pravicah – Obseg pravic in načel ter njihova razlaga

1. Kakršno koli omejevanje uresničevanja pravic in svoboščin, ki jih priznava ta listina, mora biti predpisano z zakonom in spoštovati bistveno vsebino teh pravic in svoboščin. Ob upoštevanju načela sorazmernosti so omejitve dovoljene samo, če so potrebne in če dejansko ustrezajo ciljem splošnega interesa, ki jih priznava Unija, ali če so potrebne zaradi zaščite pravic in svoboščin drugih.

- Listina v členu 52 vključuje splošno določbo v zvezi z omejevanjem pravic.
- Omejevanje uresničevanja pravic in svoboščin, ki jih priznava Listina, je dovoljeno pod naslednjimi pogoji:
 - predpisano mora biti z zakonom,
 - spoštovati mora bistveno vsebino teh pravic in svoboščin,
 - ustrezati mora ciljem splošnega interesa, ki jih priznava Unija, ali biti potrebno zaradi zaščite pravic in svoboščin drugih (zakoniti cilj),
 - v skladu z načelom sorazmernosti mora biti potrebno in mora dejansko ustrezati zastavljenim ciljem (načelo sorazmernosti).
- Poleg navedenega mora omejitev pravice iz Listine, ki ustreza pravici v EKČP, izpolnjevati tudi zahteve za omejitve po EKČP¹⁰³.

Posebne smernice: uporabite naš kontrolni seznam!

Poglavje 8 tega priročnika podaja kontrolni seznam, ki ga je mogoče uporabiti za preverjanje skladnosti zakonodajnih predlogov z Listino o temeljnih pravicah.

103 EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, člen 52(3).

Del II: Praktična orodja

7 Kontrolni seznam v zvezi z možnostjo uporabe Listine

- Ta kontrolni seznam je orodje za oceno, ali in v kakšnem obsegu temeljne pravice EU veljajo v nacionalnih zakonodajnih postopkih in postopkih politike. Temelji na sodni praksi SEU pred sprejetjem Listine in po njem¹⁰⁴.
- Glavno vprašanje pri takšnem pregledovanju na podlagi člena 51 je, ali nacionalni akt (njegov osnutek) pomeni „izvajanje prava Unije“ v smislu člena 51(1) Listine (v nadaljevanju „izvajanje prava Unije“). Za uvodno pojasnilo glej [poglavje 1](#), [poglavje 4](#) in [poglavje 5](#).

Izberite pot, ki odraža vaše izhodišče

- Ta kontrolni seznam temelji na dveh poteh glede na to, ali nacionalni zakonodajni postopek ali postopek politike pomeni odziv na neki akt EU (npr. uredbo, direktivo, zunanji sporazum ali posebno določbo Pogodb). Vaša situacija (glej [poglavje 5](#)) se bo razlikovala glede na to, kakšno je vaše izhodišče.
- Uporabite pot A, če je cilj nacionalnega zakonodajnega postopka ali postopka politike prenos, uporaba ali izvršitev akta EU v nacionalnem pravnem sistemu.

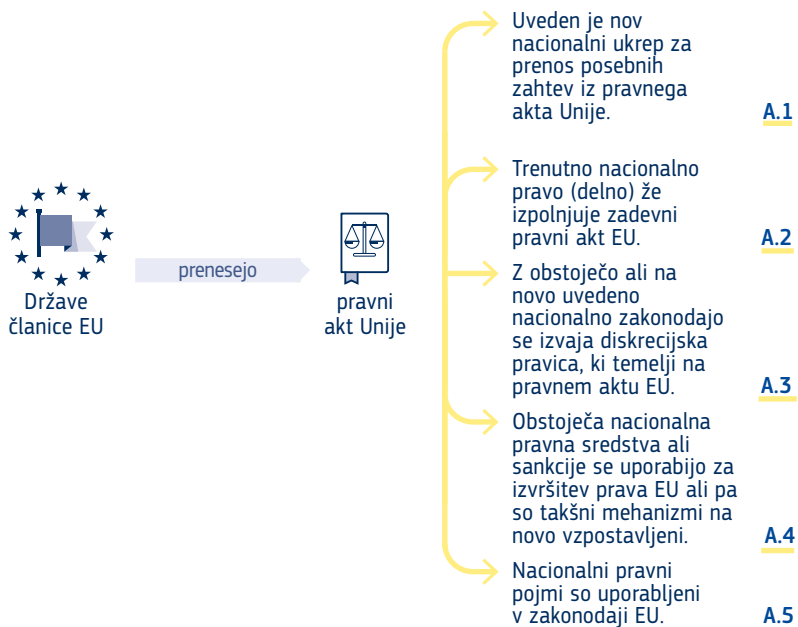
¹⁰⁴ Ta kontrolni seznam večinoma temelji na prispevku de Mol, M. (2016), „Article 51 of the EU Charter in the legislative processes of the Member States“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law (MJ)*, 23(4), str. 640–666.

- Uporabite pot B, če cilj nacionalnega zakonodajnega postopka ali postopka ni pravni akt EU.

Pot A: podlaga za nacionalni zakonodajni ukrep je akt EU

- Najočitnejši primer „izvajanja prava Unije“ je scenarij, v katerem država članica ukrepa za to, da prenese ali izvede pravni akt Unije. V tem scenariju države članice nastopajo kot zastopniki ali predstavniki EU (za situacije z zastopniki glej poglavje 4). V takšnem scenariju je jasno, da se morajo načeloma uporabiti temeljne pravice EU.
- Pravni akti Unije lahko različno vplivajo na nacionalne zakonodajne akte in tako privedejo do različnih oblik „izvajanja prava Unije“ v smislu člena 51 Listine.

Slika 7: Situacije uporabe Listine kot odziva na pravni akt Unije

Vir: FRA, 2018.

Naslednji nabor situacij podaja podrobnejše primere tega, kaj se lahko v tem okviru šteje za „izvajanje prava Unije“.

Uveden je nov nacionalni ukrep za prenos posebnih zahtev in/ali postopkovnih zahtev iz pravnega akta Unije (situacija A.1)

Zadevni pravni akt Unije utegne terjati uvedbo novih nacionalnih ukrepov za prenos posebnih materialnih in postopkovnih zahtev. Ti nacionalni ukrepi predstavljajo „izvajanje prava Unije“¹⁰⁵. Načeloma se uporabljajo temeljne pravice EU.

Različne vrste zavezujočih aktov Unije

- Člen 51: izvajanje se nanaša na prenos ali uporabo pravnih aktov, ki so jih sprejeli institucije, organi, uradi ali agencije EU¹⁰⁶.
- Ti pravno zavezujoči akti EU so lahko na primer uredbe¹⁰⁷, direktive¹⁰⁸, zunanji sporazumi (mednarodne pogodbe, ki jih sklene EU)¹⁰⁹ ali posebne določbe Pogodb¹¹⁰.

Prenos z novimi nacionalnimi ukrepi

- Novi nacionalni regulativni ali zakonodajni ukrepi, ki jih je treba sprejeti za vključitev obveznih zahtev aktov EU v nacionalni pravni red, se štejejo za „izvajanje prava Unije“.
- „Izvajanje prava Unije“ zajema vse vrste nacionalnih ukrepov vseh organov držav članic: vključuje nacionalne zakonodajne akte ali akte politike centralnih in decentraliziranih organov, višjih in nižjih zakonodajnih teles, upravnih organov

¹⁰⁵ SEU, zadeva 5/88, *Hubert Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, 13. julij 1989.

¹⁰⁶ SEU, zadeva C-587/15, *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras proti Gintarasu Dockevičiusu in Jurgiti Dockevičienė*, 15. junij 2017, točki 36 in 44; SEU, zadeva C-258/14, *Eugenia Florescu in drugi proti Casa Județeană de Pensii Sibiu in drugim* (veliki senat), 13. junij 2017, točka 35.

¹⁰⁷ Glej na primer SEU, zadeva C-384/05, *Johan Piek proti Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11. januar 2007, točka 32.

¹⁰⁸ Glej na primer SEU, združeni zadevi C-20/00 in C-64/00, *Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) in Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) proti The Scottish Ministers*, 10. julij 2003, točka 88.

¹⁰⁹ SEU, zadeva C-7/98, *Dieter Krombach proti André Bamberski*, 28. marec 2000, točke 18 do 28; SEU, združeni zadevi C-7/10 in C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie proti Tayfunu Kahveciju in Osmanu Inanu*, 29. marec 2012, točka 23. Glej tudi SEU, zadeva C-370/12, *Thomas Pringle proti Government of Ireland in drugim*, 27. november 2012, točke 178 do 181.

¹¹⁰ Glej na primer SEU, zadeva C-300/04, *M. G. Eman in O. B. Sevinger proti College van burgemeester en wethouders van Den Haag* (veliki senat), 12. september 2006, točke 56 do 61; SEU, zadeva C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), 6. oktober 2015, točka 33.

itd. Vsi nacionalni ukrepi, ki so nekako povezani s pravnimi akti EU, pomenijo „izvajanje prava Unije“. V scenarijih, v katerih so pravni akti EU preneseni z nacionalno zakonodajo in se nadalje izvršujejo (na podlagi te nacionalne zakonodaje) z drugimi vrstami zakonodajnih ali upravnih ukrepov, se vse ravni nacionalnih ukrepov štejejo za „izvajanje prava Unije“.

Možnost proste presoje

- Pravni akti EU državam članicam zelo pogosto omogočajo možnosti proste presoje. Najjasnejši primer so direktive, ki od držav zahtevajo, da dosežejo zadevni rezultat, ne da bi narekovale sredstva za doseganje tega rezultata. Drugi pravni akti EU, kot so uredbe, pa državam članicam pogosto dajejo nekaj maneverskega prostora pri njihovem izvajanju.
- Nacionalni ukrepi, ki vključujejo možnost proste presoje na podlagi zakonodaje EU, se štejejo za „izvajanje prava Unije“¹¹¹.

Primer: plačan letni dopust

Direktiva EU o organizaciji delovnega časa določa, da morajo države članice sprejeti ukrepe, potrebne za zagotovitev tega, da je vsak delavec upravičen do plačanega letnega dopusta vsaj štirih tednov v skladu s pogoji za upravičenost do takšnega dopusta in njegovo podelitev, ki jih določata nacionalna zakonodaja in/ali praksa. V tem primeru se prenos pravice do plačanega letnega dopusta štirih tednov v nacionalno pravo šteje kot „izvajanje prava Unije“. Poleg tega so pogoji za upravičenost do takšnega dopusta in njegovo podelitev „izvajanje prava Unije“, čeprav direktiva EU te pogoje prepušča prosti presoji držav članic. Države članice morajo pri izvajanju te proste presoje spoštovati temeljne pravice EU¹¹².

Trenutno nacionalno pravo izvaja pravo EU v takšnem obsegu, da (delno) že odraža zadevni pravni akt EU (situacija A.2)

Morda so v trenutnem nacionalnem pravu že vzpostavljene nekatere posebne materialne in postopkovne zahteve, ki izhajajo iz zadevnega pravnega akta Unije. V takšnem primeru se obstoječa nacionalna pravila, ki (že) izpolnjujejo materialne in postopkovne zahteve, ki izhajajo iz pravnih aktov Unije, štejejo za „izvajanje prava Unije“¹¹³. Načeloma se uporabljajo temeljne pravice EU.

111 SEU, zadeva C-384/05, *Johan Piek proti Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 11. januar 2007, točka 32.

112 Direktiva 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa, UL L 299, 18.11.2003, člen 7, str. 9–19.

113 SEU, zadeva 5/88, *Hubert Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, 13. julij 1989.

Prenos z obstoječo nacionalno zakonodajo

- Včasih je mogoče skladnost nacionalnega prava z zadevnim aktom Unije zagotoviti na podlagi že obstoječih nacionalnih določb. V takšnem primeru ni treba ustvariti novih nacionalnih določb, ki bi bile posebej namenjene izvajanju pravnega akta Unije.
- Te vrste že obstoječih nacionalnih določb, s katerimi se lahko zagotovi skladnost nacionalnega prava z zadevnim pravnim aktom Unije, se štejejo za „izvajanje prava Unije“. Z začetkom veljavnosti zadevne zakonodaje EU se iz čistih nacionalnih ukrepov spremenijo v ukrepe za „izvajanje prava Unije“.
- V primerih, ko že obstoječe nacionalne določbe zagotavljajo skladnost nacionalnega prava z novimi pravnimi akti Unije, se pojavi potreba po preverjanju popolne skladnosti teh določb z zadevnim pravnim aktom Unije in ponovnem preverjanju skladnosti z Listino.

Z obstoječo ali na novo uvedeno nacionalno zakonodajo se izvaja diskrecijska pravica, ki temelji na pravnem aktu EU (situacija A.3)

Izvajanje diskrecijskih pooblastil na podlagi pravnih aktov EU se načeloma šteje kot „izvajanje prava Unije“. Načeloma se uporabljajo temeljne pravice EU, vendar obstajajo izjeme od tega pravila.

Diskrecijska pooblastila

- Pravni akti EU državam članicam pogosto prepustijo prosto presojo, kar je še najočitnejše v primeru direktiv.
- To, da države članice izvajajo takšno prosto presojo, se načeloma šteje za „izvajanje prava Unije“, ne glede na to, ali se nanaša na obvezno ali izbirno izvajanje diskrecijskih pooblastil¹¹⁴. Obstajajo pa izjeme, ko se izvajanje proste presoje ne šteje za izvajanje prava EU.

¹¹⁴ SEU, zadeva C-276/12, *Jiří Sabou proti Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* (veliki senat), 22. oktober 2013, točke 41 do 43; SEU, zadeva C-406/15, *Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9. marec 2017, točki 52 in 53; CJEU, združeni zadevi C-411/10 in C-493/10, *N. S. (C-411/10) proti Secretary of State for the Home Department in M. E. in drugi (C-493/10) proti Refugee Applications Commissioner in Minister for Justice, Equality and Law Reform* (veliki senat), 21. december 2011, točke 64 do 69 in 77.

Izjema: ugodnejše ali strožje nacionalne določbe (čezmerno prenašanje)

- Pravni akti EU lahko državam članicam dovolijo, da presežejo minimalne zahteve EU s sprejetjem ugodnejših ali strožjih nacionalnih določb. To, da države članice izvajajo to možnost, se ne šteje za „izvajanje prava Unije“, če možnost ugodnejše zakonodaje vključuje golo priznavanje pooblastila, ki ga države članice (že) uživajo po nacionalnem pravu. Določba EU samo potrjuje, da imajo države članice zadevno pooblastilo še naprej. Ne pomeni, da bi ravnanje države po takšni določbi spadalo na področje prava EU¹¹⁵.
- Na to, da situacija vključuje zgolj priznavanje že obstoječega pooblastila za sprejetje ugodnejših nacionalnih določb, kaže vključitev določbe o „ugodnejših nacionalnih določbah“ v poglavje o splošnih in končnih določbah. Drugi znak, ki kaže na to, je, da pooblastilo za sprejetje ugodnejših nacionalnih določb temelji na določbah Pogodb, kot je člen 153(4) (socialna politika), člen 169(4) (varstvo potrošnikov) ali člen 193 (okolje) PDEU.

Primer: ugodnejše nacionalne določbe, ki se ne štejejo za „izvajanje prava Unije“

V skladu z direktivo o organizaciji delovnega časa morajo države članice sprejeti ukrepe, potrebne za zagotovitev tega, da je vsak delavec upravičen do plačanega letnega dopusta vsaj štirih tednov. Poleg tega ena od drugih določb Direktive določa, da „[t]a direktiva ne vpliva na pravico držav članic, da uporabljajo ali uvajajo zakone, podzakonske ali upravne akte, ki so ugodnejši za varovanje zdravja in varnosti delavcev“.

Če bi se država članica odločila dodeliti letni dopust petih tednov, bi se temeljne pravice EU uporabile samo za nacionalno izvajanje minimuma štirih tednov, ki ga določa EU, ne pa na dodatni teden, zagotovljen z nacionalno zakonodajo. To bi bilo lahko na primer pomembno, če bi bil peti teden plačanega letnega dopusta dodeljen samo zaposlenim, starim 50 let ali več. To načelo Unije glede prepovedi diskriminacije na podlagi starosti predvidoma ne bi veljalo za to drugačno obravnavo na podlagi starosti, saj se peti teden ne bi štel kot „izvajanje prava Unije“.

¹¹⁵ SEU, zadeva C-2/97, *Società italiana petroli SpA (IP) proti Borsana Srl*, 17. december 1998, točka 40; SEU, zadeva C-6/03, *Deponiezweckverband Eiterköpfe proti Land Rheinland-Pfalz*, 14. april 2005, točki 62 in 63; SEU, zadeva C-282/10, *Maribel Dominguez proti Centre informatique du Centre Ouest Atlantique in Préfet de la région Centre* (veliki senat), 24. januar 2012, točke 45 do 50 (implicitno); SEU, zadeva C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) in drugim*, 10. julij 2014, točki 44 in 45.

Vendar pa lahko zadevni pravni akt Unije izrecno določa, da nacionalno čezmerno prenašanje spada na področje uporabe prava EU in da mora biti zato v skladu z Listino. V tem scenariju je jasno, da se mora uporabiti pravo EU, vključno s temeljnimi pravicami EU.

Primer: čezmerno prenašanje, ki se šteje za „izvajanje prava Unije“

Člen 4(1) direktive o avdiovizualnih medijskih storitvah določa, da lahko „[d]ržave članice [...] od ponudnikov medijskih storitev pod svojo pristojnostjo zahtevajo, da na področjih, ki jih zajema ta direktiva, ravnajo v skladu z natančnejšimi ali strožjimi pravili, če so ta pravila v skladu s pravom Unije“ (poudarek dodan)¹¹⁶. V tem primeru iz same Direktive izhajajo, da strožji zaščitni ukrepi po domačem pravu spadajo na področje uporabe prava EU. Posledično se Listina ne uporabi samo za minimalne zahteve v Direktivi, temveč tudi za nacionalno čezmerno prenašanje¹¹⁷.

- Možno je, da strožji zaščitni ukrepi domačega prava spadajo v neko vrsto prepovedi Unije. V takem primeru se Listina uporabi za nacionalno čezmerno prenašanje, saj je za te ukrepe potrebno dovoljenje EU zaradi morebitnih razlogov za utemeljitev. Za nadaljnje podrobnosti glej [situacijo B.2](#).

Izjema: določbe o mirovanju

- Pravni akti EU včasih dovoljujejo, da države članice obdržijo določene določbe svoje predhodne zakonodaje, ki bi bile brez tega dovoljenja neskladne s pravnim aktom Unije.
- Če država članica takšne določbe obdrži, se to ne šteje za izvajanje prava Unije v smislu člena 51(1) Listine. Kot v primeru čezmerne prenašanja namreč velja, da ta izjema priznava pristojnosti, ki jih države članice (že) uživajo po nacionalnem pravu.

Primer: določba o mirovanju na področju davčnega prava

Direktiva Sveta 77/388/EGS z dne 17. maja 1977 o usklajevanju zakonodaje držav članic o prometnih davkih ni prinesla popolne uskladitve, to pa zato, ker ta tako imenovana šesta direktiva v členu 28(3)(b) brez pridržkov dovoljuje državam

¹¹⁶ Direktiva 2010/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. marca 2010 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev, UL L 95/1, 15.4.2010, in popravek, UL L 263/15, 6.10.2010.

¹¹⁷ SEU, zadeva C-234/12, *Sky Italia srl proti Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni*, 18. julija 2013, točka 14.

članicam, da obdržijo določene določbe svoje nacionalne zakonodaje, ki je bila v veljavi pred šesto direktivo, ki bi bile brez tega dovoljenja nezdružljive z direktivo. Posledično je SEU navedlo, da „kolikor država članica obdrži takšne določbe, ne prenese šeste direktive in zato ne krši ne te direktive ne splošnih načel Skupnosti, ki jih morajo v skladu z zadevo *Klensch* države članice upoštevati pri izvajanju zakonodaje Skupnosti“¹¹⁸.

Uvedba ali uporaba nacionalnih določb o pravnih sredstvih, sankcioniranju in izvrševanju, ki se bodo uporabile v zvezi z zadevnim pravnim aktom EU ali v zvezi z nacionalno zakonodajo za prenos pravnega akta EU (situacija A.4)

Nacionalni ukrepi, namenjeni zagotovitvi uporabe in učinkovitosti prava EU (sankcioniranje, pravna sredstva in izvrševanje), se štejejo za „izvajanje prava Unije“ v smislu člena 51(1). Temeljne pravice EU veljajo za te nacionalne ukrepe, če so uporabljene v tem okviru. To pravilo običajno velja ne glede na to, ali zadevni pravni akt Unije vsebuje posebne določbe (obveznosti) v zvezi z učinkovitostjo (sankcioniranje, pravna sredstva in izvrševanje) prava EU.

Člen 4(3) Pogodbe o Evropski uniji

Unija in države članice se na podlagi načela lojalnega sodelovanja medsebojno spoštujejo in si pomagajo pri izpolnjevanju nalog, ki izhajajo iz Pogodb.

Države članice sprejemajo vse splošne ali posebne ukrepe, potrebne za zagotovitev izpolnjevanja obveznosti, ki izhajajo iz Pogodb ali aktov institucij Unije.

Države članice podpirajo Unijo pri izpolnjevanju njenih nalog in se vzdržijo vseh ukrepov, ki bi lahko ogrozili uresničevanje ciljev Unije.

Dolžnost sprejetja vseh ukrepov, potrebnih za vzpostavitev učinkovitosti pravnih aktov Unije

- Obveznost držav članic, da izvajajo posebne (materialne in postopkovne) obveznosti pravnih aktov Unije, spremlja obveznost, da sprejmejo vse ukrepe, potrebne za vzpostavitev učinkovitosti pravnih aktov Unije v njihovem nacionalnem pravnem redu.
- Podana je dolžnost takšnega izvajanja prava EU, da se lahko posamezne stranke sklicujejo na pravice, ki jim jih podeljuje zakonodaja EU. Ta dolžnost je vedno prisotna – tudi kadar pravni akti EU ne vsebujejo posebnih določb o sankcijah,

¹¹⁸ SEU, zadeva C-36/99, *Idéal tourisme SA proti Belgijski državi*, 13. julij 2000, točki 37 in 38.

pravnih sredstvih in izvrševanju¹¹⁹. Podana je splošna dolžnost v zvezi z učinkovitostjo prava EU, ki izhaja iz načela lojalnega sodelovanja, kot je določeno v členu 4(3) PEU. Iz sodne prakse SEU izhaja, da navedeno vsebuje dolžnost vzpostavitve učinkovitosti prava EU¹²⁰. Natančnejše izraze tega načela je mogoče najti v členu 19(1) in členu 325 PDEU ter v določbah sekundarnega prava EU.

- Nacionalni ukrepi, namenjeni ali uporabljeni za zagotovitev uporabe in učinkovitosti prava EU, se štejejo za „izvajanje prava EU“ v smislu člena 51(1) Listine¹²¹. Takšni ukrepi vključujejo kazni (kazenske ali upravne) za kršitev prava EU, pravna sredstva za zagotovitev pravosodnega varstva pravic posameznikov po pravu Unije, postopkovna pravila, ki urejajo takšne zahtevke, ukrepe za povračilo stroškov, nastalih pri kršitvi prava EU, in ukrepe za kaznovanje ravnanja, škodljivega za finančne interese Unije.
- Te vrste ukrepov se štejejo za „izvajanje prava Unije“ ne glede na to, ali so sprejeti za namene prenosa prava EU v nacionalno pravo¹²². Lahko so tudi splošni ukrepi kazenskega ali postopkovnega prava, ki spadajo na področje nacionalnih suverenih pristojnosti držav članic, vendar samo, če so uporabljeni v okviru prava EU.

119 Glej na primer Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, člen 9, str. 16–22.

Primeri zadev v sodni praksi SEU, v katerih so bili uporabljeni Listina ali splošna načela prava EU, čeprav v sekundarni zakonodaji ni bila podana nobena posebna dolžnost vzpostavitve učinkovitosti prava EU (npr. s sankcioniranjem neskladnosti): SEU, zadeva C-262/99, *Paraskevas Louloudakis proti Elliniko Dimosio*, 12. julij 2001, točka 67; SEU, zadeva C-430/05, *Nttonik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis in Ioannis Michail Pikoulas proti Epitropi Kefalaiagoras*, 5. julij 2007, točke 50, 52 in 53; SEU, zadeva C-546/09, *Aurubis Bulgaria AD proti Načalnik na Mitnica Stolična*, 31. marec 2011, točka 41; SEU, zadeva C-405/10, *QB*, 10. november 2011, točka 48; SEU, zadeva C-682/15, *Berlioz Investment Fund SA proti Directeur de l'administration des Contributions directes* (veliki senat), 16. maj 2017, točka 41.

120 SEU, zadeva C-177/95, *Ebony Maritime SA in Loten Navigation Co. Ltd proti Prefetto della Provincia di Brindisi in drugim*, 27. februar 1997, točka 35; SEU, zadeva C-186/98, *Kazenska postopka proti Maria Amélia Nunes in Evangelina de Matos*, 8. julij 1999, točka 14; SEU, zadeva C-432/05, *Unibet (London) Ltd in Unibet (International) Ltd proti Justitiiekanslern* (veliki senat), 13. marec 2007, točka 38; SEU, zadeva C-268/06, *Impact proti Minister for Agriculture and Food in drugim* (veliki senat), 15. april 2008, točka 44.

121 SEU, zadeva C-617/10, *Åklagaren proti Hansu Åkerbergu Franssonu* (veliki senat), 26. februar 2013, točki 26 in 27.

122 SEU, zadeva C-218/15, *Kazenski postopek proti Procura della Repubblica*, 6. oktober 2016, točka 18.

Primer: upravna kazen za neskladnost s pravom EU

Direktiva 2001/34/ES o sprejemu vrednostnih papirjev v uradno kotacijo na borzi in o informacijah, ki jih je treba objaviti v zvezi s temi vrednostnimi papirji izrecno ne predvideva sistema kazni v primerih, ko se informacije, zabeležene v kotacijah, izkažejo za netočne ali zavajajoče. Skladno z navedenim so države članice pooblaščenice, da izberejo kazni, ki se jim zdijo primerne. SEU je v zadevi *Ntionik in Pikoulas* navedlo, da mora biti izvajanje tega pooblastila v skladu s splošnimi načeli prava¹²³.

Primer: kazenskopravna sankcija za neskladnost s pravom EU

Še en primer je Uredba (ES) št. 1013/2006 o pošiljkah odpadkov¹²⁴. Nacionalni kazenski ukrepi, ki sankcionirajo neskladnost z določbami te uredbe, se štejejo za izvajanje na podlagi člena 51. V zadevi *Garenfeld* je bilo ugotovljeno, da se nemški kazenski zakonik šteje za izvajanje v okviru te uredbe in da se uporablja člen 49(1) Listine (načelo zakonitosti kaznivih dejanj in kazni)¹²⁵.

SEU je navedlo: „To načelo [načelo zakonitosti kaznivih dejanj in kazni], ki ga morajo države članice med drugim spoštovati ob izrekanju kazni za kršitve predpisov prava Unije, zahteva, da zakon jasno opredeli kazniva dejanja in kazni, s katerimi se ta kaznujejo. Ta pogoj je izpolnjen zgolj, če lahko naslovnik norme iz besedila zadevne določbe in po potrebi s pomočjo njene razlage s strani sodišč razbere, za katera dejanja in opustitve je kazensko odgovoren.“

- Na vprašanje, ali se enak pristop uporablja za *civilnopravne* ukrepe zoper zasebne stranke zaradi kršitve norm, ki temeljijo na pravu EU (npr. civilna odgovornost), mora sodna praksa SEU še odgovoriti. Te vrste ukrepov – če bi jih morali šteti za ukrepe, ki imajo naravo pravnega nadomestila škode (odškodnina) in/ali kaznovalno naravo – bi lahko šteli za izvedbene ukrepe¹²⁶. Zadeva *Miravittles in drugi* pa bi lahko kazala na strožji pristop Sodišča¹²⁷. Te vrste nacionalnih

123 SEU, zadeva C-430/05, *Ntionik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresion Michanografisis in Ioannis Michail Pikoulas proti Epitropi Kefalaiagoras*, 5. julij 2007, točke 50, 52 in 53.

124 Uredba (ES) št. 1013/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. junija 2006 o pošiljkah odpadkov, UL L 190, 12.7.2006, str. 1–98.

125 SEU, zadeva C-405/10, *QB*, 10. november 2011, točka 48.

126 Sklepni predlogi generalnega pravobranilca Y. Bota z dne 27. julija 2017, točka 53. v SEU, zadeva C-243/16, *Antonio Miravittles Ciurana in drugi proti Contimark SA in Jordi Socias Gispert*, 14. december 2017.

127 SEU, zadeva C-243/16, *Antonio Miravittles Ciurana in drugi proti Contimark SA in Jordi Socias Gispert*, 14. december 2017, točki 33 in 34.

aktov se zagotovo štejejo za izvedbene ukrepe, če jih zakonodajni akti EU izrecno predvidevajo.

Primer: civilnopravna sankcija za neskladnost s pravom EU

V členu 12 Enajste direktive Sveta o razkritjih podružnic je določeno, da morajo države članice predpisati primerne kazni v primeru opustitve razkritja zadev, ki jih določa Direktiva¹²⁸. V zadevi *Texdata Software* je SEU zavzelo stališče, da se avstrijska zakonodaja, ki nalaga periodično kazen za kršitev obveznosti razkritja po Enajsti direktivi, šteje za primer „izvajanja prava Unije“ za namene člena 51(1) Listine. Zaradi tega je moral biti avstrijski gospodarski zakonik skladen z Listino¹²⁹.

Pravni akt EU se sklicuje na pojme nacionalnega prava (situacija A.5)

V tej situaciji se temeljne pravice EU uporabijo za (morda že obstoječe) nacionalne pojme, če se uporabljajo skupaj z zadevnimi pravnimi akti Unije ali nacionalno zakonodajo za prenos navedenega pravnega akta Unije.

Sklici zakonodaje EU na pojme nacionalnega prava

- Določbe pravnih aktov Unije se lahko sklicujejo na pojme nacionalnega prava – na primer, če ni uskladitve na ravni EU. Tako si zakonodajalec EU izposodi pojme nacionalnega prava, ki spadajo na področje pristojnosti držav članic.
- Rezultat tega je, da lahko zakonodajni akti ali akti politike, v katerih se uporabljajo takšni obstoječi nacionalni pojmi, povzročijo nastanek situacij, ko države članice izvajajo pravo EU v smislu člena 51, vendar samo, če se na pojme sklicujejo v okviru zadevnih določb EU¹³⁰.
- Za nacionalnega zakonodajalca je zato nujno, da preveri, ali so ti nacionalni pojmi usklajeni z Listino, ko jih uporablja v okviru prava EU.

¹²⁸ Enajsta direktiva Sveta 89/666/EGS z dne 21. decembra 1989 o razkritjih podružnic, ki jih v državi članici odprejo nekatere oblike družb, za katere velja zakonodaja druge države, UL L 395/36, 30.12.1989, str. 36–39.

¹²⁹ SEU, zadeva C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26. september 2013, točke 71 do 75.

¹³⁰ Glej na primer SEU, zadeva C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. december 2002, točke 29 do 32; SEU, zadeva C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13. december 2005, točki 25 in 26.

Primer: plačilna nesposobnost

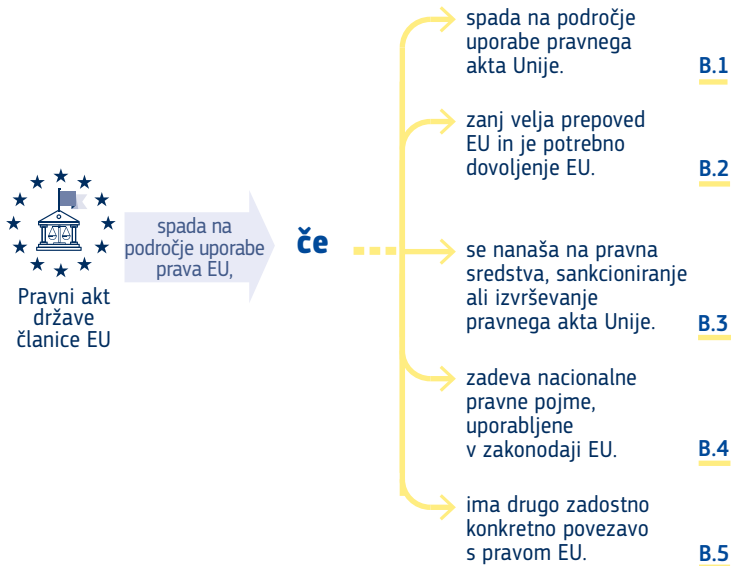
Direktiva o varstvu delavcev v primeru plačilne nesposobnosti določa, da ne posega v nacionalno pravo, kar zadeva opredelitev pojmov, kot so „delavec“, „delodajalec“ in „plačilo“. Direktiva se torej sklicuje na nacionalno pravo; te izraze mora podrobno opisati in jih opredeliti nacionalno pravo. Če se ti nacionalni pravni pojmi uporabljajo v kontekstu navedene direktive, se uporabijo temeljne pravice EU ne glede na to, ali so ti pojmi vključeni v novo nacionalno zakonodajo posebej za namen prenosa Direktive ali pa gre za obstoječe nacionalne pravne pojme (npr. v delovnem pravu)¹³¹.

Pot B: zakonodajni predlogi zunaj postopka za prenos pravnih aktov EU

- Nacionalna zakonodaja, ki ni sprejeta za izvajanje prava EU in je torej popolnoma nacionalnega izvora, lahko vključuje „izvajanje prava Unije“ v več situacijah (glej sliko 8).
- V zvezi z zakonodajnimi predlogi, ki so popolnoma nacionalnega izvora in torej niso sproženi kot posledica pravnih aktov Unije, je lahko poznavanje morebitne zavezujoče narave Listine manjše ali pa ga sploh ni.
- Vendar se Listina utegne uporabiti celo v scenarijih, v katerih države članice sprejemajo zakone v okviru svojih pristojnosti ali brez namena za prenos prava EU v nacionalno pravo.

¹³¹ SEU, zadeva C-520/03, *José Vicente Ojano Valero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16. december 2004, točki 4 in 34.

Slika 8: Situacije uporabe Listine zunaj postopka za prenos pravnih aktov EU

Vir: FRA, 2018.

Nacionalni zakonodajni ukrep spada na področje uporabe pravnega akta EU (situacija B.1)

Nacionalni ukrepi, ki spadajo na materialno, osebno in časovno področje uporabe pravnih aktov Unije, se štejejo za izvajanje na podlagi člena 51, tudi če niso oblikovani za prenos navedene zakonodaje¹³².

Neizvajanje kot izvajanje v smislu člena 51(1) Listine

- V bistvu se lahko ta oblika „izvajanja prava Unije“ obravnava kot opustitev izvajanja. Nacionalni zakonodajalec ne namerava izvajati prava EU, vendar bi to moral storiti.

¹³² SEU, zadeva C-555/07, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* (veliki senat), 19. januar 2010, točka 25.

Primer: zadeva z nemškim civilnim zakonikom

V zadevi *Kücükdeveci* je bila zadevna nacionalna zakonodaja nemški civilni zakonik (*Bürgerliches Gesetzbuch*), ki vključuje določbe o odpovednem roku pri odpustitvi¹³³. Ta zakonodaja ni bila sprejeta zaradi izvajanja prava EU. SEU pa je zavzelo stališče, da v tem primeru nemška zakonodaja spada na področje uporabe prava Unije, saj pogoje za odpustitev ureja Direktiva 2000/78/ES¹³⁴. Posledično je bil učinek navedene direktive tak, da je zadevno nacionalno zakonodajo privedla na področje uporabe prava Unije. Zaradi tega je bilo treba uporabiti splošno načelo prepovedi diskriminacije na podlagi starosti.

Gola interakcija s pravnimi akti EU ne zadostuje

- Zadevna zakonodaja mora resnično spadati na področje uporabe določenega pravnega akta Unije, bodisi zaradi njenega osebnega področja uporabe (na koga se nanaša?), materialnega področja uporabe (katere situacije zajema?) bodisi zaradi časovne uporabe. Gola interakcija predmeta nacionalne zakonodaje s pravnim aktom Unije ne zadostuje za to, da bi navedena nacionalna zakonodaja spadala na področje uporabe prava EU¹³⁵.

Primer: zadeva s španskim kazenskim zakonikom

V zadevah *Gueye in Sanchez* je bilo zastavljeno vprašanje, ali bi bilo treba člen 7 Listine (spoštovanje zasebnega in družinskega življenja) uporabiti za španski kazenski zakonik (*Código Penal*), ki določa posledice stranske kazni prepovedi storilcu približevanja svoji žrtvi¹³⁶. SEU je zavzelo stališče, da zadevnega nacionalnega materialnega prava ni bilo mogoče oceniti na podlagi določb Listine. Še zlasti Okvirni sklep o položaju žrtev v kazenskem postopku¹³⁷ ni povzročil, da bi zadevna nacionalna zakonodaja spadala na področje uporabe prava EU. Cilj Okvirnega sklepa je bil samo ta, da se v okviru kazenskega postopka predpišejo minimalni standardi

133 SEU, zadeva C-555/07, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* (veliki senat), 19. januar 2010.

134 *Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu*, UL L 303/16, 2.12.2000, str. 16–22.

135 SEU, zadeva C-206/13, *Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. marec 2014, točka 24; SEU, zadeva C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) in drugim*, 10. julij 2014, točki 25 in 37.

136 SEU, združeni zadevi C-483/09 in C-1/10, *Kazenska postopka proti Magatte Gueye (C-483/09) in Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)*, 15. september 2011, točka 69. Glej tudi SEU, zadeva C-117/14, *Grima Janet Nisttahuz Poclava proti Joseju Marii Arizi Toledanu*, 5. februar 2015, točke 30 do 38 in 40 do 42.

137 Okvirni sklep Sveta 2001/220/PNZ z dne 15. marca 2001 o položaju žrtev v kazenskem postopku, UL L 82, 22.3.2001, str. 1–4.

za zaščito žrtev kaznivih dejanj in da bi bilo treba žrtvam zagotoviti visoko raven zaščite, še zlasti v zvezi z njihovim dostopom do pravnega varstva. Poleg tega je treba upoštevati, da je v primeru, ko država članica pri uresničevanju svojih pooblastil za izvrševanje zakona zagotovi, da določbe njenega kazenskega zakona zagotavljajo zaščito pred nasiljem v družini, cilj ni le v zaščiti interesov žrtve, kakor jih ta dojema, temveč tudi drugih splošnih interesov družbe.

Za nacionalni zakonodajni ukrep velja prepoved po pravu EU in mora zato temeljiti na dovoljenju (utemeljitev, odstopanje) na podlagi prava EU (situacija B.2)

Nacionalni ukrepi, za katere velja prepoved po pravu EU in ki temeljijo na utemeljitvi na podlagi prava EU, se štejejo za „izvajanje prava Unije“¹³⁸.

Prepoved in dovoljenje

- Pojem izvajanja se ne uporablja samo v situacijah, kadar država članica deluje kot zastopnik EU (glej [poglavje 4](#)). Druga oblika izvajanja se pojavi, kadar država članica uporabi izjemo, ki jo določa pravo EU, za upravičenje nacionalnega akta, ki bi bil po pravu EU prepovedan. Za te nacionalne ukrepe je potrebno dovoljenje na podlagi prava EU in zaradi tega veljajo temeljne pravice EU. Podlaga za to obliko izvajanja je, da pravo EU državam članicam ne sme dovoljevati sprejetja ukrepov, ki kršijo Listino¹³⁹.
- V skladu z zadevno sodno prakso, kot je bila razvita doslej, se ta situacija pojavi, kadar:
 - se nacionalni ukrepi štejejo za diskriminacijo glede na državljanstvo na podlagi člena 18 PDEU,
 - se nacionalni ukrepi štejejo za omejitve prostega pretoka državljanov Unije (člen 21 PDEU), oseb (člena 45 in 49 PDEU), storitev (člen 56 PDEU) ali kapitala (člen 63 PDEU) ali za (ukrepe, ki imajo enak učinek kot) količinske omejitve pri uvozu in izvozu (člena 34 in 35 PDEU),

¹³⁸ SEU, zadeva C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE in Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou proti Dimotiki Etairia Pliroforissis in Sotirios Kouvelas in Nicolaos Avdellas in drugim*, 18. junij 1991, točke 41 do 43; SEU, zadeva C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) proti Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis (veliki senat)*, 21. december 2016, točke 62 do 64.

¹³⁹ SEU, zadeva C-235/14, *Safe Interenvios, S.A., proti Liberbank SA in drugim*, 10. marec 2016, točka 109; SEU, zadeva C-260/89, *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE in Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou proti Dimotiki Etairia Pliroforissis in Sotirios Kouvelas in Nicolaos Avdellas in drugim*, 18. junij 1991, točke 41 do 43; SEU, zadeva C-390/12, *Robert Pflieger in drugi*, 30. april 2014, točke 30 do 37; SEU, zadeva C-145/09, *Land Baden-Württemberg proti Panagiotis Tsakouridis (veliki senat)*, 23. november 2010, točka 52.

- o nacionalni ukrepi (morda) učinkujejo tako, da prikrajšajo državljane Unije za resnično uživanje bistvene vsebine pravic, ki jim pripadajo na podlagi njihovega statusa državljanov Unije (člen 20 PDEU).
- Za odločitev o tem, ali zakonodajni predlog vključuje to obliko „izvajanja prava Unije“, je treba najprej oceniti, ali za nacionalni zakonodajni predlog velja kakšna prepoved po pravu EU¹⁴⁰.

Primer: nacionalna pravila o zapiranju trgovin

Zadeva *Pelckmans* se je nanašala na belgijsko zakonodajo, ki ureja delovni čas na področju trgovine, obrti in storitev¹⁴¹. V skladu z odločitvijo SEU se Listina ne uporabi, ker se nacionalna pravila o zapiranju trgovin običajno ne štejejo za omejitev prostega pretoka blaga (člena 34 in 36 PDEU), če so takšna pravila izvršljiva zoper vse gospodarske subjekte, ki opravljajo dejavnosti na nacionalnem ozemlju, ter enako – tako s pravnega kot dejanskega vidika – vplivajo na prodajo domačih proizvodov in proizvodov iz drugih držav članic.

Omejitve prostega pretoka

- Nacionalni ukrepi, ki se štejejo za diskriminacijo glede na državljanstvo na podlagi člena 18 PDEU, omejitev prostega pretoka državljanov Unije (člen 21 PDEU), oseb (člen 45 PDEU), storitev (člen 56 PDEU) ali kapitala (člen 63 PDEU) ali svobode ustanavljanja (člen 49 PDEU) ali za (ukrepe, ki imajo enak učinek kot) količinske omejitve pri uvozu in izvozu (člena 34 in 35 PDEU), so načeloma prepovedani, razen če lahko država članica zadevno omejitev upraviči.
- Omejitev prostega pretoka je mogoče upravičiti, če je nujna za doseganje zakonitega cilja v javnem interesu. Pri ocenjevanju, ali je zadevni zakonodajni predlog mogoče upravičiti po pravu EU, postane Listina pomembna; za nacionalna pravila, ki se štejejo kot omejitev prostega pretoka, izjeme/utemeljitve EU veljajo samo, če so združljiva s temeljnimi pravicami Unije¹⁴².
- Nacionalni zakonodajni akti, ki se štejejo za omejitve prostega pretoka, morajo biti skladni z Listino, tudi če se nanašajo na področja v pristojnosti držav članic.

140 SEU, zadeva C-159/90, *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd proti Stephen Grogan in drugim*, 4. oktober 1991, točki 27 in 31.

141 SEU, zadeva C-483/12, *Pelckmans Turnhout NV proti Walter Van Gestel Balen NV in drugim*, 8. maj 2014, točki 24 in 25.

142 SEU, zadeva C-98/14, *Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft in drugi proti Magyar Állam*, 11. junij 2015, točka 74; SEU, zadeva C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) proti Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisisis kai Koinonikis Allilengyis* (veliki senat), 21. december 2016, točka 63.

Primer: prepoved križank

V zadevi *Familiapress* je bil obravnavan avstrijski zakon o nelojalni konkurenci (*Gesetz über unlauteren Wettbewerb, UWG*)¹⁴³. UWG je vseboval splošno prepoved ponujanja brezplačnih daril potrošnikom, povezanih s prodajo blaga ali opravljanjem storitev. Ta prepoved se je nanašala tudi na izdajatelje periodičnih publikacij, ki so potrošnike vabili, naj sodelujejo pri žrebanju nagrad. Zakonitost te prepovedi je izpodbijal izdajatelj časopisov iz Nemčije. V Avstriji je želel prodajati publikacije, ki so bralcem ponujale možnost, da sodelujejo v nagradnih igrah (križanke). SEU je zavzelo stališče, da ta prepoved predstavlja omejitev prostega pretoka blaga (ukrep, ki ima enak učinek). Posledično se je morala Avstrija sklicevati na podlago za utemeljitev.

Avstrijska vlada je zatrjevala, da je bil cilj zadevne nacionalne zakonodaje ohranitev raznolikosti tiska. Za odločitev o tem, ali bi bilo mogoče zadevno omejitev upravičiti, je SEU proučilo, ali bi ohranitev raznolikosti tiska lahko pomenila prevladujočo zahtevo, ki upravičuje omejitev prostega pretoka blaga, in ali je bilo upoštevano načelo sorazmernosti. Poleg navedenega je bil kot splošno načelo prava Unije uporabljen člen 10 EKČP (svoboda izražanja). SEU je zavzelo stališče, da bi zadevna prepoved lahko okrnila pravico do svobode izražanja. Zato je prepoved morala izpolniti zahteve iz člena 10 EKČP (tj. jo določa zakon in je nujna v demokratični družbi), da bi jo bilo mogoče upravičiti po pravu EU.

Prikrajšanje za bistveno vsebino pravic državljanov EU

Člen 20 Pogodbe o delovanju Evropske unije

S Pogodbama se uvede državljanstvo Unije. Državljeni Unije so vse osebe z državljanstvom ene od držav članic. Državljanstvo Unije se doda nacionalnemu državljanstvu in ga ne nadomesti. [...]

Te pravice se uresničujejo v skladu s pogoji in omejitvami, opredeljenimi s Pogodbama in ukrepi, sprejetimi za njuno izvajanje.

- Nacionalni ukrepi, ki učinkujejo tako, da prikrajšajo državljane Unije za resnično uživanje bistvene vsebine pravic, ki jim pripadajo na podlagi njihovega statusa državljanov Unije, so po členu 20 PDEU načeloma prepovedani¹⁴⁴. Vendar pa,

143 SEU, zadeva C-368/95, *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH proti Heinrich Bauer Verlag*, 26. junij 1997.

144 SEU, zadeva C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano proti Office National de l'Emploi (ONEm)* (veliki senat), 8. marec 2011; SEU, zadeva C-87/12, *Kreshnik Ymeraga in drugi proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 8. maj 2013.

kakor velja za določbe o prostem pretoku, člen 20 PDEU dopušča možnost utemeljitve odstopanja.

- Države članice se lahko na izjemo še zlasti sklicujejo v zvezi z izpolnjevanjem zahtev javne politike in varovanja javne varnosti.
- Pri ocenjevanju tega, ali je zadevni zakonodajni predlog mogoče upravičiti po pravu EU, postane Listina pomembna; za nacionalni predlog izjeme/utemeljitve EU veljajo samo, če upošteva temeljne pravice EU¹⁴⁵.

Primer: dovoljenje za prebivanje očeta državljana EU

Rendón Marín, kolumbijski državljan, je imel izključno pravico do varstva in vzgoje svojih otrok v Španiji. Zaradi njegove kazenske evidence pa mu je bila zavrnjena izdaja dovoljenja za prebivanje, kar je pomenilo, da bi moral neprostopljivo zapustiti špansko ozemlje in zato ozemlje Evropske unije, posledično pa bi morala to ozemlje zapustiti tudi oba mladoletna otroka, ki sta bila odvisna od njega. Predložitveno sodišče v zvezi s členom 20 PDEU ni bilo prepričano, ali bi v takšni situaciji nacionalni zakon lahko brez možnosti odstopanja prepovedal izdajo dovoljenja za prebivanje. Čeprav je SEU priznalo, da člen 20 PDEU državam članicam ne preprečuje sklicevanja na javno varnost, pa je poudarilo, da je treba spoštovati člen 7 Listine (spoštovanje zasebnega in družinskega življenja) v povezavi z obveznostjo upoštevanja največje koristi otroka, priznane v členu 24(2) Listine¹⁴⁶.

Nacionalni zakonodajni ukrep vključuje pravna sredstva, sankcioniranje ali izvrševanje, ki jih je mogoče sprožiti v zvezi s pravnimi akti EU (situacija B.3)

Nacionalni ukrepi, namenjeni zagotovitvi uporabe in učinkovitosti prava EU (sankcioniranje, pravna sredstva in izvrševanje), se štejejo za „izvajanje prava Unije“ v smislu člena 51(1). Temeljne pravice EU veljajo za te nacionalne ukrepe, če so uporabljene v tem okviru.

145 SEU, zadeva C-304/14, *Secretary of State for the Home Department proti CS* (veliki senat), 13. september 2016, točka 36; SEU, zadeva C-165/14, *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado* (veliki senat), 13. september 2016, točka 81.

146 SEU, zadeva C-165/14, *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado* (veliki senat), 13. september 2016, točke 66 in 81.

Za več podrobnosti in posebne oporne točke v zvezi s takšnimi ukrepi glej pojasnilo k [situaciji A.4](#).

Nacionalni zakonodajni ukrep vključuje pravni pojem, ki je bil uporabljen v pravnem aktu EU (situacija B.4)

Včasih se pravni akt Unije sklicuje na pojme nacionalnega prava. Temeljne pravice EU veljajo za te nacionalne pojme, če se uporabijo skupaj z zadevnimi pravnimi akti Unije ali nacionalno zakonodajo za prenos navedenega pravnega akta Unije¹⁴⁷.

Za več podrobnosti in posebne oporne točke v zvezi s takšnimi ukrepi glej pojasnila k [situaciji A.5](#).

Nacionalni zakonodajni ukrep vključuje prostovoljne sklice na pravo EU (njegove pojme) (situacija B.5)

Listina se ne uporabi v okoliščinah, v katerih se nacionalna zakonodaja – pri urejanju popolnoma notranjih situacij – prostovoljno sklicuje na določbe ali pojme prava Unije.

Prostovoljno sklicevanje na pravo EU se ne šteje za „izvajanje prava Unije“

- Golo sklicevanje na pojme prava Unije še ne pomeni, da nacionalni ukrepi spadajo na področje uporabe prava EU¹⁴⁸.
- Posledično na podlagi prava Unije države članice v tej situaciji niso dolžne spoštovati temeljnih pravic EU.

Opomba v zvezi s pristojnostjo SEU

- Povedati je treba, da je SEU v določenih okoliščinah v skladu s členom 267 PDEU (postopek predhodnega odločanja) pristojno za razlago določb ali pojmov prava Unije, tudi če pravo Unije zadevne situacije ne ureja neposredno (npr. če je nacionalno sklicevanje na pravo EU neposredno in brezpogojno).
- Podlaga za ta pristop je, da je v interesu pravnega reda Unije, da se preprečijo prihodnje razlike v razlagi določb ali pojmov v pravu Unije, saj jih je treba razlagati

¹⁴⁷ Glej na primer SEU, zadeva C-442/00, *Ángel Rodríguez Caballero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 12. december 2002, točke 29 do 32; SEU, zadeva C-520/03, *José Vicente Olaso Valero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 16. december 2004, točka 34; SEU, zadeva C-177/05, *María Cristina Guerrero Pecino proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa)*, 13. december 2005, točki 25 in 26.

¹⁴⁸ SEU, zadeva C-482/10, *Teresa Cicala proti Regione Siciliana*, 21. december 2011, točka 17 in dictum.

enotno ne glede na okoliščine, v katerih se uporabljajo¹⁴⁹. V postopku razlage določb Unije ima lahko Listina vloga razlagalnega orodja¹⁵⁰.

Obstoj pristojnosti EU sam po sebi ne zadostuje

- Golo dejstvo, da predmet nacionalnega zakonodajnega predloga spada na področje, za katero je pristojna Evropska unija, ne zadošča za to, da bi bilo mogoče uporabiti temeljne pravice EU¹⁵¹.

Nacionalni zakonodajni predlog spada na področje pristojnosti EU (situacija B.6)

Golo dejstvo, da nacionalni zakonodajni predlog spada na področje, za katero je pristojna EU, ne zadošča za to, da bi bilo mogoče uporabiti temeljne pravice EU¹⁵².

Primer: špansko delovno pravo

Zadeva *Poclava* se je nanašala na špansko zakonodajo, ki vzpostavlja in ureja pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas za podporo podjetnikom ter določa enoletno poskusno dobo¹⁵³. SEU je zavzelo stališče, da je varstvo delavcev v primeru odpovedi pogodbe o zaposlitvi sicer eno izmed sredstev za doseganje ciljev, določenih v členu 151 PDEU, in da je zakonodajalec Unije pristojen na tem področju v skladu s pogoji, določenimi v členu 153(2) PDEU, vendar položaji, ki niso bili predmet ukrepov, sprejetih na podlagi teh členov, ne spadajo na področje uporabe prava EU.

- Obstoj pristojnosti EU na zadevnem področju postane pomembno samo, če sta izpolnjena dva pogoja:
 - EU izvaja svojo pristojnost s sprejetjem zakonodajnih ukrepov,

149 SEU, zadeva C-28/95, *A. Leur-Bloem proti Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2*, 17. julij 1997, točka 34; SEU, zadeva C-482/10, *Teresa Cicala proti Regione Siciliana*, 21. december 2011, točke 17 do 20.

150 To postane očitno tudi v zvezi z nacionalnim pravom. Glej FRA (2018), Challenges and opportunities for the implementation of the Charter of Fundamental Rights, Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights, Dunaj, 04/2018.

151 SEU, zadeva C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) in drugim*, 10. julij 2014, točka 46. Vendar glej daljnosežni predlog generalne pravobranilke E. Sharpston v njenih sklepnih predlogih v zadevi C-34/09, 30. september 2010, točka 163.

152 SEU, zadeva C-198/13, *Victor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) in drugim*, 10. julij 2014, točka 46.

153 SEU, zadeva C-117/14, *Grima Janet Nisttahuz Poclava proti Joseju Marii Arizi Toledanu*, 5. februar 2015, točka 41.

- o nacionalni ukrep spada na natančno področje uporabe teh zakonodajnih ukrepov EU (za podrobnosti glej *situacijo B.1*).

Obstaja še druga vrsta povezave med nacionalnim zakonodajnim predlogom in določbo prava EU (situacija B.7)

Temeljne pravice EU se uporabijo samo, če ta povezava s pravom Unije nakazuje, da nacionalni predlog vključuje uporabo prava EU.

Ocena drugih povezav z EU z vidika utemeljitve na podlagi člena 51(1) Listine

- Če na podlagi zgoraj opisanih situacij ne ugotovite, da se uporabljajo temeljne pravice EU, je verjetno res tako.
- Če pa ste opredelili katero drugo vrsto povezave z EU, ni mogoče izključiti možnosti, da bi ta povezava lahko sprožila uporabo temeljnih pravic EU.
- Za končno oceno je treba upoštevati utemeljitev na podlagi člena 51(1) Listine, kar pomeni, da je treba zagotoviti, da temeljne pravice EU na področjih delovanja EU niso kršene zaradi ravnanja Unije ali zaradi izvajanja prava Unije s strani držav članic (glej *poglavje 4*)¹⁵⁴.

8 Preverjanje skladnosti z Listino

- To poglavje podaja enajst vprašanj za preverjanje združljivosti nacionalnih zakonodajnih predlogov s temeljnimi pravicami.
- Osredotoča se na temeljne pravice EU kot splošna načela prava EU ali Listine. Temeljne pravice EU so lahko izražene tudi v določbah Pogodb¹⁵⁵ ali v sekundarnem pravu EU¹⁵⁶. Če zakonodajni predlog spada na področje uporabe takšnih določb prava EU, je treba upoštevati tudi posebne zahteve teh določb.
- V pravni teoriji in praksi se zaporedje in natančen obseg korakov, ki jih je treba opraviti, ter vprašanj, ki jih je treba zastaviti pri oceni skladnosti s človekovimi pravicami, razlikujeta. Tudi sodna praksa v tem pogledu ni popolnoma dosledna. Ta kontrolni seznam ni namenjen vzpostavljanju kakršnega koli modela, ampak

¹⁵⁴ SEU, zadeva C-206/13, *Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6. marec 2014, točka 31.

¹⁵⁵ Glej člen 157 Prečiščene različice Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU), UL C 326, 26.10.2012.

¹⁵⁶ Glej na primer *Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu*, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.

je njegov cilj, da uporabniku nudi pomoč pri ocenjevanju zadevnih razsežnosti človekovih pravic v zvezi z določenim zakonodajnim predlogom.

Faza I: Opredelitev omejitev temeljnih pravic

Člen 52(1) Listine o temeljnih pravicah

Kakršno koli omejevanje uresničevanja pravic in svoboščin, ki jih priznava ta listina, mora biti predpisano z zakonom in spoštovati bistveno vsebino teh pravic in svoboščin. Ob upoštevanju načela sorazmernosti so omejitve dovoljene samo, če so potrebne in če dejansko ustrezajo ciljem splošnega interesa, ki jih priznava Unija, ali če so potrebne zaradi zaščite pravic in svoboščin drugih.

1. Ali predlog omejuje temeljne pravice EU?

- Ali predlagani nacionalni ukrep vpliva na pravice?
- Preverite natančno vsebino zadevnih temeljnih pravic na podlagi virov za razlago, omenjenih v [poglavju 6](#). To vam bo pomagalo pri razumevanju, ali predlog omejuje uresničevanje temeljnih pravic, priznanih z Listino.

Primeri: omejitve pravic

Primer omejitve člena 15(1) Listine (pravica vsakogar do dela in opravljanja svobodno izbranega poklica) je prepoved nadaljnega upravljanja letal za pilote po dopolnjenem 65. letu starosti. Taka prepoved istočasno predstavlja diskriminacijo na podlagi starosti (člen 21(1) Listine)¹⁵⁷.

Primer omejevanja uresničevanja pravice voliti (člen 39(2) Listine) je nacionalna zakonodaja, ki predpisuje odvzem pravice voliti v primeru kazenske obsodbe¹⁵⁸.

Primer omejitve pravice do spoštovanja zasebnega življenja (člen 7 Listine) je priprava in uporaba izvedenskega mnenja psihologa v okviru prošnje za mednarodno zaščito v zvezi s spolno usmerjenostjo prosilca¹⁵⁹. Enako velja tudi, kadar je izvedba psiholoških testov, na katerih temelji izvedensko mnenje, formalno odvisna od soglasja zadevne osebe. Po mnenju SEU je treba v okviru azilnega postopka

¹⁵⁷ SEU, zadeva C-190/16, *Werner Fries proti Lufthansa CityLine GmbH*, 5. julij 2017, točki 34 in 71

¹⁵⁸ SEU, zadeva C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), 6. oktober 2015, točka 45.

¹⁵⁹ SEU, zadeva C-473/16, *F proti Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25. januar 2018, točke 52 do 54.

upoštevati, da soglasje ni nujno podano prostovoljno, temveč da je pod pritiskom okoliščin, v katerih se znajdejo prosilci za mednarodno zaščito, dejansko vsiljeno.

Primer omejitve svobode gospodarske pobude (člen 16 Listine) je obveznost, da določene davčno zavezane osebe zagotovijo zavarovanje za namene registracije za DDV (ki lahko znaša do 500 000 EUR). SEU je v okoliščinah v zadevi *BB Construct* navedeno obravnavalo kot omejitev, ki omejuje neovirano uporabo finančnih virov podjetja, in zavzelo stališče, da to posledično predstavlja poseganje v svobodo gospodarske pobude¹⁶⁰.

Faza II: Ocena, ali so omejitve sploh dovoljene

2. Ali so zadevne temeljne pravice lahko predmet omejitve?

- Preverite, ali v Listini obstaja zadevna absolutna pravica.
- Listina ne vsebuje izrecne opredelitve absolutnih pravic. Glede na pojasnila k Listini¹⁶¹, EKČP in sodno prakso evropskih sodišč je vzpostavljeno stališče, da se človekovo dostojanstvo (člen 1 Listine)¹⁶², prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (člen 4 Listine)¹⁶³, prepoved suženjstva

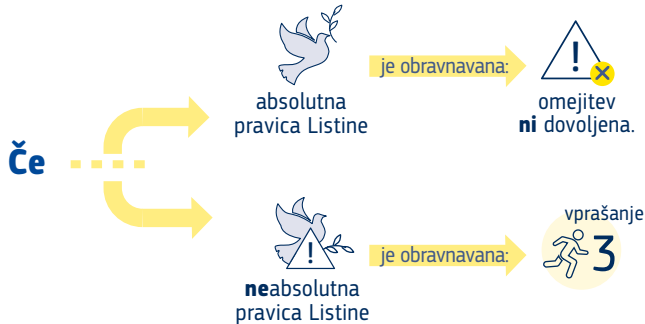
¹⁶⁰ SEU, zadeva C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky proti BB construct s.r.o.*, 26. oktober 2017, točka 38.

¹⁶¹ V skladu s Pojasnili k Listini sta pomen in področje uporabe člena 4, člena 5(1) in (2), člena 10(1), člena 48 ter člena 49(1) Listine enaka kot v ustreznih členih Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP).

¹⁶² V skladu s Pojasnili se ne sme nobena pravica v Listini uporabiti za škodovanje dostojanstvu druge osebe, dostojanstvo človeka pa je del bistvene vsebine pravic, ki jih določa Listina. Zato je treba to spoštovati tudi v primerih omejitve pravice.

¹⁶³ Ustreza členu 3 EKČP. Ta določba ne vsebuje omejitvene določbe. Poleg tega je v členu 15(2) EKČP izrecno omenjena kot pravica, ki je ni mogoče razveljaviti (člen 15 ureja razveljavitev v primeru izrednega stanja).

in prisilnega dela (člen 5(1) in (2) Listine)¹⁶⁴, *notranja* svoboda misli, vesti in vere (člen 10(1) Listine)¹⁶⁵, domneva nedolžnosti in pravica do obrambe (člen 48 Listine)¹⁶⁶, načelo zakonitosti (člen 49(1) Listine)¹⁶⁷ ter pravica, da se za isto kaznivo dejanje kazensko ne preganja ali kaznuje dvakrat (člen 50 Listine)¹⁶⁸, lahko štejejo za absolutne pravice.

3. Ali so omejitve določene z zakonom?

- Preverite, ali so omejitve določene z zakonom, to so lahko nacionalni zakon¹⁶⁹ ali pravni akti EU¹⁷⁰.
- Preverite, ali so omejitve primerno dostopne in predvidljive. Predvidljivost je bistveno merilo pri pripravi pravnih aktov, dokaj podrobno pa ga je razvila sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice.

164 Ustreza členu 4 EKČP. Ta določba ne vsebuje omejitvene določbe. Poleg tega je v členu 15(2) EKČP izrecno omenjena kot pravica, ki je ni mogoče razveljaviti.

165 Ustreza členu 9(1) EKČP. V skladu s to določbo je lahko pod določenimi pogoji omejena samo pravica do izražanja vere ali prepričanja. Upoštevajte pa, da v členu 15 EKČP ni navedeno, da se člen 9(1) ne sme razveljaviti.

166 Ustreza členu 6(2) in (3) EKČP. Ti določbi ne vsebujeta omejitvenih določb. Upoštevajte pa, da v členu 15 EKČP ni navedeno, da se člen 6(2) in (3) ne sme razveljaviti.

167 Ustreza členu 7(1) EKČP. Ta določba ne vsebuje omejitvene določbe. Poleg tega je v členu 15(2) EKČP izrecno omenjena kot pravica, ki je ni mogoče razveljaviti.

168 Kot je poudarjeno v Pojasnilih k členu 50, v skladu s členom 4 Protokola št. 7 k EKČP odstopanje od pravila ne bis in idem ni mogoče.

169 Glej na primer SEU, zadeva C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), 6. oktober 2015, točka 47.

170 Na primer uredba ali direktiva EU: SEU, zadeva C-190/16, *Werner Fries proti Lufthansa CityLine GmbH*, 5. julij 2017, točka 37; SEU, zadeva C-601/15 PPU, *J. N. proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (veliki senat), 15. februar 2016, točka 51.

Primer: dostopnost in predvidljivost

Akt je dostopen, če je bil pravilno objavljen (npr. pravo EU je objavljeno v Uradnem listu EU). Predvidljivost pomeni, da je akt oblikovan dovolj natančno, da lahko državljan svoje vedenje prilagodi takšni normi. Državljanji morajo biti sposobni do razumne mere predvideti posledice, ki jih predpisuje zakon. Zakon mora z zadostno jasnostjo navajati tudi kakršno koli prosto presojo pristojnih organov, ki izvajajo zakon¹⁷¹.

4. Ali je zagotovljeno spoštovanje bistvene vsebine zadevne temeljne pravice?

- Preverite, ali obstaja vpliv na bistveno vsebino¹⁷² zadevne pravice. Ali omejitev pravico kot tako postavlja pod vprašaj? Ali omejitev spoštuje dejansko bistveno vsebino zadevne pravice?
- Omejitev same pravice verjetno ne postavlja pod vprašaj, če njeno uresničevanje omejuje v zadostno opredeljenih in omejenih okoliščinah¹⁷³.

Primer: pravica do spoštovanja zasebnega življenja (člen 7 Listine)

V zadevah *Schrems* in *Digital Rights* je sodišče EU menilo, da zakonodaja, ki javnim organom omogoča splošen dostop do vsebine elektronskih komunikacij, pomeni poseg v bistvo temeljne pravice do spoštovanja zasebnega življenja, zagotovljene v členu 7 Listine¹⁷⁴.

Primer: pravica do učinkovitega pravnega sredstva (člen 47 Listine)

V zadevi *Schrems* je SEU ugotovilo, da ureditev, ki ne določa nobene možnosti, da bi posameznik lahko uporabil pravna sredstva za pridobitev dostopa do osebnih podatkov, ki se nanj nanašajo, ali dosegel popravo ali izbris takih podatkov, ni

171 ESČP, *Sunday Times proti Združenemu kraljestvu*, št. 6538/74, 26. april 1979, točka 49; ESČP, *Malone proti Združenemu kraljestvu*, št. 8691/79, 2. avgust 1984, točka 68.

172 SEU uporablja tudi izraze, kot so „dejansko bistvo“, „bistvo“ in „načelo“; glej na primer SEU, združeni zadevi C-379/08 in C-380/08, *Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA in Syndial SpA proti Ministero dello Sviluppo economico in drugim (C-379/08) in ENI SpA proti Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare in drugim (C-380/08)* (veliki senat), 9. marec 2010, točka 88.

173 Glej na primer SEU, zadeva C-258/14, *Eugenia Florescu in drugi proti Casa Județeană de Pensii Sibiu in drugim* (veliki senat), 13. junij 2017, točka 55; SEU, zadeva C-190/16, *Werner Fries proti Lufthansa CityLine GmbH*, 5. julij 2017, točki 38 in 75; SEU, zadeva C-524/15, *Kazenski postopek proti Luci Menciju* (veliki senat), 20. marec 2018, točka 43.

174 SEU, zadeva C-362/14, *Maximilian Schrems proti Data Protection Commissioner* (veliki senat), 6. oktober 2015, točka 94.

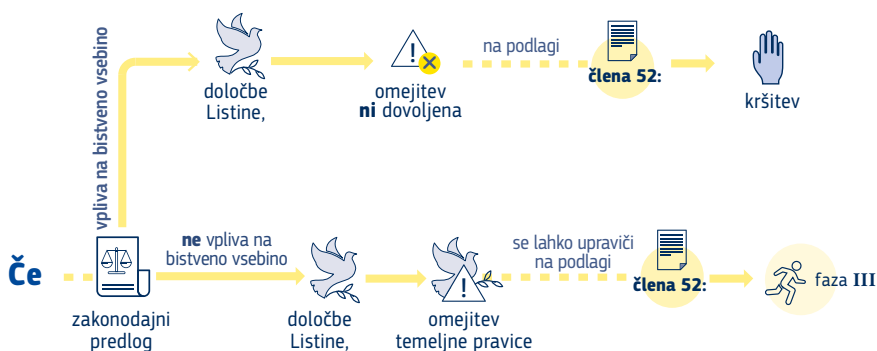
spoštovala bistva pravice do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča, kot jo določa člen 47 Listine¹⁷⁵.

Primer: pravica državljanov Unije voliti na volitvah v Evropski parlament (člen 39(2) Listine)

Zadeva *Delvigne* se je nanašala na nacionalno zakonodajo, ki predpisuje odvzem pravice voliti v primeru kazenske obsodbe¹⁷⁶. SEU je zavzelo stališče, da omejitev uresničevanja pravice, zagotovljene v členu 39(2) Listine, spoštuje bistveno vsebino te pravice. Omejitev ni postavila pod vprašaj same pravice, saj je bila njena posledica to, da so bile nekatere osebe pod posebnimi pogoji in zaradi svojega ravnanja izključene iz skupine volilnih upravičencev na volitvah v Evropski parlament, če so bili izpolnjeni navedeni pogoji.

Primer: pravica vsakogar do dela in do opravljanja svobodno izbranega poklica (člen 15(1) Listine)

V zadevi *Fries* je SEU ocenjevalo veljavnost uredbe EU, ki je vsebovala omejitev svobode izbire poklica za imetnike pilotske licence, ki so dopolnili starost 65 let, saj ti od datuma svojega 65. rojstnega dne ne smejo opravljati poklica pilota na področju komercialnega zračnega prevoza¹⁷⁷. Ta omejitev ni vplivala na dejansko bistvo svobode izbire poklica, saj je zgolj določila nekatere omejitve glede poklicne dejavnosti imetnikov pilotske licence, ki so dopolnili starost 65 let.

175 Prav tam, točka 95.

176 SEU, zadeva C-650/13, *Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), 6. oktober 2015, točka 48.

177 SEU, zadeva C-190/16, *Werner Fries proti Lufthansa CityLine GmbH*, 5. julij 2017, točka 38.

Faza III: Ocena, ali so omejitve lahko upravičene

5. Ali omejitve veljajo zaradi zakonitega cilja?

- Kaj je cilj omejitve?
- Preverite, ali je ta cilj zakonit. Ali izpolnjuje cilje splošnega interesa ali potrebo po varstvu pravic in svoboščin drugih? SEU je pri tem, kdaj se cilj šteje kot zakonit, zavzelo dokaj širok pristop¹⁷⁸.
- Soobstoj več ciljev ne ovira obstoja zakonitega cilja¹⁷⁹.
- Preverite, ali lahko za namene revizije sodišča opredelijo zakoniti cilj: zastavljeni cilj mora biti jasno razviden bodisi iz samega ukrepa bodisi iz drugih elementov splošnega okvira zadevnega ukrepa.

Primer: pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (člen 7 Listine)

V okviru prošnje za azil je poseganje v prosilčevo zasebno življenje mogoče upravičiti z iskanjem informacij, na podlagi katerih se omogoči ocena njegove dejanske potrebe po mednarodni zaščiti. V tej zadevi se je poseganje nanašalo na oceno izjav, ki jih je podal prosilec za mednarodno zaščito v zvezi s svojo spolno usmerjenostjo¹⁸⁰.

Primer: svoboda gospodarske pobude (člen 16 Listine)

V okviru DDV je poseganje v svobodo gospodarske pobude mogoče upravičiti z zakonitimi cilji zagotavljanja pravilnega pobiranja navedenega davka in

¹⁷⁸ Na primer, naslednji cilji so se šteli kot „zakoniti“: vzpostavitev skupne ureditve trga (SEU, zadeva 44/79, *Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz*, 13. december 1979); varstvo javnega zdravja in javne varnosti (SEU, zadeva C-293/97, *The Queen proti Secretary of State for the Environment in Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte H.A. Standley in drugim in D.G.D. Metson in drugim*, 29. april 1999), ter zahteve glede mednarodne varnosti (SEU, združeni zadevi C-402/05 P in C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi in Al Barakaat International Foundation proti Svetu Evropske unije in Komisiji Evropskih skupnosti* (veliki senat), 3. september 2008). Ovir, prepovedanih s pravom EU, pa ne morejo upravičiti zgolj gospodarski razlogi, kot je spodbujanje nacionalnega gospodarstva ali njegovo dobro delovanje (SEU, zadeva C-201/15, *Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) proti Ypourgos Ergasias, Koinonikis Asfalisis kai Koinonikis Allilengyis* (veliki senat), 21. december 2016, točka 72).

¹⁷⁹ SEU, združeni zadevi C-159/10 in C-160/10, *Gerhard Fuchs (C-159/10) in Peter Köhler (C-160/10) proti Land Hessen*, 21. julij 2011, točka 44.

¹⁸⁰ SEU, zadeva C-473/16, *F proti Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25. januar 2018, točka 58.

preprečevanja davčnih utaj¹⁸¹. V tej zadevi se je poseganje nanašalo na zahtevo za zagotovitev zavarovanja za registracijo za DDV.

6. Ali je omejitev primerna za rešitev opredeljenega problema?

- Preverite primernost omejitve. Ali je omejitev primerna za uresničitev zastavljenega cilja?
- Preverite notranjo doslednost: zakonodaja je primerna za uresničitev zastavljenega cilja samo, če cilje uresničuje dosledno in sistematično¹⁸².
- Preverite, ali lahko izjeme od določb zakona v nekaterih primerih zmanjšujejo doslednost navedenega zakona, še zlasti kadar je njihovo področje uporabe takšno, da vodijo k rezultatu, ki je v nasprotju z zelenim ciljem navedenega zakona¹⁸³.

7. Ali omejitev presega, kar je potrebno za doseganje zastavljenih ciljev? Ali so na voljo ukrepi, ki bi v temeljne pravice posegali v manjši meri?

- Preverite potrebo po omejitvi. Ali obstajajo druge možnosti?
- Kadar obstaja možnost izbire med več primernimi ukrepi, je treba izbrati najmanj škodljivega, tj. ukrep, ki v zadevno temeljno pravico posega v najmanjši meri¹⁸⁴.

181 SEU, zadeva C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky proti BB construct s.r.o.*, 26. oktober 2017, točka 39.

182 SEU, zadeva C-190/16, *Werner Fries proti Lufthansa CityLine GmbH*, 5. julij 2017, točka 48.

183 Prav tam.

184 SEU, zadeva C-134/15, *Lidl GmbH & Co. KG proti Freistaat Sachsen*, 30. junij 2016, točka 33; SEU, zadeva C-189/01, *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren in Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 12. julij 2001, točka 81.

8. Ali so omejitve v sorazmerju z zastavljenim ciljem?

- Povzročeno prikrajšanje ne sme biti nesorazmerno glede na zastavljeni cilj¹⁸⁵.
- Ukrep osebam, na katere omejitve vpliva, v zvezi z zastavljenim ciljem ne sme naložiti nesorazmernega in pretiranega bremena¹⁸⁶.
- Interes uresničitve zakonitega cilja je treba uskladiti s poseganjem v zadevno temeljno pravico.
- Kadar gre za več temeljnih pravic, je treba zahteve za varstvo navedenih različnih pravic uskladiti in med njimi doseči pošteno ravnovesje¹⁸⁷.

Primer pravice do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (člen 7 Listine)

V zadevi *F* je SEU zavzelo stališče, da sta priprava in uporaba izvedenskega mnenja psihologa v okviru prošnje za mednarodno zaščito v zvezi s spolno usmerjenostjo prosilca nesorazmerni glede na zastavljeni cilj, saj resnosti posega v pravico do spoštovanja zasebnega življenja ni mogoče šteti za sorazmerno koristi, ki bi jo lahko pomenil za oceno dejstev in okoliščin, ki jih zahteva zadevna direktiva, tj. Direktiva 2011/95/EU¹⁸⁸.

Primer svobode gospodarske pobude (člen 16 Listine)

V zadevi *BB Construct* SEU določa elemente, ki jih je treba upoštevati pri oceni, ali je nacionalna zakonodaja, ki zahteva zavarovanje za registracijo za DDV, potrebna za doseganje cilja zagotovitve pravičnega pobiranja DDV in preprečevanja davčnih utaj¹⁸⁹. Pomemben dejavnik je, da znesek zavarovanja samodejno izračuna sistem informacijske tehnologije, pri čemer ni možnosti za popravek tega zneska. To bi v določenih primerih lahko vodilo do rezultata, ki bi presegal, kar je potrebno za

-
- 185 SEU, združeni zadevi C-92/09 in C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) in Hartmut Eifert (C-93/09) proti Land Hessen* (veliki senat), 9. november 2010, točki 76 in 77; SEU, zadeva C-189/01, *H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren in Afdeling Assen en omstreken van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 12. julij 2001, točka 81.
- 186 SEU, zadeva C-258/14, *Eugenia Florescu in drugi proti Casa Județeană de Pensii Sibiu in drugim* (veliki senat), 13. junij 2017, točka 58.
- 187 SEU, zadeva C-283/11, *Sky Österreich GmbH proti Österreichischer Rundfunk* (veliki senat), 22. januar 2013, točka 60; SEU, zadeva C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) proti Telefónica de España SAU* (veliki senat), 29. januar 2008, točki 65 in 66.
- 188 SEU, zadeva C-473/16, *F proti Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, 25. januar 2018, točke 59 do 69.
- 189 SEU, zadeva C-534/16, *Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky proti BB construct s.r.o.*, 26. oktober 2017, točke 40 do 42.

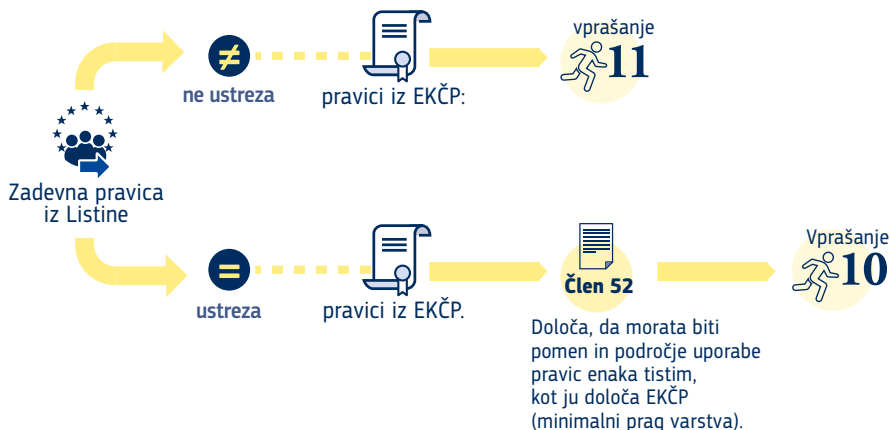
zagotovitev pravilnega pobiranja DDV in preprečevanje davčnih utaj. Načelo sorazmernosti nadalje zahteva, da mora biti znesek zavarovanja povezan s tveganjem neplačila v prihodnosti in zneskom predhodnih davčnih dolgov.

V zadevnem primeru je predložitev sodišče navedlo, da zavarovanje znaša 500 000 EUR in da je glede na znesek verjetno, da bi moralo podjetje BB Construct razglasiti stečaj. SEU je zavzelo stališče, da je predložitev zavarovanja, ker bi se z njim glede na višino zneska zadevni družbi ob sami ustanovitvi neutemeljeno odvzela sredstva in preprečilo, da bi razvila svoje gospodarske dejavnosti, očitno nesorazmerno posegala v svobodo gospodarske pobude.

9. Ali zadevna pravica iz Listine ustreza pravici, ki jo zagotavlja EKČP?

- Preverite Pojasnila k Listini v zvezi z zadevno pravico ter seznam, vključen v Pojasnila k členu 52(3) Listine. Glej Prilogo.

10. Ali so omejitve skladne z EKČP?

- Pri predpisovanju omejitev pravic, ki ustrezajo pravicam po EKČP, je treba upoštevati standarde, ki jih določajo podrobne ureditve omejitev v EKČP.
- Preverite EKČP in sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice, da ugotovite, ali je omejitev dovoljena.

Primer: pravica do svobode izražanja

Člen 10 EKČP (svoboda izražanja) vsebuje podrobno omejeno podlago za omejitev te svoboščine. Zato se kot zakoniti cilj, ki upravičuje omejitve ustrezne pravice iz Listine (člen 11), lahko upošteva samo navedena podlaga.

Primer: pravica do svobode

Zadeva *Al Chodor* se je nanašala na oceno omejitve uresničevanja temeljne pravice do svobode, določene v členu 6 Listine, ki ustreza členu 5 EKČP¹⁹⁰. SEU se je zato obrnilo na Evropsko sodišče za človekove pravice, po stališču katerega mora biti vsak odvzem svobode zakonit ne samo v smislu, da mora imeti pravno podlago v nacionalnem pravu, temveč tudi v smislu, da se zakonitost nanaša na kakovost zakona in pomeni, da mora biti nacionalni zakon, ki omogoča odvzem svobode, zadostno dostopen in natančen, njegova uporaba pa predvidljiva, da se prepreči kakršna koli nevarnost samovoljnega ravnanja.

Zadeva *Al Chodor* se je nanašala na pridržanje prisilcev za azil. SEU je zavzelo stališče, da je to resen poseg v pravico navedenih prisilcev do svobode, za katero je določeno spoštovanje strogih jamstev, in sicer obstoja pravne podlage, jasnosti, predvidljivosti, dostopnosti in zaščite pred samovoljnim ravnanjem. V tej zadevi je odločilo, da lahko te zahteve izpolni samo splošna zavezujoča določba.

¹⁹⁰ SEU, zadeva C-528/15, *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie proti Salahu Al Chodorju in drugim*, 15. marec 2017, točke 37 do 47.

11. Ali v zvezi z zadevno pravico iz Listine obstaja enakovredna določba v drugih instrumentih na področju človekovih pravic, katerih pogodbenice so Unija ali države članice?

- Preverite, ali so takšne enakovredne določbe ogrožene. Za pregled takih pravic glej Prilogo.
- Preverite, ali je raven varstva te enakovredne določbe spoštovana.

¹⁹¹ Pregled statusa ratifikacije večine zadevnih konvencij o človekovih pravicah med državami članicami EU je na voljo na spletišču FRA (raven ZN in Sveta Evrope).

Priloga: Pregled pravic iz Listine

Glede na Pojasnila k Listini ta priloga podaja pregled 50 temeljnih pravic iz Listine, postavljenih v okvir instrumentov na področju človekovih pravic Sveta Evrope in Združenih narodov ter virov prava EU in nacionalnega prava.

A. Ustrezne določbe EKČP

- V skladu s členom 52(3) Listine morata biti pomen in obseg (vključno z dovoljenimi omejitvami) ustreznih pravic iz Listine enaka kot pri pravicah iz EKČP (vključno s protokoli).
- Zato so v pregledu navedeni ustrezni členi EKČP na podlagi:
 - Pojasnil k Listini za vsako določbo in
 - Pojasnil k Listini za člen 52(2).

B. Enakovredne določbe v drugih instrumentih na področju človekovih pravic

- V skladu s členom 53 Listine je treba ohranjati raven varstva, ki ga zagotavljajo drugi instrumenti na področju človekovih pravic, katerih pogodbenica je Unija ali vse države članice.
- Zato so v pregledu navedene enakovredne pravice v drugih instrumentih na področju človekovih pravic, katerih pogodbenica je Unija ali vse države članice. Ti viri so včasih omenjeni v Pojasnilih k Listini, a ne vedno.
- Če vir ni omenjen v Pojasnilih k Listini, je zadevna določba označena z zvezdico (*).

C. Pomembni pravni viri EU in nacionalni pravni viri

- V skladu s členom 52(2) Listine je treba pravice, ki jih priznava Listina in jih urejajo določbe Pogodb, uresničevati v skladu s pogoji in v mejah, opredeljenih v teh pogodbah. Zato so v pregledu te določbe omenjene, če se nanje sklicujejo Pojasnila k Listini.
- Pregled omenja tudi sklice na določbe sekundarnega prava EU v Pojasnilih k Listini. Za dodatne sklice obiščite spletno točko Charterpedia.
- Omenja tudi pravice, ki v skladu s Pojasnili k Listini ustrezajo nacionalnim ustavnim tradicijam. V skladu s členom 52(4) Listine je treba te pravice razlagati v skladu s temi tradicijami.
- Omenja sklice na nacionalno pravo, omenjene v Pojasnilih k Listini.
- Podaja razne informacije, pridobljene iz Pojasnil k Listini, kot na primer, ali je pravica specifična za EU (npr. pravica voliti na volitvah v EU).

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
1	Človekovo dostojanstvo		Člen 1 MPDPP; člen 1 MPESKP; člen 17 CRPD	Sodna praksa EU
2(1)	Pravica do življenja	Člen 2	Člen 6(1) MPDPP; člen 10 CRPD; člen 6 KOP	
2(2)	Prepoved smrtne kazni	Člena 1 in 2 P6; P13-1	Člen 6(2) do (6) MPDPP; ICCPR-OP2	
3	Pravica do osebne celovitosti	Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino (CETS 164 in dodatni protokol CETS 168) ⁴	Člen 7 MPDPP; člen 7(1)(g) Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča, sprejetega v Rimu 17. julija 1998 ⁴	Sodna praksa EU

- ¹ Te določbe EKČP so omenjene tudi v Pojasnitvah k Listini (z izjemo členov 20 in 23 Listine, kjer se Pojasnila ne sklicujejo na EKČP).
- ² Podan je samo izbor pomembnih določb. Upoštevane so samo bistvene konvencije o človekovih pravicah, ki jih je ratificiralo vseh 28 držav članic EU (izjema: ESC in ESC 96).
- ³ Podan je samo izbor pomembnih določb. Upoštevane so samo bistvene konvencije o človekovih pravicah, ki jih je ratificiralo vseh 28 držav članic EU (izjema: OPCRC – SC je podpisalo 28, ratificiralo pa samo 27 držav članic).

* Določbe, omenjene v Pojasnitvah k Listini, so označene z zvezdico (*).

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
4	Člen 3	ECPT	Člen 7 MPDPP; MKPM; člen 15 CRPD; člen 37 KOP; člen 5(b) ICERD	
5(1)	Člen 4		Člen 8 MPDPP	
5(2)				
5(3)	Člen 4	Konvencija o ukrepanju proti trgovini z ljudmi	Člen 8(1) in (2) MPDPP	Priloga h Konvenciji o Evropolu, še zlasti člen 27(1) Priloge; Okvirni sklep EU o boju proti trgovanju z ljudmi (UL L 203, 1.8.2002, str. 1)
6	Člen 5		Člena 9 in 10 MPDPP; člen 14 CRPD	Členi 82, 83 in 85 PDEU
7	Člen 8		Člen 17 MPDPP; člen 22 CRPD; člen 16 CEDAW; člen 16 KOP; člen 5(d) ICERD	

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
8(1)	Varstvo osebnih podatkov	Konvencija o varstvu podatkov (Konvencija 108) ⁴		Člen 16 PDEU in člen 39 PEU; Direktiva 95/46/ES; Uredba št. 45/2001
8(2)	Pošten, določen namen, privolitvev ali zakonita podlaga, dostop, popravek			
8(3)	Nadzor s strani neodvisnega organa			
9	Pravica sklepanja zakonske zveze in pravica ustvarjanja družine		Člen 23 MPDPP	Sklic na „nacionalno zakonodajo“
10(1)	Svoboda misli, vesti in vere		Člen 18 MPDPP; člen 14 KOP; člen 5(d) ICERD	Sklicevanje na „nacionalne ustavne tradicije“ in „nacionalno zakonodajo“
10(2)	Ugovor vesti			Sodna praksa SEU; Protocol on the system of public broadcasting in the Member States annexed to the Treaties; Direktiva Sveta 89/552/ES (še zlasti uvodna izjava 17 Direktive)

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
11(1)	Svoboda izražanja	Člen 10	Člen 19 MPDPP; člen 21 CRPD; člen 13 KOP; člen 5(d) ICERD	
11(2)	Svoboda in pluralnost medijev		Člen 17 KOP	Sodna praksa SEU; Protocol on the system of public broadcasting in the Member States annexed to the Treaties; Direktiva Sveta 89/552/ES (še zlasti uvodna izjava 17 Direktive); sklic na „konkurenčno pravo“ EU
12(1)	Svoboda zbiranja in združevanja	Člen 11	Člena 21 in 22 MPDPP; člen 8 MPESKP; člen 15 KOP; člen 5(d) ICERD	Člen 11 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev (v nadaljevanju: Listina Skupnosti)*
12(2)	Politične stranke			Člen 10(4) PEU
13	Svoboda umetnosti in znanosti	Člen 10		Sklicevanje na člen 1 Listine
14	Pravica do izobraževanja	Člen 2 P1	Člen 10 ESC*	Skupne ustavne tradicije držav članic; točka 15 Listine Skupnosti*

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
14(1)	Izbraževanje, poklicno, nadaljnje		Člen 13(2)(b) MPESKP	
14(2)	Brezplačno obvezno šolanje		Člen 13(2)(a) in člen 14 MPESKP	Sklicevanje na člen 24 Listine
14(3)	Izbraževalni zavodi; izbira staršev		Člen 13(3) MPESKP	Sklicevanje na člen 16 Listine in nacionalno zakonodajo
15(1)	Svoboda izbire poklica in pravica do dela	Člen 1(2) ESC*	Člen 6(1) MPESKP; člen 27 CRPD; člen 11 CEDAW; člen 5(e) ICERD	Sodna praksa SEU; člen 156 PDEU (v zvezi z izrazom „delovni pogoji“); sklic na nacionalno zakonodajo; točka 4 Listine Skupnosti*
15(2)	Svoboda iskanja zaposlitve, dela, ustanavljanja in opravljanja storitev			Svobodščine, ki jih zagotavljajo členi 26, 45, 49 in 56 PDEU
15(3)	Prepoved diskriminacija državljanov tretjih držav, ki imajo dovoljenje za delo	Člen 19(4) ESC*		Člen 153(1)(g) PDEU; sklic na nacionalno zakonodajo (v zvezi z zaposlovanjem mornarjev)
16	Svoboda gospodarske pobude			Sodna praksa SEU; člen 119(1) in (3) PDEU

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
17	Člen 1 P1		Člen 5(d) ICERD	Sodna praksa SEU; sklic na sekundarno zakonodajo EU
18				Člen 78 PDEU; protokoli, ki se nanašajo na Združeno kraljestvo, Irsko in Dansko; protokol o azilu
19(1)	Člen 4 P4		Člen 5 ICERD; člen 13 MPDPP*	
19(2)	Člen 3*	Člen 3 ECPT	Člen 3 MKPM; člen 22 KOP; člen 13 MPDPP	
20	Člena 6 in 14; člen 1 P12		Člen 14(1) in člen 16 MPDPP	„Splošno pravno načelo, ki je vključeno v vse evropske ustave“; sodna praksa SEU
21	Člen 14	Člen 11 Konvencije o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino glede genetske dediščine; člen 3 konvencije o ukrepanju proti trgovini z ljudmi	ICERD; člena 2 in 27 MPDPP; člen 5 CRPD; CEDAW	Člen 19 PDEU; odstavek 2 ustreza členu 18(1) PDEU „in ga je treba uporabljati ob upoštevanju tega člena“
22	Kulturna, verska in jezikovna raznolikost		Člen 27 MPDPP; člen 15 MPESKP; člen 30 CRPD; člen 5(e) ICERD	Člen 6 PEU; člen 167(1) in (4) PDEU; člen 3(3) PEU; člen 17 PDEU

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
23	Enakost žensk in moških	Člen 20 ESC 96*, člen 17 Konvencije o ukrepanju proti trgovini z ljudmi	Člen 3 MPDPP; člen 3 CEDAW	Člen 3 PEU; člen 8 PDEU; člen 157 PDEU; Direktiva 76/207/EGS (enako obravnavanje moških in žensk); točka 16 Listine Skupnosti*
24	Pravice otroka		Členi 3, 9, 12 in 13 KOP*; člen 24 MPDPP; člen 7 CRPD; OPCRC – SC	Člen 81 PDEU
25	Pravice starejših	Člen 23 ESC 96*		Člena 24 in 25 Listine Skupnosti*
26	Vključenost invalidov	Člen 15 ESC*	CRPD	očka 26 Listine Skupnosti*
27	Pravica delavcev do obveščenosti in posvetovanja v podjetju	Člen 21 ESC 96*	Konvencije MOD	Člena 154 in 155 PDEU; direktive 2002/14/ES (posvetovanje z delavci), 98/59/ES (kolektivni odpusti), 2001/23/ES (prenos podjetij) in 94/45/ES (evropski sveti delavcev); točki 17 in 18 Listine Skupnosti*
28	Pravica do kolektivnih pogajanj in ukrepov	Člen 6 ESC*		Sodna praksa EŠČP v zvezi s členom 11 EKČP; sklic na nacionalno zakonodajo in prakse; točke 12 do 14 Listine Skupnosti*

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitih k Listini
29	Pravica dostopa do služb za posredovanje zaposlitev	Člen 1(3) ESC*		Točka 13 Listine Skupnosti*
30	Varstvo v primeru neupravičene odpustitve	Člen 24 ESC 96*	Člen 5(e) ICERD	Direktiva 2001/23/ES (prenos podjetij), Direktiva 80/987/EGS (plačilna nesposobnost delodajalca), kot je bila spremenjena z Direktivo 2002/74/ES
31(1)	Pošteni delovni pogoji	Člen 3 ESC*; člen 26 ESC 96*	Člen 7 MPESKP; člen 5(e) ICERD	Direktiva 89/391/EGS (varnost in zdravje delavcev); izraz „delovni pogoji“ je treba razumeti v smislu člena 156 PDEU; točka 19 Listine Skupnosti*
31(2)	Omejen delovni čas	Člen 2 ESC*	Člen 7(d) MPESKP	Direktiva 93/104/ES (delovni čas); točka 8 Listine Skupnosti*
32	Prepoved dela otrok in varstvo mladih pri delu	Člen 7 ESC*	Člen 10(3) MPESKP	Direktiva 94/33/ES (varstvo mladih ljudi pri delu); točke 20 do 23 Listine Skupnosti*
33(1)	Družinsko in poklicno življenje	Člen 16 ESC*	Člen 23(1) MPDPP; člen 10 MPESKP	

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnilih k Listini
33(z)	Varstvo pred odpustitvijo	Člen 8 ESC ⁴ ; člen 27 ESC 96 ⁵	Člen 10(2) MPESKP	Direktiva Sveta 92/85/EGS (zdravje pri delu nosečih delavk); Direktiva 96/34/ES o okvirnem sporazumu o starševskem dopustu
34	Socialna varnost in socialna pomoč		Členi 9 do 11 MPESKP; člen 28 CRPD; člen 13 CEDAW; člen 26 KOP; člen 5(e) ICERD	
34(t)	Socialna varnost in socialna pomoč	Člen 12 ESC ⁶		Člena 153 in 156 PDEU; točka 10 Listine Skupnosti*
34(z)	Zakonito bivanje ali spreminjanje prebivališča v EU	Člen 12(4) in člen 13(4) ESC ⁶		Uredba (EGS) št. 1408/71 in Uredba (EGS) št. 1612/68; točka 2 Listine Skupnosti*
34(3)	Boj proti socialni izključenosti in revščini	Člen 13 ESC ⁶ ; člena 30 in 31 ESC 96 ⁵	Člen 5(e) ICERD	Člen 153 PDEU; točka 10 Listine Skupnosti*
35	Varovanje zdravja	Člena 11 in 12 ESC ⁶	Člen 12 MPESKP; člen 25 CRPD; člen 12 CEDAW; člen 24 KOP	Člen 168 PDEU

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitih k Listini
36	Dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena			Člen 14 PDEU; sklic na nacionalne določbe
37	Varstvo okolja		Člen 12(b) MPESKP	Člen 3(3) PEU; člena 11 in 191 PDEU; „[i]zhaja [...] iz določb nekaterih nacionalnih ustav“
38	Varstvo potrošnikov			Člen 169 PDEU
39	Pravica voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament		Člen 29 CRPD; člena 7 in 8 CEDAW; člen 25 MPDPP; člen 5(c) ICERD	Člen 20(2) in člen 22 PDEU; člen 14(3) PEU
40	Pravica voliti in biti voljen na občinskih volitvah		Člen 29 CRPD; člena 7 in 8 CEDAW; člen 25 MPDPP; člen 5(c) ICERD	Člen 20(2) in člen 22 PDEU
41	Pravica do dobrega upravljanja			Sodna praksa SEU; člen 20(2)(d), členi 25, 296, 298 in 340 PDEU; sklicevanje na člen 47 Listine

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
42	Pravica dostopa do dokumentov			Člen 15(3) PDEU; Uredba (ES) št. 1049/2001 (dostop do dokumentov)
43	Evropski varuh človekovih pravic			Člena 20 in 228 PDEU
44	Pravica do peticije			Člena 20 in 227 PDEU
45	Svoboda gibanja in prebivanja		Člen 12 MPDPP; člen 18 CRPD; člen 10 KOP; člen 5(d) ICERD	Člen 20(2)(a) PDEU; sodna praksa SEU; členi 77, 78 in 79 PDEU
46	Diplomatska in konzularna zaščita			Člena 20 in 23 PDEU
47, prvi odstavek	Pravica do učinkovitega pravnega sredstva pred sodiščem	Člen 13	Člen 2(3) MPDPP; člen 13 CRPD; člen 40(2)(b) KOP; člen 6 ICERD	Sodna praksa SEU; členi 251 do 281 PDEU
47, drugi odstavek	Pravična in javna obravnava	Člen 6(1)	Člen 14(3)(d) MPDPP; člen 40(2)(b) KOP	Sodna praksa SEU
47, tretji odstavek	Pravna pomoč (v skladu s potrebami)	Člen 6(1)	Člen 14(3)(d) MPDPP; člen 40(2)(b) KOP	
48	Domneva nedolžnosti in pravica do obrambe	Člen 6(2) in (3)	Člen 14(2) in (3) MPDPP; člen 40(2)(b) KOP	

Listina o temeljnih pravicah	Ustrezne določbe EKČP (vključno z izbirnimi protokoli) ¹	Drugi instrumenti Sveta Evrope ²	Instrumenti ZN na področju človekovih pravic ³	Pravo EU/nacionalno pravo, kot je omenjeno v Pojasnitvah k Listini
49(1) in (2)	Člen 7*		Člen 15 MPDPP ⁴ ; člen 40(3) KOP	Sklic na skupne ustavne tradicije in sodno prakso SEU
49(3)				
50	Člen 4 P ⁷		Člen 14(7) MPDPP	Sodna praksa SEU; Schengenska konvencija; člen 7 Konvencije o zaščiti finančnih interesov Evropskih skupnosti

Stvarno kazalo

Sodna praksa Sodišča Evropske unije

<i>A. Leur-Bloem proti Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen</i> Amsterdam 2, C-28/95, 17. julij 1997.....	64
<i>Abdoulaye Amadou Tall proti Centre public d'action sociale de Huy,</i> C-239/14, 17. december 2015	30
<i>Åklagaren proti Hansu Åkerbergu Franssonu (veliki senat),</i> C-617/10, 26. februar 2013.....	36, 37, 40, 53
<i>Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado (veliki senat),</i> C-165/14, 13. september 2016	62
<i>Andrea Francovich in Danila Bonifaci in drugi proti Italijanski republiki,</i> združeni zadevi C-6/90 in C-9/90, 19. november 1991	32
<i>Ángel Rodríguez Caballero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa),</i> C-442/00, 12. december 2002	30, 41, 55, 63
<i>Angelo Ferlini proti Centre hospitalier de Luxembourg,</i> C-411/98, 3. oktober 2000.....	31
<i>Anonymi Geniki Etairia Tsimenton Iraklis (AGET Iraklis) proti Ypourgos</i> <i>Ergasias, Koinonikis Asfalis kai Koinonikis Allilengyis (veliki</i> <i>senat),</i> C-201/15, 21. december 2016	59, 60, 71
<i>Antonio Miravittles Ciurana in drugi proti Contimark SA in Jordi Socias</i> <i>Gispert,</i> C-243/16, 14. december 2017	54
<i>Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT in</i> <i>drugim (veliki senat),</i> C-176/12, 15. januar 2014.....	21, 32
<i>Aurubis Bulgaria AD proti Načalnik na Mitnica Stolična,</i> C-546/09, 31. marec 2011..	53
<i>Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft in drugi proti Magyar</i> <i>Állam,</i> C-98/14, 11. junij 2015.....	41, 42, 60
<i>Berlioz Investment Fund SA proti Directeur de l'administration des</i> <i>Contributions directes (veliki senat),</i> C-682/15, 16. maj 2017	40, 53
<i>Blanka Soukupová proti Ministerstvo zemědělství,</i> C-401/11, 11. april 2013.....	18, 29

<i>Booker Aquacultur Ltd (C-20/00) in Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00) proti The Scottish Ministers, združeni zadevi C-20/00 in C-64/00, 10. julij 2003</i>	40, 47
<i>Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland in The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd in drugi, združeni zadevi C-46/93 in C-48/93, 5. marec 1996</i>	32
<i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve proti Moussi Abdidi (veliki senat), C-562/13, 18. december 2014</i>	30
<i>Claude Chartry proti Belgijski državi, C-457/09, 1. marec 2011</i>	38
<i>Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, C-206/13, 6. marec 2014</i>	39, 58, 65
<i>Daniele Annibaldi proti Sindaco del Comune di Guidonia in Presidente Regione Lazio, C-309/96, 18. december 1997</i>	39
<i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 22. december 2010</i>	18, 19
<i>Deponiezweckverband Eiterköpfe proti Land Rheinland-Pfalz, C-6/03, 14. april 2005</i>	39, 50
<i>Dieter Krombach proti André Bamberski, C-7/98, 28. marec 2000</i>	40, 47
<i>Ebony Maritime SA in Loten Navigation Co. Ltd proti Prefetto della Provincia di Brindisi in drugim, C-177/95, 27. februar 1997</i>	53
<i>Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE in Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou proti Dimotiki Etaireia Pliroforissis in Sotirios Kouvelas in Nicolaos Avdellas in drugim, C-260/89, 18. junij 1991</i>	41, 59
<i>Emiliano Torralbo Marcos proti Korota SA in Fondo de Garantía Salarial, C-265/13, 27. marec 2014</i>	37
<i>Erich Stauder proti mestu d'Ulm - Sozialamt, zadeva 29-69, 12. november 1969</i>	16
<i>Eugenia Florescu in drugi proti Casa Județeană de Pensii Sibiu in drugim (veliki senat), C-258/14, 13. junij 2017</i>	39, 47, 69, 73
<i>Evropska komisija proti Kraljevini Španiji (veliki senat), C-610/10, 11. december 2012</i>	20

<i>Evropski parlament proti Svetu Evropske unije (veliki senat), C-540/03,</i> 27. junij 2006.....	23
<i>F proti Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-473/16,</i> 25. januar 2018.....	66, 71, 73
<i>Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky proti BB construct s.r.o.,</i> C-534/16, 26. oktober 2017.....	67, 72, 73
<i>Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne</i> <i>Sabena, zadeva 43-75, 8. april 1976.....</i>	31
<i>Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des</i> <i>Droits des femmes et Établissement français du sang, C-528/13,</i> 29. april 2015.....	18
<i>Georg Stollwitzer proti ÖBB Personenverkehr AG, C-482/16, 14. marec 2018.....</i>	30
<i>Gerardo Ruiz Zambrano proti Office national de l'emploi (ONEm) (veliki</i> <i>senat), C-34/09, 8. marec 2011.....</i>	61
<i>Gerhard Fuchs (C-159/10) in Peter Köhler (C-160/10) proti Land Hessen,</i> zdrúženi zadevi C-159/10 in C-160/10, 21. julij 2011.....	71
<i>Grima Janet Nisttahuz Poclava proti Joseju Maríi Arizi Toledanu, C-117/14,</i> 5. februar 2015.....	58, 64
<i>H. Jippes, Afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot</i> <i>Bescherming van Dieren in Afdeling Assen en omstreken van de</i> <i>Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren proti Minister</i> <i>van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, C-189/01, 12. julij 2001.....</i>	72, 73
<i>Hubert Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft,</i> zadeva 5/88, 13. julij 1989.....	47, 48
<i>Idéal tourisme SA proti Belgijski državi, C-36/99, 13. julij 2000.....</i>	52
<i>Impact proti Minister for Agriculture and Food in drugim (veliki senat),</i> C-268/06, 15. april 2008.....	53
<i>International Transport Workers' Federation in Finnish Seamen's Union</i> <i>proti Viking Line ABP in OÜ Viking Line Eesti, C-438/05, 11. december 2007....</i>	31
<i>Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle</i> <i>für Getreide und Futtermittel, zadeva 11-70, 17. december 1970.....</i>	16

<i>IR proti JQ (veliki senat), C-68/17, 11. september 2018</i>	31
<i>J. N. proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (veliki senat), C-601/15 PPU, 15. februar 2016</i>	22, 68
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisiji Evropskih skupnosti, zadeva 4-73, 14. maj 1974</i>	16
<i>Jiří Sabou proti Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu (veliki senat), C-276/12, 22. oktober 2013</i>	18, 40, 49
<i>Johan Piek proti Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, C-384/05, 11. januar 2007</i>	40, 47, 48
<i>José Vicente Olaso Valero proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa), C-520/03, 16. december 2004</i>	41, 56, 63
<i>Juan Carlos Sánchez Morcillo in María del Carmen Abril García proti Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, C-169/14, 17. julij 2014</i>	29
<i>Kazenska postopka proti Magatte Gueye (C-483/09) in Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10), združeni zadevi C-483/09 in C-1/10, 15. september 2011</i>	39, 58
<i>Kazenska postopka proti Maria Amélia Nunes in Evangelina de Matos, C-186/98, 8. julij 1999</i>	53
<i>Kazenski postopek proti Luci Menciju (veliki senat), C-524/15, 20. marec 2018</i>	69
<i>Kazenski postopek proti Procura della Repubblica, C-218/15, 6. oktober 2016</i>	53
<i>Kreshnik Ymeraga in drugi proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-87/12, 8. maj 2013</i>	61
<i>Land Baden-Württemberg proti Panagiotis Tsakouridis (veliki senat), C-145/09, 23. november 2010</i>	41, 59
<i>Ledra Advertising Ltd in drugi proti Evropski komisiji in Evropski centralni banki (veliki senat), združene zadeve od C-8/15 P do C-10/15 P, 20. september 2016</i>	37
<i>Lidl GmbH & Co. KG proti Freistaat Sachsen, C-134/15, 30. junij 2016</i>	72

<i>Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras proti Gintarasu Dockevičiusui in Jurgiti Dockevičienė, C-587/15, 15. junij 2017.....</i>	<i>39, 47</i>
<i>Liliana Tudoran in drugi proti SC Suport Colect SRL, C-92/14, 3. julij 2014.....</i>	<i>38</i>
<i>Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz, zadeva 44/79, 13. december 1979</i>	<i>71</i>
<i>M. G. Eman in O. B. Sevinger proti College van burgemeester en wethouders van Den Haag (veliki senat), C-300/04, 12. september 2006.....</i>	<i>32, 40, 47</i>
<i>María Cristina Guerrero Pecino proti Fondo de Garantía Salarial (Fogasa), C-177/05, 13. december 2005.....</i>	<i>41, 55, 63</i>
<i>Maribel Dominguez proti Centre informatique du Centre Ouest Atlantique in Préfet de la région Centre (veliki senat), C-282/10, 24. januar 2012</i>	<i>50</i>
<i>Marie Landtová proti Česká správa socialního zabezpečení, C-399/09, 22. junij 2011.....</i>	<i>30</i>
<i>Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 13. november 2014.....</i>	<i>18</i>
<i>Mark Alemo-Herron in drugi proti Parkwood Leisure Ltd, C-426/11, 18. julij 2013.....</i>	<i>29</i>
<i>Maximillian Schrems proti Data Protection Commissioner (veliki senat), C-362/14, 6. oktober 2015.....</i>	<i>69</i>
<i>Michael Schwarz proti Stadt Bochum, C-291/12, 17. oktober 2013.....</i>	<i>18</i>
<i>N. S. (C-411/10) proti Secretary of State for the Home Department in M. E. in drugi (C-493/10) proti Refugee Applications Commissioner in Minister for Justice, Equality and Law Reform (veliki senat), združeni zadevi C-411/10 in C-493/10, 21. december 2011.....</i>	<i>49</i>
<i>N. S. (C-411/10) proti Secretary of State for the Home Department in M. E. in drugi (C-493/10) proti Refugee Applications Commissioner in Minister for Justice, Equality and Law Reform, C-411/10, 18. avgust 2010.....</i>	<i>10</i>
<i>Ntonik Anonymi Etaireia Emporias H/Y, Logismikou kai Paroxis Ypiresis Michanografisis in Ioannis Michail Pikoulas proti Epitropi Kefalaiagoras, C-430/05, 5. julij 2007.....</i>	<i>53, 54</i>

<i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen, zadeva 26-62, 5. februar 1963.....</i>	<i>30</i>
<i>O. in S. proti Maahanmuuttovirasto in Maahanmuuttovirasto proti L, združeni zadevi C-356/11 in C-357/1, 6. december 2012</i>	<i>40</i>
<i>Othmar Michaeler (C-55/07 in C-56/07), Subito GmbH (C-55/07 in C-56/07) in Ruth Volgger (C-56/07) proti Amt für sozialen Arbeitsschutz in Autonome Provinz Bozen, združeni zadevi C-55/07 in C-56/07, 24. april 2008.....</i>	<i>16</i>
<i>Paraskevas Louloudakis proti Elliniko Dimosio, C-262/99, 12. julij 2001.....</i>	<i>53</i>
<i>Pelckmans Turnhout NV proti Walter Van Gastel Balen NV in drugim, C-483/12, 8. maj 2014</i>	<i>38, 60</i>
<i>Petya Milkova proti Izpalniten direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, 9. marec 2017</i>	<i>15, 49</i>
<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie proti Salahu Al Chodorju in drugim, C-528/15, 15. marec 2017</i>	<i>75</i>
<i>Productores de Música de España (Promusicae) proti Telefónica de España SAU (veliki senat), C-275/06, 29. januar 2008.....</i>	<i>73</i>
<i>QB, C-405/10, 10. november 2011</i>	<i>40, 53, 54</i>
<i>Raffinerie Mediterranee (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA in Syndial SpA proti Ministero dello Sviluppo economico in drugim (C-379/08) in ENI SpA proti Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare in drugim (C-380/08) (veliki senat), združeni zadevi C-379/08 in C-380/08, 9. marec 2010.....</i>	<i>69</i>
<i>Robert Pflieger in drugi, C-390/12, 30. april 2014.....</i>	<i>18, 41, 42, 59</i>
<i>Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 6. junij 2000</i>	<i>31</i>
<i>Safe Interenvios, S.A., proti Liberbank SA in drugim, C-235/14, 10. marec 2016.....</i>	<i>59</i>
<i>Schindler Holding Ltd in drugi proti Evropski komisiji, C-501/11 P, 18. julij 2013.....</i>	<i>22</i>

<i>Secretary of State for the Home Department proti CS (veliki senat),</i> C-304/14, 13. september 2016.....	62
<i>Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG (veliki senat),</i> C-555/07, 19. januar 2010.....	31, 41, 57, 58
<i>Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim (veliki senat),</i> C-571/10, 24. april 2012.....	22
<i>Sky Italia srl proti Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni,</i> C-234/12, 18. julij 2013.....	18, 51
<i>Sky Österreich GmbH proti Österreichischer Rundfunk (veliki senat),</i> C-283/11, 22. januar 2013.....	73
<i>Società italiana petroli SpA (IP) proti Borsana Srl,</i> C-2/97, 17. december 1998....	39, 50
<i>Srl CILFIT in Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità, zadeva</i> 283/81, 6. oktober 1982.....	34
<i>Staatssecretaris van Justitie proti Tayfunu Kahveciju in Osmanu Inanu,</i> združeni zadevi C-7/10 in C-9/10, 29. marec 2012.....	40, 47
<i>Stefano Melloni proti Ministero Fiscal (veliki senat),</i> C-399/11, 26. februar 2013.....	24
<i>Svet Evropske unije proti Bank Mellat,</i> C-176/13 P, 18. februar 2016.....	20
<i>Svet Evropske unije proti Bank Saderat Iran,</i> C-200/13 P, 21. april 2016.....	20
<i>Tele2 Sverige AB proti Post- och telestyrelsen in Secretary of State for the Home Department proti Tomu Watsonu in drugim (veliki senat), združeni zadevi C-203/15 in C-698/15, 21. december 2016.....</i>	22
<i>Teresa Cicala proti Regione Siciliana,</i> C-482/10, 21. december 2011.....	39, 63, 64
<i>Texdata Software GmbH,</i> C-418/11, 26. september 2013.....	18, 37, 40, 55
<i>The Queen proti Secretary of State for the Environment in Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte H.A. Standley in drugim in D.G.D. Metson in drugim,</i> C-293/97, 29. april 1999.....	71

<i>The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd proti Stephen Grogan in drugim</i> , C-159/90, 4. oktober 1991.....	60
<i>Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde</i> (veliki senat), C-650/13, 6. oktober 2015.....	37, 40, 47, 66, 68, 70
<i>Thomas Pringle proti Government of Ireland in drugim</i> , C-370/12, 27. november 2012.....	40, 47
<i>Toshiba Corporation in drugi proti Úřad pro ochranu hospodářské soutěže</i> (veliki senat), C-17/10, 14. februar 2012.....	18
<i>Unibet (London) Ltd in Unibet (International) Ltd proti Justitiiekanslern</i> (veliki senat), C-432/05, 13. marec 2007.....	53
<i>Vera Egenberger proti Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV</i> (veliki senat), C-414/16, 17. april 2018.....	31
<i>Vereinigte Familienpress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH proti Heinrich Bauer Verlag</i> , C-368/95, 26. junij 1997.....	61
<i>Víctor Manuel Julian Hernández in drugi proti Reino de España</i> (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) in drugim, C-198/13, 10. julij 2014.....	39, 50, 58, 64
<i>Vino Cosimo Damiano proti Poste Italiane SpA</i> , C-161/11, 22. junij 2011.....	38
<i>Vino Cosimo Damiano proti Poste Italiane SpA</i> , C-20/10, 11. november 2010.....	38
<i>Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) in Hartmut Eifert (C-93/09) proti Land Hessen</i> (veliki senat), združeni zadevi C-92/09 in C-93/09, 9. november 2010.....	73
<i>WebMindLicenses kft proti Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó-és Vám Főigazgatóság</i> , C-419/14, 17. december 2015.....	37
<i>Werner Fries proti Lufthansa CityLine GmbH</i> , C-190/16, 5. julij 2017.....	66, 68, 69, 70, 72
<i>Werner Mangold proti Rüdigerju Helmu</i> (veliki senat), C-144/04, 22. november 2005.....	31

Yassin Abdullah Kadi in Al Barakaat International Foundation proti Svetu Evropske unije in Komisiji Evropskih skupnosti (veliki senat), združeni zadevi C-402/05 P in C-415/05 P, 3. september 2008 71

Sodna praksa Sodišča za človekove pravice

Andrle proti Češki republiki, št. 6268/08, 20. junij 2011 29

Malone proti Združenemu kraljestvu, št. 8691/79, 2. avgust 1984 69

The Sunday Times proti Združenemu kraljestvu, No. 6538/74, 26. april 1979

Zakonodaja EU

Direktiva 2010/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. marca 2010 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev, UL L 95/1, 15.4.2010 51

Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22 15, 53, 58, 65

Enajsta Direktiva Sveta 89/666/EGS z dne 21. decembra 1989 o razkritjih podružnic, ki jih v državi članici odprejo nekatere oblike družb, za katere velja zakonodaja druge države, UL L 395/36, 30.12.1989 55

Okvirni sklep Sveta 2001/220/PNZ z dne 15. marca 2001 o položaju žrtev v kazenskem postopku, UL L 82, 22.3.2001, str. 1–4 58

Popravek Direktive 2010/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. marca 2010 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev (Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah) (UL L 95, 15.4.2010), UL L 263, 6.10.2010 51

Uredba (ES) št. 1013/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. junija 2006 o pošiljkah odpadkov, UL L 190, 12.7.2006, str. 1–98 54

Stik z EU

Oseбно

Po vsej Evropski uniji je na stotine informacijskih točk Europe Direct. Naslov najbližje lahko najdete na spletni strani: https://europa.eu/european-union/contact_sl.

Po telefonu ali elektronski pošti

Europe Direct je služba, ki odgovarja na vaša vprašanja o Evropski uniji. Nanjo se lahko obrnete:

- s klicem na brezplačno telefonsko številko: 00 800 6 7 8 9 10 11 (nekateri ponudniki lahko klic zaračunajo),
- s klicem na navadno telefonsko številko: +32 22999696 ali
- po elektronski pošti s spletne strani: https://europa.eu/european-union/contact_sl.

Iskanje informacij o EU

Na spletu

Informacije o Evropski uniji v vseh uradnih jezikih EU so na voljo na spletišču Europa: https://europa.eu/european-union/index_sl.

Publikacije EU

Brezplačne in plačljive publikacije EU lahko prenesete s <http://publications.europa.eu/sl/publications> ali jih tam naročite. Za več izvodov brezplačnih publikacij se obrnite na Europe Direct ali najbližjo informacijsko točko (https://europa.eu/european-union/contact_sl).

Zakonodaja EU in drugi dokumenti

Do pravnih informacij EU, vključno z vso zakonodajo EU od leta 1952 v vseh uradnih jezikovnih različicah, lahko dostopate na spletišču EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

Odperti podatki EU

Do podatkovnih zbirk EU lahko dostopate na portalu odprtih podatkov EU (<http://data.europa.eu/euodp/sl>). Podatke lahko brezplačno prenesete in uporabite tudi v komercialne namene.

Evropska unija ima svojo listino o pravicah – Listino o temeljnih pravicah – v veljavi od leta 2000. Pravno zavezujoča je postala leta 2009 in ima enako pravno vrednost kot Pogodbe EU. Tisti, ki poznajo glavna načela prava EU, lahko običajno hitro navedejo, da je Listina vedno zavezujoča za EU, za države članice pa, kadar koli „izvajajo pravo Unije“. Realnost pa je, da celo v strokovnih krogih ni vedno dobro razumljeno, kaj spada na področje uporabe Listine in kaj ne. Namen tega priročnika je pripomoči k boljšemu razumevanju Listine, vključno s tem, kdaj se uporablja v pravu in pri oblikovanju politike.

FRA – AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija

Tel. +43 1580300 – Faks +43 158030699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Urad za publikacije
Evropske unije